श्रीमद् बुद्धिसागरजी ग्रन्थमाला ग्रन्थांक १०

योगनिष्ठ मुनिराज श्री बुद्धिसागरजी कृत.

श्री तत्त्वबिन्दुः

अमदावादना प्रसिद्ध शेठ मणिभाइ दलपत
भाइ तथा शेठ जगाभाइ दलपतभाइ बी, ए,
तथा सरस्वतिबेनना धन व्ययथी.

छपावी प्रसिद्ध करनार,

श्रीअध्यात्मज्ञानप्रसारकमंडल.

श्री "लक्ष्मी" प्रिन्टिंग प्रेस—अमदावाद.

वीर स. २४३६ सने १९१०

किम्मत ०—४—०

तत्त्वबिन्दु ग्रन्थः

किंचिल्लेख्योद्देश

आर्यावर्तमां आजथी २४३६ वर्प उपर चोवीशमा तीर्थंकर श्री वर्धमानप्रभु (महावीरप्रभु) विचरता हता. तत्समयमां अनेक भव्यजीवो सर्वज्ञ प्रभुनां वचनो सांभळी कृतार्थ थता हता. हालमां श्रीवीरप्रभुना वचनोनो समावेश मोटा भागे पिस्तालीश आगममां तथा पूर्वाचार्यो रचित ग्रंथोमां थायछे. श्रीवीरप्रभुना समयमा पदार्थोनु स्वरूप जेवु उपदेशातु हतु तेवु स्वरूप हाल पण तेमना सिद्धान्तो वांचतां समजायछे. हालमां विद्यमान जिनागमोने वाचता वस्तुनु यथार्थ भान थायछे. सिद्धांतोनुं मनन, स्मरण करतां ज्ञानावरणीय कर्मनो क्षयोपशम थायछे. प्रभुनी वाणीनु अगाध स्वरूपछे. जेम जेम वांचीए छीए, मनन करीए छीए, तेम तेम तेमांथी कइक नवु स्वरूप समजायछे. जिनागमोनु वाचन करतां कोइ कोइ विपय सबधी नोटबुक करी सर्व विपय सग्रही तेनो आ विचार बिंदुग्रथ बनाव्योछे. सिद्धांतमां कहेला तत्त्वोना स्वरूपनी आगळ आ ग्रथबिंदु समानछे माटे तत्त्वबिंदु एवु सार्थक नाम आप्युछे.

आ तत्त्वबिंदुमां कोइ कोइ स्थळे जे जे विपयो लख्याछे, तेमां प्रयोनी साक्षीओ आपवामां आवीछे सन्मतितर्क, विशेषावश्यक

तत्त्वार्थ सूत्रवृत्ति, पन्नवणासूत्र, भगवतीसूत्र, विचारबिंदु, प्रश्नोत्तर सार्धशतक, प्रश्नचिंतामणि वगेरे ग्रंथोनी साक्षी आपवामां आवीछे.

अमदावादना प्रसिद्ध श्रावकश्रोता शा. छोटालाल लक्ष्मीचंदने आ ग्रन्थना विषयो वांची संभळाव्याछे. तेथी ते आनंद पाम्याछे.

आ लखेला विषयोसंबंधी कोइने कंइ कहेवानुं होय तो रुबरु आ पत्रथी पुछी खुलासो करवो.

आ ग्रन्थमां प्रायः छद्मस्थदृष्टिथी कोइस्थळे आगमविरुद्ध लखायुं होयतो ते पंडितो सुधारशो. वाअमने सिद्धांतसाक्षीपूर्वक जणाववामां आवशेतो बीजी आवृत्तिमां शुद्धि करवामां आवशे.

आ विषयो लखतां अमदावादमां झवेरीवाडा. आंबलीपोळना उपाश्रयमां विशेषावश्यक वंचातु हतुं. आठहजार श्लोकपूर्ण थया. तेथी तेमांथी केटलाक विषयो विशेषतः लख्याछे ते पुनः पुनः मनन करवा योग्यछे.

संवत १९६९ नुं चोमासुं अमदावादमां कर्युंछे त्यां विशेषावश्यक वांचवामां आवतुं हतुं. त्यारे व्याख्यानमां श्रोताओमां नगरशेठ. मोहनलाल लल्लुभाइ तथा प्रसिद्धश्रोता शा. छोटालाल लखमीचंद तथा शा. हीराचंद ककलभाइ तथा. शा. त्रिकमभाइ आलमचंदद तथा शा. हीराचंद सजाणजी तथा शा. बालाभाइ ककलभाइ, वगेरे हता. साध्वीओमां श्रवण करनार तरीके मुख्य साध्वीश्री शिवश्रीजी तथा साध्वीजी श्रीसुरश्रीजी तथा श्रीहरख-

श्रीजी वगेरे तथा श्राविकाओमां शेठाणी.गगाबेन,नथा चचळबेन तथा शेठ. लालभाइ दलपतभाइनी पुत्री माणेकबेन तथा शेठाणी. गगाबेननी दीकरीनी पुत्री सरस्वतिबेन वगेरे हता श्रोतानी मडली सुज्ञ होवाथी विशेपावश्यक वाचता सर्वने आनंद थतो हतो. अने ते समये उपयोगी जे विपयो जणाया हता ते लखी लीधा हता. विशेपावश्यक काशी उपायछे तेथी विशेपतः अनुक्रमे सर्व विपयोनो उतारो कर्यो नथी.कोइ उपयोगी विपयोने ध्यानमा आवतां अत्र दाखल कर्याछे. तेमां जे कइ जिनाज्ञा विरुद्ध होय तो सज्जनो सुधारशो. ग्रथनी शुद्धि करशो. प्रसग हशे तो तत्त्वबिंदुनो द्वितीयभाग प्रसगे लखाशे तो छपाववामा आवशे

आ ग्रन्थ तथा अन्य ग्रन्थो छपाववामां अमदावादना श्रावक वर्गमां अग्रगण्य प्रसिद्ध शेठ दलपतभाइ भगुभाइना पुत्र शेठ मणिभाइ दलपतभाइ, तथा शेठ जगाभाइ दलपतभाइ बी. ए.ए धनथी सारी रीते सहाय करीछे, माटे ज्ञानक्षेत्रनी उन्नति अर्थे धन व्यय करवाथी तेमने धन्यवाद घटेछे. ज्ञानना रसिया श्रावक गृहस्थो धन वगेरेथी जिनशासनी उन्नति करी प्रतिदिन लक्षादि धन्यवादोने पात्र थाओ. तेमना आत्मानी उन्नति थाओ.

ॐ शान्तिः शान्ति शान्तिः

मुकाम. अमदावाद झवेरी वाडो.
आंबली पोळनो उपाश्रय.
स. १९६६ मागसर शुदी ९ शुक्रवार.
लि. मुनि. बुद्धिसागर.

योगनिष्ठ मुनि बुद्धिसागरजी कृत ग्रन्थोनी यादी.

अने ते मळवानां ठेकाणा—

પુસ્તકનું નામ.	મળવાનું ઠેકાણું.
૧ જૈન ધર્મ અને ખ્રીસ્તિ ધર્મનો મુકાબલો.	ધી જૈન ફ્રેન્ડલી સોસાઇટી–મુંબઇ.
૨-૩ શ્રી રવિસાગરજી અને શોકવિનાશક.	વડોદરા મામાની પોળ શા કેશવલાલ લાલચંદને ત્યાં.
૪ ષડ્દ્રવ્ય વિચાર. ૫ વચનામૃત.	પાદરા. શા. મોહનલાલભાઇ હીમચંદ વકીલ.
૬ અધ્યાત્મ શાંતિ.	શા. રતનચંદ લાધાજી કાવીઠા બોરસદ પાસે.
૭ ચિંતામણિ. ૮ કન્યાવિક્રય નિષેધ. ૯ પૂજા સંગ્રહ.	જૈનોદય બુદ્ધિસાગર સમાજ. સાણંદ.
૧૦ બુદ્ધિપ્રકાશ ગાયન સંગ્રહ.	શા. મણિલાલ વાડીલાલ સાણંદ.
૧૧ બુદ્ધિપ્રકાશ ગાયન સંગ્રહ ભાગ બીજો.	અમદાવાદ સંભવ જિનમંડલ.
૧૨ સમાધિશતક.	શેઠ. જગાભાઇ દલપતભાઈ. મુ અમદાવાદ.
૧૩ તત્વવિચાર. ૧૪ સત્યસ્વરૂપ.	જ્ઞાન પ્રસારક મંડલ. મુંબાઈ.ઝવેરી બજાર
૧૫ આત્મ પ્રકાશ.	શા. વીરચંદ કૃષ્ણાજી. મુ. પુનાસા. પુના-વેતાલપેઠ.
૧૬ ભજન સંગ્રહ ભાગ પહેલો. ૧૭ ભજન સંગ્રહ ભાગ બીજો. ૧૮ ભજન સંગ્રહ ભાગ ત્રીજો. ૧૯ ભજન સંગ્રહ ભાગ ચોથો. ૨૦ અધ્યાત્મજ્ઞાન વ્યાખ્યાનમાળા.	અમદાવાદ. જૈન બોર્ડીંગ નાગોરીસરાહ.

૨૧ આત્મપ્રદીપ.
૨૨ અધ્યાત્મગીતા.
૨૩ આત્મસ્વરૂપ.
૨૪ અનુભવ પચ્ચીશી.
૨૫ પરમાત્મ દર્શન.
૨૬ પરમાત્મ જ્યોતિ.
૨૭ ગુરૂબોધ.
} અમદાવાદ જૈનશ્વેતાંબર બોર્ડીંગ નાગોરીશરાહ.

૨૮ પ્રાચીન ન્યાય ગ્રંથ ઉદ્ધાર. સંસ્કૃત સ્યાદ્વાદ મુક્તાવલી. } ઝવેરી ભોગીલાલ તારાચંદ. અમદાવાદ રોશીવાડાનીપોળ.

૨૯ તત્ત્વબિંદુ (યાને સંક્ષિપ્ત સિદ્ધાંત રત્ન. } જૈન બોર્ડીંગ નાગોરીશરાહ અમદાવાદ.

૩૦ ચેતનશક્તિ ગ્રન્થ-(ભજન સંગ્રહ ત્રીજા ભાગમાં)

૩૧ વર્તમાનકાલ સુધારો-(ભ. ત્રીજા ભાગમાં)

૩૨ પરમબ્રહ્મ નિરાકરણ-(ભજન સં. ૪ ચોથામાં)

૩૩ અધ્યાત્મ વચનામૃત ગ્રન્થ (ભજન સંગ્રહ ભાગ ચોથો)

નહીં છપાવેલા ગ્રંથોની યાદી.

૩૪ તત્વ પરીક્ષા વિચાર

૩૫ ધ્યાન વિચાર

૩૬ સુખસાગર

૩૭ ગુરૂમાહાત્મ્ય.

૩૮ શ્રીમંત સરકાર ગાયકવાડ સયાજીરાવની આગળ આપેલું ભાષણ

૩૯ પત્ર સદુપદેશ.

योगनिष्ठमुनिबुद्धिसागरेण.

॥ तत्त्वबिन्दुग्रन्थः प्रारभ्यते ॥

प्रणिपत्य परात्मानं, धर्मदेवं गुरुंगिरं ॥
शास्त्रोदधेः समुद्धृत्य, तत्त्वबिन्दु विरच्यते ॥१॥

१ पृथ्वीकाय, अप्काय, तेजस्काय, वायुकाय ए चार प्रत्येकनां स्थानक ३५० जाणवा.

३५० ने पाचवर्णे गुणवा. जे सरवाळो आवे तेने बेगधथी गणवो. फेर पाचरसथी गुणाकार करवो. फेर आठ स्पर्शथी गुणाकार करवो अने फेर पाच सस्थानथी गणवा. ते सर्व गणता सातलाख योनि थाय.

प्रत्येक वनस्पतिना ५०० स्थानक. साधारण वनस्पतिकायनां ७०० स्थानक

द्वीन्द्रिय, त्रीन्द्रिय, चतुरिन्द्रिय स्थानक २०० प्रत्येकना जाणवा. देवता, नारकी, तिर्यंचपचेंद्रिय प्रत्येकना स्थानक २०० जाणवा. मनुष्य योनि चउदलाखना उत्पत्ति स्थानक ७०० जाणवा.

२ जेनो वर्ण, गध, रस, अने स्पर्श एक होय तेनी एक योनि जाणवी.

३ जीव, अजीव, पुण्य, पाप, आश्रव, संवर, निर्जरा, वंध, मोक्ष, धर्म, अधर्म, हेय, ज्ञेय, उपादेय, निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवाद, आश्रव, परिश्रव, अतिचार, अनाचार, अतिक्रम, व्यतिक्रम, इत्यादि, सांभव्याविना शास्त्ररहस्य समजाय नहि.

४ सुस्थान, सुग्राम, सुजाति, सुभ्रात, सुतात, सुमाता, सुकुल, सुवल, सुस्त्री, सुपुत्र, सुपात्र, सुदान, सुमान, सुरूप, सुविद्या, सुदेव, सुगुरू, सुधर्म, सुदेशादिनीयोगवाइ, पुण्यविना प्राप्त थती नथी.

५ सुमति, शीलवंत, संतोपी, सत्संगी, स्वजनसाचाबोला, सत्पुरुप, सुलक्षणा, सुलज्जावंत, गंभीर, गुणवंत, गुणज्ञ, एवा गुणवंत पुरुपनी संगति करतां धर्म पामी शकाय.

६ चोर, छलग्राही, अधर्मी, अधम, अविनेय, अधिकबोलो, अनाचारी, अन्यायी, अधोर, अधुरा, कुलक्षणा, कुबोला, कुपात्र, कुशील, खुशामती, कुलखंपण, तुच्छमतिवाळा जीवोनी संगति करवी नहि.

७ सद्गुरुना उपदेशथी, तथा अभ्यासथी, तथा वैराग्यथी जीव धर्मरत्न पामी शके.

८ सूत्राभ्यास, अर्थाभ्यास, वस्तुअभ्यास तथा अनुभवाभ्यास ए चार प्रकारनो अभ्यास करतां धर्मवस्तुनी प्राप्ति थाय.

९ हिंसाथी पाप थायछे, षट्कायने हणवाना परिणामथी वैर अने पाप ए बे प्राप्त थायछे. अने ते पाप उदयमां आवे त्यारे अशाता, आकुलता, उद्वेगता, अस्थिरता उत्पन्न थायछे.

१० दर्शनमोहनीय क्षयोपशमथी धर्म थायछे, तथा चारित्रमोहनीयना उदयथी पुण्य पाप थायछे, अविरतिनो उदय मंद थाय तथा क्षयोपशम थाय त्यारे विरतिनो उदय थाय. अने विरतिनो उदय थाय त्यारे षट्काय जीव उपर दयाना परिणाम उपजे. तेथी पुण्य थाय, अने अविरतिना तीव्र उदये पाप नीपजे, तेमां एटलु विशेष के चारित्र मोहनीयनो उदय मंद होय त्यारे पुण्य, अने चारित्र मोहनीय उदय तीव्र होय त्यारे पाप नीपजे. अने दर्शनमोहनीयना क्षयोपशमथी धर्म होय. तथा तेना क्षायिक भावथी धर्म होय.

११ ज्यां मिथ्यात्वनी पुष्टि न थाय. अने स्याद्वादमार्ग विरुद्ध भापण थाय नहीं. अने आत्मस्वरूप उपादेयरूपे प्ररूपवामां आवे. अने शुभक्रियानो आदर बतावे अने शुभक्रियाना फलनी वांछा न करावे, तिरस्कार बतावे, तेम अशुभक्रियानो तिरस्कार बतावे, अशुभक्रियानां फल दुर्गति आदि बतावे, इत्यादि आगमोक्तप्ररूपणाने देशना समजवी, पुण्यक्रिया सेववी पण तेना फलनी वांछा न करवी. तेनुं रहस्य एम समजवुं के पुण्य क्रिया शुभ व्यापारे शुभयोगथी नहि आदरे तो मार्ग विरुद्धता थाय, परंपराए पण वीतराग मार्गे जोडाय नहि, अने जो पुण्यना फलनी वांछा करे.तो निदानरूप मिथ्यात्व प्रणमे, माटे पुण्य फल वांछा रहित शुभ क्रिया करवी.

१२ जीवने थतो खेद निवारवा अर्थे पूर्वबंधकर्म संभारीए ते आ प्रमाणे–जेवां जीवे कर्म बांध्यांछे तेवां उदये आवेछे, ते मध्ये केटलांक कर्म प्रदेशे वेदीने खेरवेछे, केटलांक निकाचित कर्म बांध्याछे ते विपाके जीव वेदीने खेरवेछे, .पण ज्ञानी आत्मा कर्म भोगवतां उदय निष्फल करे. आलोवे, निंदे, पश्चाताप करे. त्यारे अल्पबंध थाय, अने बहुनिर्जरा थाय, माटे ज्ञानी जीव समभावे कर्म वेदी उदय निष्फल करेछे. उपयोगे आत्मस्वरूप विचारे त्यारे अल्पकर्म बंध थाय.

१३–उववाइ सूत्रमा चार प्रकारनी धर्मकथा कहीछे

१ आक्षेपिनी २ विक्षेपिनी. ३ निर्वेदिनी ४ संवेदिनी.

१ तत्त्वमार्गमा जोडावे ते आक्षेपिनी

२ मिथ्यात्वमार्गथी निवर्तावे ते विक्षेपिनी

३ मोक्षाभिलाप उपजावे ते निर्वेदिनी

४ वैराग्यभाव उपजावे ते संवेदिनी धर्मकथा जाणवी.

१४–केवलीप्रभुने क्षायिक नवलब्धि ते नवनिधि जाणवी, तथा प चेन्द्रिय अने चार कषाय निवर्तावथी नव निधि मुनिराजने जाणवी

१५–चक्षु इन्द्रियनो विकार नष्ट थता हृदयज्ञान चक्षु निर्मल थाय, श्रोतेंद्रियनो विकार मटे त्यारे जिनवचन श्रवणप्रीति प्रतीतिरूप थाय, जिव्हा इन्द्रियविकार नष्ट थता आत्मिक अनुभवरस स्वाद पामे नाशिकानो विकार मटता आत्मगुणनी सुवासना पामे, स्पर्शेन्द्रियनो विकार नष्ट थता आत्मप्रदेशना स्वभावरूप स्पर्शन थाय, क्रोध नष्ट थता समता प्रगटे, मान नष्ट थता मार्दवगुण प्रगटे, माया जता आर्जवगुण प्रगटे, लोभ जतां संतोष गुण प्रगटे.

१६–मिथ्यात्वना चार प्रकारछे. १ प्रदेशमिथ्यात्व २ परिणाम मिथ्यात्व ३ प्ररूपणामिथ्यात्व ४ प्रवर्तन मिथ्यात्व तेमांथी व्यवहार समकित पामे त्यारे १ प्ररुपणामिथ्यात्व अने प्रवर्तन मिथ्यात्व टळे. ग्रंथिभेद थाय, उपशम तथा क्षयोपशम समकित पामे त्यारे परिणाममिथ्यात्व टळे, तेमज क्षायिक समकित पामे त्यारे प्रदेश मिथ्यात्व टळे.

१७–चार प्रकारनी देशना जाणवी. १ धर्मदेशना २ गतिदेशना ३ बंध देशना ४ मोक्षदेशना.

१८–धर्मना चार प्रकार कह्याछे. १ आचारधर्म २ दयाधर्म ३ क्रियाधर्म ४ वस्तुधर्म.

१ आचारधर्म आदरतां जीवनो अनाचार टळे, तथा तेथी लौकिक यश, प्रतिष्ठा पामे, अन्य तीर्थवाळा पण जैनधर्मनी प्रशंसा करे. जैनधर्मना आचारनी अनुमोदना करे.

२ दया धर्मथी हिंसाकर्म टळे. जीवनी सद्गति थाय. शुभकर्म उपार्जन करे, अने तेथी परंपराए मुक्तिपद प्राप्त करी शकाय.

३ क्रियाधर्म जे जिनपूजा-वंदन, सद्गुरुवैयावृत्य, पौषध, प्रतिक्रमण आदि करतां कर्ममल नष्ट थाय, सुगति पमाय, परंपराए मुक्तिमार्गमां जोडाय.

४ चोथो वस्तुधर्म. वस्तुस्वरूपे वस्तुधर्म पामता स्वरूपाचरण स्थिरता तथा समकित पामे, परमात्मस्वरूप थाय.

ए चार भेदमांथी एक पण दुहवाय नहिं तेम प्रवर्तवुं. जे भव्य क्रियाविधि आचरतो स्वस्वरूपोपयोगमां वर्ते ते शिघ्र कर्म नष्ट करी परमात्मपद पामे.

१९–कर्म त्रिधाछे. अष्टकर्मनी वर्गणा ते द्रव्यकर्म. पांच प्रकारना शरीरते नोकर्म जाणवा, अने रागद्वेषते भावकर्म आत्माश्रित छे तेमां द्रव्यकर्म अने नोकर्म पौद्गलिकछे. तथा शाता अने अशाता ते द्रव्यकर्माश्रितछे तथा हर्षोल्लास ते भावकर्माश्रितछे.

२०–पंच परमेष्टीनुं स्मरण करवाथी ओदयिककर्मनुं निवारण थाय, अरिहंतादिकनुं द्रव्यथी शरण करतो जीव पापनो उदय निष्फल करे तथा विपाकवेदन पण अल्प थाय, तथा अप्पा अप्पमिरओ–आत्मा आत्मानुं शरण करे अर्थात् स्वस्वरूपमां परिणमेतो सर्वकर्म क्षय करे. एम आत्मशरण अने निमित्तशरणनो भेद जाणवो अरिहंतनुं नाम स्मरतां, ध्यातां, रागद्वेष नष्ट थाय, सिद्धपद स्मरतां, ध्यातां, आत्मा अरूपिभावने पामे. तथा आचार्यपद गणतां, स्मरतां, विचारतां, ध्यातां, पंचाचार प्रवर्तन सुलभ थाय, अने भवांतरे आचार्य गणधरादिक पद पामे. तथा उपाध्यायपदनुं स्मरण करतां तथा ध्यातां शास्त्रार्थ तथा सूत्राभ्यासनी सुलभता थाय, भवांतरे अध्यापन शक्ति

प्रगटे. साधुपदनुं स्मरण तथा ध्यान करतां मुक्तिमार्गनुं साधन थाय. गजसुकुमालनी पेठे तुरत मुक्तिपद पामे, दर्शनपद आराधतो समकित निर्मल करे, तथा चारित्रपद आराधतो पआथा चारित्र पामे. तथा तपःपद आराधतां इच्छा निरोध थाय, ए नवपदनो संक्षेपथी भावार्थ समजवो.

२१–द्रव्य, क्षेत्र, काल, भाव, पामीने बांध्यां कर्म उदये आवे. जेवा रसे आवे तेवा प्रदेशे तथा विपाके भोगवे. भोगवतां जेवां वेदे तेवां नवां बीजां बंधाय, वेदतां समभावे वेदे तो निर्जरा थाय, रागद्वेषभावे वेदे तो नवां कर्म बंधाय, तथा रागद्वेषभावे वेदीने पश्चात् पश्चाताप करे तो कर्मबंधना रसघात करे. तथा स्थितिघात करे. अने कर्मबंधनी चिकाश टळे. अने ते कर्म उदयकाल पामीने सुखे खरी जाय, अने कर्म वेदतां मग्न थाय तो चीकणां कर्म बांधे ते उदयकाळे दुःखे भोगवे, अने कर्म निर्जरे पण वेदनां नवां कर्म बंधाय.

२२–क्रियाए कर्म अने उपयोगे धर्म अने परिणामे बंध जाणवो.

२३–धनबलथी दान देवाय, मनोबलथी शील पाली शकाय, तनुबलथी तप थाय, सम्यग्ज्ञानबलथी भाववृद्धि थाय, सद्गुरु-

देशना श्रवण करवी, सुदेवनी सेवना करवी, सुधर्मनी आराधना करवी.

२४–क्रोधमान वे द्वेपना अंगछे, माया अने लोभ वे रागांगछे. नोकषायमा स्त्रीवेद, पुरुषवेद, अने नपुसकवेद, ए त्रण वेद तथा हास्य तथा रति वे एम पच रागना अगछे, तेमज अरति, शोक, भय, जुगुप्सा, ए चार द्वेपना अंग जाणवां. रागद्वेष तेज मोह जाणवो

२५–आत्मस्वभावे परिणमतां सम्यक्त्व गुण प्रगटे॥

२६–पांच इन्द्रियना विपयरूप ते द्रव्यमन जाणवु. व्यक्ताव्यक्त विकल्परूप भावमन जाणवु. अपेक्षाए आ व्याख्याछे.

२७ शुद्धज्ञान उपयोगे जीव भावनिर्जरा करे, अने वैराग्यभाव उदासिनताए द्रव्यनिर्जरा करे.

२८ पुद्गलेच्छाथी अज्ञाननी पुष्टि थायछे, अने मूर्च्छाथी मिथ्या-
त्वनी पुष्टि थायछे.

२९ आठ कर्म मध्ये मोहनीय कर्मनी अठ्ठावीश प्रकृतिछे, तेमां त्रण
प्रकृति सम्यक्त्व मोहनीयनी जाणवी, चारित्र मोहनीयनी प-
च्चीस प्रकृतिछे ते मध्ये तेर प्रकृति रागना घरनी अने बार प्र-
कृति द्वेषना घरनी जाणवी.

३० योगत्रिके उपार्ज्यां कर्म ते तप संयमादि शुभ क्रिया व्यापारे
प्रवर्तता टळेछे, तथा शुद्ध उपयोगे आत्मस्वरूपमां परिणमतां स-
त्ताए कर्मछे ते मटावे. तथा मिथ्यात्वथी बांध्यां कर्म समकि-
तथी टळे, अविरतिनां बांध्यां कर्म विरतिथी टळे. कषायनां बां-
ध्यां कर्म उपशमादि समता गुणथी टळे, प्रमादथी बांध्यां कर्म
अप्रमाददशाए टळे. इन्द्रियविषयनां बांध्यां कर्म ते तपश्चर्याथी टळे.

३१ सर्व संयोगोनो वियोग थशे. चेतन चेती ले. परमां इष्टबुद्धि
दुःखनुं मूळछे—

३२ आत्मस्वभावमां रम ! दुनीयादारीमा मुझाइश नहीं. जीवन प्रतिदिन वह्या करेछे. ज्यां प्रीति त्यां भीति रहीछे. स्वात्ममां प्रीति धर.

३३ तारु इष्ट तारा हाथमांछे, भूलीश तो भमीश.

३४ सद्गुरु आज्ञा सदा क्षणे क्षणे स्मरी स्वभावमा रमण कर.

३५ परस्वभावमा रमता कोशटाना जेवी अवस्था थशे.

३६ धननी केफ मदिरा समानछे. निरुपाधिमा सुख अने उपाधिमा दुःखज छे.

३७ बाह्यनी मोटाइ अन्तरनी मोटाइने रोकेछे.

३८ आत्मस्वभावे जाग्या तेज जाग्याज जाणवा.

३९ जेटलो बाह्य वस्तुमां आनंद तेटलुंज पाछळथी दुःख.

४० चेतन हवे प्रमाद त्याग ? त्याग ? त्याग.

४१ मनुष्योना परिचयमां साधुओने अल्प आववुं तेज हितकरछे.

४२ आत्मा तारी भूल तनेज नडशे.

४३ चेती ले, मायामां शुं म्हाली रह्योछे.

४४ सदैव सद्गुरू अने सद्धर्मनी श्रद्धा परम हितकारकछे.

४५ स्वतंत्रजीवन आत्मस्वभावमा रमवाथीज जाणवु

४६ पारकी आशा सदा निराशा. आत्मसन्मुखताज करवा योग्यछे.

४७ कोइ जीव पाप बहु करे अने कर्मअल्प बांधे, अने कोइ जीव पाप अल्प करे अने कर्म बहु बांधे. कोइने पाप बहु अने कर्म पण बहु, कोइने पाप अने कर्म एके नहीं ए चौभंगी जाणवी

४८ शुद्ध उपयोगे धर्म क्रियाए कर्म, मिथ्यात्वमोहे भर्म, सम्यग् दृष्टि धर्माधिकारीछे. संकल्प विकल्पमा आत्मा परिणमेतो कर्म बंध करे. अने आत्मा निर्विकल्पभावे परिणमेतो धर्म प्रगटावी शके

४९ चेतना बे प्रकारनीछे. १ ज्ञानचेतना बीजी अज्ञानचेतना. अज्ञानचेतनाना बे भेदछे, एक कर्मचेतना बीजी कर्मफलचेतना. रागद्वेषपणे परिणमे ते कर्मचेतना जाणवी अने उदयमा आव्यां कर्मने वेदे ते कर्मफल चेतना जाणवी. ज्ञानचेतनामां भेद नथी. ज्ञानचेतना प्रगटतां कर्मचेतना अने कर्मफल टळे. समकित पाम्या बाद ज्ञानचेतना होय, मिथ्यात्वीने अज्ञान चेतनाज होय.

५० भूतकालनां पाप प्रतिक्रमणथी टळे. वर्तमानकालीन पापकर्म सामायकथी टळे अने अनागतनां पापछे ते प्रत्याख्यानथी टळे.

५१ कर्मचेतना त्रसजीवने होय. कर्मफल चेतना एकेन्द्रियादि प्रमुख ने होय. सम्यग्दृष्टिने ज्ञानचेतना होय.

५२ जीव त्रण प्रकारनाछे. १ एक भवाभिनंदी ते मिथ्यादृष्टिजीव जाणवा. बीजा पुद्गलानंदी ते सम्यग्दृष्टिजीव जाणवा. सम्यग्दृष्टि जीवने शुभ कर्म पुद्गल उदय आवतां रति वेदाय पण संसारमां आनंद करी जाणे नहीं, माटे सम्यग्दृष्टि जीवने पुद्गलानंदी कहेवाय. केवल आत्मामांज आनंद माने अने स्वस्वभावमांज सुख माने ते मुनिराज आत्मानंदी जाणवा.

५३ शुभ उपयोगे सुगति होय. अशुभ उपयोगे कुगति होय, तथा अशुद्ध उपयोगे संसार तथा शुद्ध उपयोगे मुक्ति होय.

५४ पुण्य पाप ते योग आश्रयीछे, अने धर्म अधर्म ते उपयोग आश्रयीछे.

५५ शरीर संबंधी बल अने अंतरंग आत्मपराक्रमते वीर्य जाणवुं. अंतरंग आत्मानुं पराक्रम ते उदयानुसारी जाणवुं.

५६ मुनि, योगसंवर आराधता औदयिक कर्म निवारेछे. अने उपयोगसंवर आराधता सर्व कर्म नष्ट करेछे.

५७ पिस्तालीश लाख योजननो सीमंत नामनो नरकावासछे. मनुष्यक्षेत्र पिस्तालीश लाख योजननोछे. डुडुक विमान पिस्तालीश लाख योजन प्रमाणछे. सिद्धशिला पिस्तालीश लाख योजन प्रमाणछे.

५८ सातमी नरकनो अप्रतिष्ठान पाथडो, तथा सर्वार्थसिद्धविमान, तथा जंबुद्वीप, ए त्रण पदार्थ लाख योजन प्रमाणछे.

५९ इरियावहियाना अढार लाख चोवीस हजार एकसोने वीश भेदछे तेनीचे मुजब जाणवा. पांचसोत्रेसठ जीवना भेदछे तेने

अभिहिया आदि दशपदे गुणवा. तेने राग अने द्वेषे गुणवा. तेने मनः वचन अने कायाना योगथी त्रणगुणा करवा. पुनः करवुं करावबुं अने अनुमोदवुं एम त्रणे गुणीए. पुनः अतीत अनागत अने वर्तमान ए त्रणभेदे गुणी पुनः अरिहंतादिक छए गुणीए तो १८२४१२० भेद थाय.

६० धर्मक्षमा चतुर्थगुण स्थानकथी प्रगटेछे. क्षमा त्रण प्रकारनीछे. १ धर्मक्षमा २ उपकारक्षमा ३ अपकारक्षमा.

६१ उत्पातिकी बुद्धि, वैनयिकी बुद्धि, त्रीजीकार्मणकीबुद्धि, चोथी पारिणामिकी बुद्धि जाणवी.

६२ प्रत्याख्यान, कायोत्सर्ग, प्रतिक्रमण, ए त्रण आवश्यक उपर प्रीति जाणवी. चतुर्विंशतिस्तव, सामायक, अने गुरुवंदन ए त्रण आवश्यकपर भक्ति जाणवी.

६३ मतिज्ञान अने श्रुतज्ञान पश्चात् अवधिज्ञान तथा मनःपर्यवज्ञान थयाविना केवलज्ञान उपजे. मतिज्ञान, श्रुतज्ञान अने अवधिज्ञान पश्चात् मनःपर्यायज्ञान थया विना पण केवलज्ञान होय. मति

अने श्रुतज्ञान थया बाद अवधिज्ञान थया विना पण मनःपर्यवज्ञान पामी केवलज्ञान पामे. मतिज्ञान. श्रुत अवधि अने मनः पर्यव ए चार ज्ञान पामीने पण केवलज्ञान थाय.

६४ देव पंच प्रकारनाछे. १ द्रव्यदेव, २ नरदेव, ३ धर्मदेव ४ देवाधिदेव ५ भावदेव.

देवायुष्य बांधे ते द्रव्यदेव. चक्रवर्ति ते नरदेव जाणवा. मुनिराज धर्मदेव जाणवा. तीर्थंकर ते देवाधिदेव जाणवा. देवपणे उत्पन्न थएलते भावदेव जाणवा.

६५ देवनी स्त्रीयो देवताना करता बत्रीश घणीछे. मनुष्य स्त्रीयो पुरुष करता सत्तावीश गणीछे.

६६ जिनकल्पी ते भवमां मुक्ति जाय नहीं, एम श्री कल्पभाष्य तथा प्रवचनसारोद्धारटीकामांछे.

६७ वीर्याचारना छत्रीश अतिचार निशीथभाष्य तथा चुर्णीमा कह्याछे.

६८ नारकी वेदनाथी एक गाउ उंचा उछळे एवुं जीवाभिगममां कह्युंछे.

६९ ग्रहस्थावासमां रहेला तीर्थंकरने साधु नमस्कार करे नहि.

७० प्रथम गुणठाणे चारगतिनुं आयुष्य बांधे. चोथे गुणठाणे देव तथा मनुष्यगतिनुं आयुष्य बांधे, पांचमे छठे तथा सातमे गुणठाणे देवायुष्य बांधे.

७१ चारगतिमां क्षायिकसमकित सद्भावछे.

७२ प्रथम गुणठाणेथी चोथे आवे. पांचमे आवे छठे आवे तथा सातमे पण आवे.

७३ अव्यवहारराशिमांथी व्यवहारराशिमां आवी पाछो अव्यवहार राशिमां जाय तो तेने उत्कृष्ट अढी पुद्गल परावर्तनकाल

व्यवहार राशिमां आवता लागे. बादरनिगोदमां जे जे वखते आवे ते वखते सित्तर कोडाकोडी सागरोपम अने बाकीनो सूक्ष्मनिगोदमां गाळे.

७४ जीवथी छूटी पडेली आठकर्मनी वर्गणा छूटी रहे तो जघन्यथी अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट असंख्यात काळ जाणवो. आठे वर्गणाओ पोतानु वर्गणास्वरुप छोडी अन्यरूपे पण परिणमे.

७५ समकित ते जीवनी सत्ताए द्रव्यतत्वरूपेछे. तेथी पडे तोपण मिथ्यात्वपर्याय द्रव्यगुणरूपे एकत्वपणे न परिणमी शके. अने न मणमी शके तेथी ७० सित्तर कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति बधाती नथी, तेटला माटे मिथ्यात्वते पर्यायरूप परिणमेछे. अने त्यारे एक कोडाकोडी सागरोपमनी ओछी स्थिति बधायछे, ते भाव पोताना क्षयोपशमथी उपजेछे. ज्ञानी कहे ते सत्य

७६ १ नामथी नवतत्व २ गुणथी नवतत्व ३ लक्षणथी नवतत्व अने चोथु स्वरूपे परिणामरूप नवतत्व जाणवा जीवाजीवादिक नामथी नवतत्व जाणवां चेतना गुणते जीवनो जाणवो. तथा वर्णादि गुणमय पण अजीवद्रव्य जाणवा, तथा उर्ध्वगति इ-

न्द्रियसुख आपे ते पुण्यनो गुण जाणवो. तथा अधोगति संक्लेशरूपते पापनो गुण जाणवो, शुभाशुभकर्म आगमन गुण आश्रवनो जाणवो. शुभाशुभ निरोध शुद्धोपयोगगुण, संवर तत्वनो जाणवो, शुभाशुभकर्मनो आत्मप्रदेश साथे बंध ते बंधतत्वनो गुण जाणवो. आत्मप्रदेशथी कर्मपुद्गलोनुं खरवुं ते निर्जरानो गुण जाणवो. कर्मथी मूकावुं ते मोक्षतत्वनो गुण जाणवो. जीव ते जीवत्वपणे परिणमे. अजीव ते जीवने आहारादिहेतुपणे परिणमेछे. पुण्य ते जीवने इंद्रियसुखनी शाता रुपे परिणमेछे, एम नवतत्व स्वबुद्धिथी विचारीएतो एक जीवने परिणमेछे. एम नवतत्व चार प्रकारे जाणवा.

७७ मिथ्यात्वी जीवने आश्रवबंधपूर्वक निर्जरा होय, सम्यग्दृष्टि जीवने संवरपूर्वक द्रव्यभाव निर्जरा होयछे. ज्ञानशक्ति तथा वैराग्यबलथी समकितीने द्रव्यभाव निर्जरा थायछे, रागद्वेष परिणमननुं घटाडवुं. ते भावनिर्जरा, अने द्रव्यनिर्जराते कर्मवर्गणानुं घटाडवुं. जे उदये आवे ते निर्जरे तेवां कर्म पाछां बंधाय नहि. बंधअल्पने निर्जरा घणी समकितीने थायछे. मिथ्यात्वी निर्जरा करे पण पाछो बंधायछे.

७८ आत्माना असंख्यात प्रदेशछे. एकेक प्रदेशे अनंतिशक्ति छे, तथा एकेक प्रदेशे अनंतज्ञान छे. तथा एकेक प्रदेशे अनंता पर्यायछे. द्रव्यगुण पर्यायनुं स्थापन स्याद्वादमार्गथी जाणवुं.

७९ सम्यग्दर्शनथी द्रव्यशक्ति प्रगटे, सम्यग्ज्ञान गुणथी प्रकाश थाय. सम्यक्चारित्रे परिणाम स्थिरता वृद्धि पामे.

८० सम्यक्त्व पाम्याबाद शुद्धोपयोग होय, मिथ्यादृष्टिने अशुद्धोपयोग होय. तेमा पण मिथ्यादृष्टिने शुभक्रिया होय पण शुभ उपयोग नही, शुभोपयोगतो शुद्धना घरनोछे. ते अनिच्छाए होय- तथा मिथ्यात्वीने शुभक्रियारूप शुभोपयोग होय, पण निदान अभिलाष सहित होय. ते माटे अशुभरूप कह्या. अने सम्यग्दृष्टिने शुद्धोपयोगना यत्नो जे शुभोपयोग ते अनिदानरूपे कह्यो, ते माटे सम्यग्दृष्टिने शुद्ध उपयोग ते शुभ मिश्रित होय ते माटे तरतमभेदे चतुर्थगुणस्थानकथी आरभी बारमा गुणठाणा पर्यंत मिश्र उपयोग होय. तेरमा गुणठाणाथी शुद्धोपयोग पूर्णपदे होय, मिथ्यात्वीने अशुद्धोपयोग होय.

८१ अनुभव प्रत्यक्ष आत्मस्वरूप विचारता ध्यान करतां मन विश्राम पामेछे. रसास्वाद सुख उपजेते, ते वात अनुभव प्रत्यक्ष छे, यथा शर्करा आस्वादनथी सहस्र शर्करानो अनुभव प्रत्यक्ष थायछे, तेम जीवद्रव्य पण पोतानी सम्यग्दृष्टिथी अनुभव प्रत्यक्ष थायछे छउमत्थाण दसण पुव्व नाण इति सूत्रे उक्त छद्मस्थ प्रथम देखे पश्चात् जाणे. दर्शनतो सामान्याव बोधछे, आत्मारमां भासे अल्पकाल रही पश्चात् ज्ञानमांहि भळे. ज्ञानतो विशेषावबोधरूपछे, ते घणो काळ रहे ए रीते

सम्यग्दृष्टि आत्मस्वरूप देखे. पण साक्षात् अरूपी असंख्य प्रदेशरूपमय आत्मानेतो केवलदर्शनथी देखे. सम्यग्दृष्टिने प्रतीते अनुमाने, अनुभव स्वरुपे देखे. जिनवचन प्रतीतिए द्रव्य स्वरूप दीठुं. अनुमाने चेतना लक्षण गुणे प्रत्यक्ष आत्मा देख्यो कहेवाय. एम आत्मस्वरूपने सम्यग्दृष्टि देखे. तत्वं ज्ञानिगम्यम्.

८२ त्रण योग साधुने रत्नत्रयीरूपे परिणमेछे, ते बतावेछे. मनोयोगतो दर्शनश्रद्धानरूपे परिणमेछे. ते वस्तुना निर्धारथी चलतो नथी, वचनयोगते ज्ञान भणवुं तथा यथार्थ उपदेश देवो इत्यादिथकी ज्ञानरूपे परिणमेछे. काययोगते षट्कायनी दयारूपे प्रवर्तेछे. जयंचरे जयंचिठे इत्यादिरूप जाणवो,

८३ सम्यग्दर्शनथी जन्मभय टळेछे. सम्यग्ज्ञानथी जरा दुःख टळेछे, सम्यक्चारित्रथी मरणभय टळेछे,

८४ त्रण प्रकारनी देशना त्रण प्रकारनां कर्म टाळेछे. यथार्थ देशनाथी जीवाजीवादिकनुं स्वरूप धार्या प्रणम्या थकी वस्तु तत्त्वनो प्रकाश थायछे. तेथी भावकर्मरोग टळेछे. तथा विधिवाद देशनाथी महाव्रत देशविरतिरूप आचरण शुभोपयोगे

आचरतो छतो द्रव्यकर्मरोग टाळे तथा त्रीजी चरित्रानुवाद देशनाथी शरीर संबंधी कामभोग विषय तथा कषायथी नि-वर्ते, जेम जंबू स्वामी प्रमुख मुनिराजोना चरित्र श्रवणथी वैराग्यगुण प्रगटे अने तेथी नोकर्मनो रोग मिटे.

८५ धर्मश्रवण तथा धर्मसूत्राभ्यास उपरनीरूचि सम्यग् दर्शनगुणनी प्राप्ति करावे. तथा तत्वातत्त्वगवेषणाबुद्धिथी सम्यग्ज्ञानगुणनी प्राप्ति थाय, तथा पंचेंद्रियना विषय तथा चार कषाय तथा पंच प्रमादनो जे त्याग तेथी चारित्रगुण प्रगटेछे. तथा आत्मस्वरूपमा लीनता तथा एकस्थिरता तथा ध्यानथी वीर्यगुण प्रगटेछे. एम चारगुण हेतु धारवा. हवे एना शरीरमा स्थानक कहेछे. दर्शन चक्षु मध्ये. ज्ञानते हृद-यमां, तथा चारित्रते चरणे, तथा वीर्यगुण उत्साहविषे होय, एम चार गुणना स्थानक समजवा-

८६ स्वरूपहिंसा, अनुबंधहिंसा, द्रव्यहिंसा, भावहिंसा, तथा योगहिंसा, आदिहिंसाना घणा भेदछे. स्वरूपहिंसाते साधुने नदी उतरता होयछे. जिनाज्ञाथी त्या दोष नथी. नदी उतरता अयतनाना सद्भावथी इरियावहिया आलोवे, तथा सम्यग्दृष्टिने देवपूजा गुरूवन्दना तथा आहार वहोरावता इत्यादि कार्ये स्वरूप हिंसा जाणवी. पण तेथी अल्पबंध अने घणी निर्जरा थायछे माटे स्वरूप हिंसा

जाणवी. तथा वळी रागद्वेषे भणमीने जे कोइ मंद बुद्धि प्राणी छकायना जीवने हणे. अने तेवी हिंसाना तरतम अध्यवसाये महाकर्मबंध करे, तेथी अशुभविपाक उदयमां आवे ए अनुबंध हिंसा जाणवी. वळी एना भेद मध्ये द्रव्यहिंसा आवे तेनो किंचित् अर्थ लखेछे. द्रव्यहिंसा अनुपयोगे होय, : भावहिंसा परिणामे होय, बाह्यहिंसा तथा योगहिंसा एटली स्वरूप हिंसामां भळे तथा परिणामहिंसाते भावहिंसामां भळे, इत्यादिक समजी लेवुं.

८७ १ इच्छायोग, २ शास्त्रयोग ३ सामर्थ्ययोग. ए त्रण योग जाणवा.

८८ क्रोध रजपुतने घणो होय, मानक्षत्रीने घणो होय. माया ते वेश्या तथा वणिक्ने घणी होय, भयते कायरने घणो होय.

८९ नाम जिननुं स्थानक जिव्हा इंद्रियमांछे, स्थापना जिननुं स्थानक चक्षु इंद्रियमांछे, द्रव्यजिनस्थानक मनोयोगमांछे, मनोयोगे श्रद्धानछे माटे. भावजिननुं स्थानक हृदयमां होय,

९० आहारसंज्ञाए जीव अनादिकालथी खातो रेहेछे. भय संज्ञाथी चतुर्गतिमां कंपतो रेहेछे. मैथुनसंज्ञाथी पंचेंद्रियना विषयोनी अभिलाषा करेछे, परिग्रहसंज्ञाथी पुद्गलवस्तु

एकठी करेछे. ए चार सज्ञामाथी प्रथम सज्ञा वेदनीय कर्मना घरनीछे. अने बाकीनी त्रण सज्ञा मोहनीयकर्मना घरनीछे.|

९१ लेश्या योग प्रत्ययीछे अने योगते नामकर्ममा येछे. माटे लेश्या नामकर्ममा आवी तत्त्वकेवली जाणे.

९२ चक्रवर्तिन, चउद रत्नमाथी चक्र, असि, छत्र, अनेदड ए चार रत्न आयुधशालामा उपजे. तथा मणिरत्न कांगणीरत्न अने चर्मरत्न निधिशिरगृहे नीपजे. तथा वळी पुरोहितरत्न, वार्धकीरत्न, सेनापतिरत्न, गाथापतिरत्न, ए चार रत्न पोताना नगरमा उपजे. स्त्रीरत्न राजकुले नीपजे. तथा गजरत्न अने अश्वरत्न ए वे रत्न वैताढय पर्वत उपर उत्पन्न थाय, हवे नवनिधाननी उत्पत्ति कहेछे. गगानदीना काठे नवनिधाननी नवपेटी प्रगटे. वारयोजननी ते पेटी लाबी अने वे योजननी पहोळी, अर्धयोजननी उची जाणवी, ते योजन आत्मामाग़ुल प्रमाण जाणवा, ए नवनिधि मजुषाना आकारेछे. वैडुर्यमणिरत्नमय कमाडछे. सर्पिका नामनु प्रथम तेमा स्कधावार नगर निवेश इत्यादि.पामिक नामे वीजु नियानछे त्या वीजनी सर्व सपात्तिछे. पागल नामे त्रीजु निधान तेमा नरनारी हयगयना आभरण जाणवा. चोथु महापद्म तेमा चौद जातिना रत्नछे, पाचमु मल्लिनामे तेमा विविधवस्त्रछे. छठु कालनामेछे तेमा त्रिकालज्ञानना पुस्तकछे. सातमु महाकाल तेमा सुवर्ण रुपु मणिलोह सर्व

द्रव्य अखूटछे. आठमुं माणवक तेमां सर्व युद्धनीतिछे. नवमुं शंखनामे तेमां चतुर्विध काव्य तथा तुर्यना अंग नाटक वि-धिनो संगीत ग्रंथछे. एकेकानिधाने एक हजार देवता अधि-ष्ठायकछे ते व्यंतरिक देवता जाणवा. तेनुं आयुष्य एक पल्योपमनुं जाणवुं.

९३ चौदविद्या मोटीछे. १ नभोगामिनी २ परशरीरप्रवेशिनी ३ रूपपरावर्तिनी ४ स्तंभनी ५ मोहिनी ६ स्वर्णसिद्धि ७ रज-तसिद्ध ८ रससिद्ध ९ बंधथोभिनी १० शत्रुपराजयिनी ११ वशकरणी १२ भूतादिदमनी १३ सर्वसंपत्करी १४ शिवपद प्राप्तिकारिका.

९४ अनादिमिथ्यात्वी जीवने त्रीजुंगुणठाणुं चढतां न आवे ते तो प्रथमगुणठाणाथी ग्रंथी भेद करी उपशम समकित पामी चोथे आवे. तथा सादि मिथ्यात्वी समकित पामीने पडयो होय ते पाछो क्षयोपशम समकित पामे ते त्रीजे गुणठाणे आवे तेने पडतां पण आवे.

९५ कर्मनी प्रकृति सत्ताए १४८ एकशो अडतालीश मिथ्यात्व गुणठाणाथी मांडी अग्यारमा गुणठाणा सुधी होय. पण बीजे

त्रीजे गुणठाणे जिननाम कर्मविना १४७ एकसो सुडतालीश प्रकृति होय. तेनु कारण बतावेछे चोथेगुणठाणे क्षयोपशम समकितछे. ते समकितवाळो जिननामकर्म बांध ते बांधीने पाछो पडे समकित वमे तो ते पहेले गुणठाणे आवे पण बीजे तथा त्रीजे गुणठाणे नावे ते माटे मिथ्यात्वगुणठाणे सत्ताए १४८ प्रकृति होय, अने शास्वादन समकित तो उपशमभाव आश्रयीछे. अने उपशम समकित छता जिननामकर्म न बाधे. चोथे गुणठाणे ज्या सुधी उपशम समकित होय त्या सुधी जिननाम कर्म न बाधे. स्तोककालछे माटे. क्षयोपशम तथा क्षायिक समकित छते जिननामकर्म बाधे. क्षयोपशम समकितथी पडतो जिननामकर्म बधवाळो प्रथमगुणठाणे आवे पण बीजे त्रीजे गुणठाणे नावे. तथा उपशमसमकिती पडे तो बीजे आवे उपशमभावे जिननामकर्मनो बध नथी माटे बीजे त्रीजे गुणठाणे सत्ताए १४७ एकशतसुडतालीश प्रकृति होय.

९६ सात प्रकृति मध्ये प्रथम चारित्रमोहनीयनी चार प्रकृति तथा मिथ्यात्व तथा मिश्र ए छ प्रकृते बाधण समानछे. एक सम्यक्त्वमोहिनी इतरी समानछे. ए सात प्रकृति सत्तामाथी क्षय करे त्यारे क्षायिक समकित होय, अने ए सात प्रकृति उपशमभावे त्यारे उपशम समकित होय मिथ्यात्वादि त्रण प्रकृति अने अनतानुबधी चोकडी ए सात प्रकृतिमाहिथी जे जे प्रकृतिना दळीया उदये आवे ते खपावे अने बाकी रह्या तेनो उपशम करे तेने क्षयोपशमसमकित कहेछे. क्षयोपशम समकितवाळाने मिथ्यात्वनो प्रदेश उदय होयछे पण विपा-

कोदय नथी. उपशमसमकितवाळाने प्रदेशोदय तथा विपाकोदय नथी.

९७ अनंतपरमाणु स्कंधनु प्रतिबिंब पडी शके.

९८ गुणग्राही साह्यकारी विनयी सेवाकारी गंभीर एवा शिष्य तथा श्रावको दुर्लभछे. गुणग्राहीनुं स्वरूप बतावेछे. गुरू पासे सूत्रासिद्धांत श्रवण करी घणी प्रशंसा करे. कीर्ति करे पण गुरूना कोइक औदयिकभावना अवगुण देखी निंदा करे नहि. खेद तथा अप्रीति धारण करे नहीं. जो खेद धारण करे तो भक्ति तथा विनयगुणथी भ्रष्टथवाय. शिष्य तथा श्रावकछे ते गुरूना गुणगवेषी होय ते कहेछे. गुरूमांहि एक उपकारनो गुण होय ते देखे पण विनय चूके नहीं. अवगुण द्दष्टिमां लावे नहीं, तथा साह्यकारी एटले गुरूराजने अन्न पानादिक तथा वस्त्रपात्र आपवानी घणी चाहना होय तथा आपे. पोते गुरूनी साहाय्य करे.तेमां पोतानी फरजछे एम समजे.नमन अने वचने करी गुरूनुं वैयावच्च करे. तथा गुरूने शाता उपजावे. एवा श्रावक तथा शिष्य पंचमकाळे मळवा घणा दुर्लभ छे.

९९ शाता अशाता आत्माश्रितछे. अने शातावेदनीयजन्मसुख अने अशातावेदनीयजन्य दुःख ते पुद्‌गलाश्रितछे.

१०० जिन वचन कारण कार्य सहितछे, तथा निमित्त उपादान सहितछे, तथा द्रव्य भाव सहितछे तथा व्यवहार निश्चय सहितछे.

१०१ बावीस परिसह म ये बे परिसह शीत अने वीश परिसह उष्ण छे स्त्री परिसह अने सत्कार परिसह शीतछे अने बाकीना उष्णछे.

१०२ उदय अने सत्ता एबे पुद्गलाश्रितछे, बंध अने उदीरणा एबे आत्माश्रित अपेक्षाये होय,

१०३ आठ वर्गणामांथी सर्व करता औदारिकवर्गणामां दलीक अल्प जाणवां. तेथी वैक्रियवर्गणामा अनतगुणा तेथी आहारकवर्गणामां अनतघणां अने तेथी श्वासोश्वास वर्गणामां अनन्तघणां अने तेथी मनोवर्गणाना पुद्गल अनतघणा जाणवां तेथी अनतघणां कार्मण वर्गणामां पुद्गल जाणवा

१०४ समये समये जीव कर्मवर्गणानु ग्रहण करेछे. ते कर्मवर्गणा आठकर्मपणे वहेंचीने आपे. ते मध्ये कोइने थोडी आपे अने

कोइने घणी आपे. सर्वथी अल्पकर्मदल वर्गणा आयुष्यकर्मने आपे. तेथी नाम गोत्रकर्मने विशेषाधिक आपेछे. तेथी ज्ञानावरणीय तथा दर्शनावरणीय तथा अंतराय ए त्रण कर्मने विशेषाधिक आपे तेथी मोहनीयने कर्मदलवर्गणा अधिक आपे, तेथी वेदनीयने कर्मदलवर्गणा अधिक आपे. एम सर्व प्रकारे जोतां वेदनीयकर्मने कर्मवर्गणादलीक अधिक आपेछे,

१०५ शास्त्रमां चउदगुण वक्ताना अने चउदगुण श्रोताना जाणवा. १ शोलबोलना जाण पंडित. २ शास्त्रार्थ विस्तारी जाणे. ३ वाणीमां मीठाश होय, ४ प्रसंग अवसर जाण होय, ५ सत्य वचन बोले, ६ श्रवण करनारने संदेह थतो छेदे, ७ बहुशास्त्रवेत्ता गीतार्थ उपयोगी होय. ८ अर्थ विस्तारी संवरी जाणे, ९ व्याकरण रहीत कठीन भाषा अपशब्द न बोले. १० वाणीथी सभाने रीजवे. अग्यारमे तथा बारमे बोले प्रश्नार्थ. तेरमे बोले अहंकार रहीत, १४ धर्मवंत तथा संतोषवंत होय. चउद गुण श्रोताना होय. १ भक्तिवंत, २ मिष्टभाषी, ३ गर्वरहीत, ४ श्रवणरूचि, ५ अचंचल एटले एकाग्रचित्तथी श्रवण करे अने धारे. ६ जेवुं सांभळ्युं होय तेवुं कहे, ७ प्रश्नो जाण होय. ८ सांभळेला शास्त्रोनुं रहस्य जाणे. ९ धर्मकार्ये आलसु होय नहि. १० धर्म श्रवण करतां निद्रा न आवे. ११ बुद्धिवंत होय. १२ दातारगुण होय. १३ जेनी पासे धर्मकथा सांभळे तेना पाछळ घणागुण बोले, १४ निंदा रहीत होय तथा मिथ्यावाद करनार होय नहि.

१०६ वर्ण रस अने स्पर्श ए परमाणुपुद्गलना गुण जाणवा.

१०७ योग, कषाय, ध्यान, अने लेश्या ए चार एकठा मळे त्यारे परभवनु आयुष्य जीव बांधे.

१०८ दरेक द्रव्यना द्रव्य क्षेत्र काल भाव अने गुण ए पचभेद गणता षड्द्रव्यना त्रीश भेद जाणवा

१०९ १ महावेदना अने अल्प निर्जरा नारकीने होय, २ महावेदना अने महा निर्जरा साधुने होय, गजसुकुमालवत्–३ अल्पवेदना अने अल्प निर्जरा देवताने होय, ४ महानिर्जरा अने अल्प वेदना शैलेशीकरणकारकने होय, ए चोभंगी जाणवी.

११० साधु स्वाध्याय करेछे तथा शुभयोगे व्रतादिकनी शुभक्रिया करेछे. तथा शुद्धोपयोगे शुद्धस्वभावे अप्पाण भावेमणे विहरइ एम आत्मध्यान करेछे

१११ जिनवाणी श्रवण करतां दर्शनावरणीयकर्मनो क्षयोपशम थाय तथा ज्ञानावरणीय कर्मना क्षयोपशमे वाणी कानमांहि समज्यामां आवे, त्यारबाद वाणी ते दर्शनमोहनीय कर्मना क्षयोपशमथी यथार्थ आत्मस्वरूप ज्ञानमां आवे. तथा जिनवाणी ध्यानमांहि आवे, ते केम तो ते कहेछे के—धर्मांतराय कर्मनो क्षयोपशम थाय त्यारे एकाग्रतारूप ध्यानमां सिद्धि वरे.

११२ बकुश, कुशील, पुलाक, निर्ग्रंथ, स्नातक ए पंच प्रकारना निर्ग्रंथ जाणवा. हाल बकुश अने कुशील एम बे निर्ग्रंथछे.

११३ सम्यग्दृष्टिजीव मिथ्यात्वना उदये समकित वमीने पाछो मिथ्यात्वगुणठाणे जाय तोपण आयुष्य वर्जीने सातकर्मनी पल्योपमना असंख्यातमे भागे उणी एक कोडाकोडी सागरोपमनी स्थितिनो बंध उत्कृष्ट करे. तथा मुनिपणो पामीने पडे अने पाछो मिथ्यात्वे जाय तोपण आयुष्य वर्जी सातकर्म स्थिति बंध सागरे उणी एक कोडाकोडी सागरोपमनो उत्कृष्ट करे. तथा उपशमश्रेणिथी पडीने मिथ्यात्वे जाय तोपण आयुवर्जीने सातकर्मनी उत्कृष्टि स्थिति बांधे तो नवहजार सागरोपमे उणी एककोडाकोडी सागरोपमनो उत्कृष्टस्थिति बंध करे.

११४ विभंगज्ञानते अवधिदर्शनना पेटामांछे.

११५ जीव त्रण प्रकारनाछे. १ भव्य, २ अभव्य. ३ भव्याभव्य तेमां भव्यजीव त्रण प्रकारनाछे. १ आसन्नभव्य. २ मध्यमभव्य ३ दुर्भव्य.

तेमां आसन्नभव्यते सौभाग्यवत स्त्रीनी पेठे जाणवो. जेम सौभाग्यवती स्त्री परणीने षट्मासमा गर्भ धारण करी पुत्ररूप फल पामे. तेम केटलाक जीव मोक्षरूप फल अल्पकालमां प्राप्त करे. केटलाकजीव मध्यम भव्यछे जेम कोइ परणेली स्त्री बे वर्षे पण नजीक पुत्र प्रसवे तेम मध्यमभव्य पण थोडा भवमां सिद्धि वरे मेघकुमारनी पेठे, जेम परणेली स्त्रीने बहु वर्षे पुत्र प्राप्ति थाय तेम गोशालानी पेठे केटलाक जीव अनत पडवाइनी पेरे घणाकाले सिद्धि वरशे जेम वन्ध्यास्त्री घणाकाळे पण गर्भ धारण करे नहीं, तेम अभव्यजीव पण व्यवहारथी चारित्रक्रिया आदरे नवमाग्रैवेयक सुधी जाय पण सिद्धि वरे नहीं. त्रीजा भव्याभव्य जीव छे ते भव्य सरखा पण व्यवहारराशिमां उचा आवे नहीं. बालविधवा स्त्रीनी पेठे जेम बालविधवामां पुत्र थवानी शक्तिछे पण भर्तारना अभावे पुत्रप्राप्ति थायनहीं तेम भव्याभव्यमा जाणवु.

११६ भवाभिनंदी ते मिथ्यादृष्टि जीव जाणवा. बीजा पुद्गलानंदी ते चोथा पांचमा गुणठाणाना जीव जाणवा. आत्मानंदि ते मुनि जाणवा.

११७ जीव चार प्रकारना कह्याछे. प्रथम सघनरात्रि समान ते भवाभिनंदी मिथ्यात्व गुणस्थानकवर्ती जीव जाणवा. जेमां जरा मात्र प्रकाश नथी. बीजा मार्गाभिमुखी मार्गानुसारी जीव ते अघनरात्रि समान जाणवा. त्रीजा, चोथा गुणठाणाथी ते बारमा गुणठाणा पर्यंतना जीव ते सघनदिन समान जाणवा. चोथा अघनदिन समान ते केवलि भगवान् जाणवा.

११८ चार प्रकारमां सामायक जाणवां. १ श्रुतसामायक, २ समकित सामायक, ३ देशविरति सामायक, ४ सर्वविरति सामायक. तेमां श्रुतसामायकनो लाभ भव्यमिथ्यात्वीने होय अभव्यने पण द्रव्यथी श्रुतनो लाभ थाय. तथा समकित सामायक ते सम्यग्दृष्टि जीवने होय. पंचम गुणठाणे देशविरति सामायक नो लाभ होय. सर्व विरति सामायकनो लाभ छठे गुणठाणे होय.

११९ दर्शननी क्षपकश्रेणि चोथागुणठाणाथी होय. अने चारित्रनी क्षपकश्रेणि आठमागुणठाणाथी आरंभी होय.

१२० कार्मण शरीर ते नामकर्मनी प्रकृति जाणवी. नामकर्मनी वर्गणा रूपे कार्मण शरीर जाणवुं. बाकी बीजा सातकर्मनी वर्गणा ते एमां जाणवी. एम तेमनो आधाराधेय भावछे. जेम दाणानी गांठडीमां दाणा ते आधेयरूपछे अने गांठडी ते आधाररूपछे.

तेम सातकर्मनी वर्गणा ते आवेछे अने कार्मण शरीर आ-
रछे बीजा कर्मनी वर्गणा भिन्न केवी रीते जाणवी तो ते
कहेछे. जेम केवलीभगवतने ज्ञानादिक घातकर्मनी वर्गणा
मूलथी गइ तोपणकार्मण शरीरछे. तेथी अनुमाने जणाय छे
के अन्य कर्मनी वर्गणा भिन्नछे अने कार्मण शरीर भिन्नछे.
सत्य केवली भगवत जाणे.

१२१ कपायपणे ज्यारे आत्मा परिणमे त्यारे स्थितिबंध अने रसबंध
करे अने ज्यारे केवलयोगपरिणमने आत्मा परिणमे त्यारे
प्रदेश बंध अने प्रकृतिबंध होय.

१२२ उद्वेगता ते अज्ञान मिथ्यात्वना घरथी नीपजे. अशाता ते वेद-
नीय कर्मना उदयथी नीपजे. अविरतिना घरनी आकुलता
चारित्रमोहनीयकर्मना उदयथी नीपजेछे.

१२३ त्रण प्रकारे पुद्गल परिणमेछे. १ विश्रसा. २ प्रयोगसा ३
मिश्रसा. तेमा प्रथम विश्रसा ते कोइ निमित्त पामी तदाकार
थाय जेम इन्द्रधनुष्य तथा वादळा विगेरे तथा बीजा प्रयोगसा
ते जीव व्यापार उद्यमथी बनावेल घट, पट, गृह, विगेरे जा-
णवा, त्रीजा मिश्रसाते किंचित् प्रयोग तथा किंचित् स्वभा-

वथी जाणवा. जेम वद्धः पटो जीर्णः बांधेलो पट जूनो, तेमां बांधवुं ते जीवप्रयोगणी अने पट्टनुं जूनुं थवुं स्वभावथी छे.

१२४ पंचास्तिकायसमयसार नामना दिगंबरीय ग्रंथमां पुद्गलना छभेद बताव्या छे, १ वादर. २ वादर वादर. ३ वादर-सूक्ष्म ४ सूक्ष्मवादर ५ सूक्ष्म ६ सूक्ष्मसूक्ष्म ए छ प्रकारना पुद्गल संसारमां व्यापी रह्याछे.

१२५ ज्ञानावरणीयकर्मनो वंध दशमा गुणठाणा सुधी होय. दर्शनावरणीयकर्मनो बंध दशमा गुणठाणा सुधी होय, वेदनीय कर्मनो वंध तेरमा गुणठाणा सुधी होय, मोहनीयकर्मनो बंध नवमा गुणठाणा सुधी होय, आयुष्य कर्मनो वंध सातमा गुणठाणा सुधी होय, नामकर्मनो वंध दशमा गुणठाणा सुधी होय, गोत्रकर्मनो वंध दशमा गुणठाणा सुधी होय. अंतराय कर्मनो बंध दशमा गुणठाणा सुधी होय. ज्ञानावरणीय तथा दर्शनावरणीय तथा अंतरायकर्म ए त्रण कर्मनो उदय बारमा गुणठाणा सुधी होय. वेदनीय कर्मनो उदय चउदमा गुणठाणा सुधी होय, मोहनीयकर्मनो उदय दशमा गुणठाणा सुधी होय, आयुष्यकर्मनो उदय चउदमा गुणठाणा सुधी होय. नामकर्मनो उदय चउदमा गुणठाणा सुधी होय, गोत्रकर्मनो उदय चउदमा गुणठाणा सुधी होय. अंतरायकर्मनो उदय बारमा गुणठाणा सुधी होय, ज्ञानावरणीय तथा दर्शनावरणीय तथा

अंतरायकर्मनी उदीरणा बारमा गुणठाणा सुधी होय. वेदनीय कर्मनी उदीरणा छठ्ठा गुणठाणा सुधी होय, मोहनीयकर्मनी उदीरणा दशमा गुणठाणा सुधी होय, अंतरायकर्मनी उदीरणा बारमा गुणठाणा सुधी होय, आयुष्यकर्मनी उदीरणा छठा गुणठाणा सुधी होय, नामकर्म तथा गोत्रकर्मनी उदीरणा तेरमा गुणठाणा सुधी होय. मोहनीयकर्मनी सत्ता अगीयारमा गुणठाणा सुधी होय आयुष्यनी सत्ता चउदमा गुणठाणा सुधी होय नामकर्म तथा गोत्रकर्मनी सत्ता चउदमा गुणठाणा सुधी होय. अंतराय कर्मनी सत्ता बारमा गुणठाणा सुधी होय. ज्ञानावरणीय तथा दर्शनावरणीयकर्मनी सत्ता बारमा गुणठाणा सुधी होय, वेदनीयकर्मनी सत्ता चउदमा गुणठाणा सुधी होय.

१२६ विभग ज्ञाननो काल जघन्यथी एक समय अने उत्कृष्ट एकत्रीश सागरोपम अधिक जाणवो.

१२७ समकित शुद्ध पामे उपयोग शुद्ध समरे उपयोग समरे जीव

समरे अने जीव समरे योग समरे अने योग समरे परिणाम समरे अने परिणाम समरे अध्यवसाय समर्या जाणवा.

१२८ मतिज्ञाननुं आंतरु जघन्यथी अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट अर्ध पुद्गल परावर्तन काल माठुं होय. ए प्रमाणे श्रुतज्ञान अवधिज्ञान अने मनःपर्यव ज्ञाननुं पण आंतरु जाणवुं. केवलज्ञानमां आंतरु नथी. हवे मति अज्ञान अने श्रुतअज्ञाननुं आंतरु जघन्यथी अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट छासट सागरोपम झाझेरु होय.

१२९ एकला योगे प्रदेशबंध प्रकृतिबंध नीपजे.तेथी कर्मवर्गणादलनो संचय थाय. तथा योगने लेश्या एकठां मळे त्यारे प्रकृतिने प्रदेशबंध नीपजे तथा ध्यान अने कषाय वे मळे त्यारे स्थिति बंध अने रसबंध नीपजे. तथा ज्यां कषाय अने ध्यान आवे त्यां तेवारे चारे भेळा थाय.

१३० अढीद्वीपमांथी सकळकर्म खपावी जेटला एक समयमां सिद्धि वरे तेटला जीव सूक्ष्मनिगोदमांथी व्यवहारराशिमां आवे. एक समये एक वे त्रण उत्कृष्टे अढी द्वीपमांही १०८ एकसो आठ सिद्धिवरे तेटला सूक्ष्मनिगोदमांथी नीकळी व्यवहारराशिपणो पामे.

१३१ गाथा.

कालें सुपत्तदाणं, सम्मत्त विसुद्दि वोहिलाभंच
अंते समाहि मरणं, अभव्वजीवा न पावंति १

भावार्थ—काले सुपात्र दान देवु. सम्यक्त्व विशुद्धि, अने बोधिबीजनी प्राप्ति, अने अन्त्यसमाधिमरण, अभव्यजीवो पामी शकता नथी.

१३२ व्यवहारराशिया जे बादरनिगोदमा अनताछे. ते फरी कर्मनी बाहुल्यताए सूक्ष्मनिगोदगोलकमा जाय त्या रही वळी पाछा कदाचित्साधारण वनस्पतिमा आवे एम सब जे सूक्ष्मनिगोदना बादरनिगोदमाआवे. वळी बादरना सूक्ष्ममां जाय, एमबे स्थानके आवागमन करतां जीव त्या उत्कृष्ट रहेतो अढीपुद्गलपरावर्त पर्यंत रहे पश्चात् पृथिव्यादिक स्थानक स्पर्शतो उचो आवी मनुष्य थाय. व्यवहारराशियो भव्यजीव सामग्री पामी सिद्धिवरे तथा वळी एम कह्युछे के कदमूलसाधारणमाथी जीव सूक्ष्मगोलकमां जायतो अने उत्कृष्ट काल रहे तो असख्यात काल पर्यंत सूक्ष्मनिगोदगोलकमाहि रहे त्याथी नीकळी बादरनिगोद कदमूलमा उत्कृष्ट सित्तर कोडाकोडी सागरोपमपर्यंत ज्यारे ज्यारे सूक्ष्मनिगोदमाथी आवे त्यारे रहे एम सबध छे. उत्कृष्ट अढीपुद्गल परावर्तपर्यंत व्यवहारराशियो जीव निगोदमा रहे.

१३३ गाथा.

चत्तारियवाराउ, चउदस पुव्वी करेइ आहारं
ससारंमि वसंतो, एगभवे दुन्निवाराउ १

चतुर्दशपूर्वी संसारमां वसतां चार वार आहारक शरीर करे अने एक भवमां बे वार करे.

१३४ केवलज्ञानावरणीय, केवलदर्शनावरणीय, पंचनिद्रा, बारकषाय, अने मिथ्यात्व ए वीश प्रकृति सर्वघाती जाणवी.

१३५ ज्ञानावरणीय चार. चक्षुदर्शन, अचक्षुदर्शन अने अवधिदर्शन ए त्रण दर्शन तथा संज्वलनना चार कषाय अने नव नोकषाय तथा पंच अंतराय. समकितमोहनीय अने मिश्रमोहनीय ए सत्तावीश प्रकृति देशघातीनीछे.

१३६ भावना पंच प्रकारछे क्षायिकभाव उपशमभाव क्षयोपशमभाव उदयिकभाव पारिणामिकभाव.

तेमां प्रथम उपशमभावमां सम्यक्त्व अने चारित्रछे, क्षायिक भावमां ज्ञान दर्शन चारित्र तथा दान, लाभ, भोग उपभोग वीर्य अने सम्यक्त्व ए नव छे. तथा क्षयोपशमभावमां चार ज्ञान, त्रण अज्ञान, त्रण दर्शन पंचदानलब्धि तथा सम्यक्त्व, चारित्र अने संयमासंयम ए अढार भेद जाणवा.

औदयिकभावमां चारगति, चारकषाय, त्रणलिंग, छ लेश्या अज्ञान, मिथ्यात्व, असिद्धता, अने असंयम एम एकवीश भेद

जाणवा. तथा पाचमा पारिणामिकभावमां जीवत्त्व, अभव्यत्व तथा भव्यत्व एम त्रण भेद जाणवा. एम पंचभावना त्रेपन भेद जाणवा

१३७ मिश्रनी उत्कृष्ट स्थिति अंतर्मुहूर्तछे भवमा उपशमसमकित पाच वार आवे. अने क्षयोपशम असंख्यातवार आवे

१३८ सम्यक्त्व पाम्या पछी बे पल्योपमथी ते नवपल्योपममा देशविरति श्रावक थाय.

१३९ क्षयोपशम समकित अने उपशमनो विशेष कहेछे. उपशम समकिती मिथ्यात्वने प्रदेशेकरी वेदतो नथी केमके जे उपशांत कर्मछे, तेने त्यांथी काढतो नथी. उदयमा लावतो नथी. परप्रकृतिमा परिणमावतो नथी, अने तेनु उद्वर्तन पण करतो नथी. क्षयोपशम समकित फलुषजल जेवुछे, उपशम समकित प्रशांतजल सरखुछे. अने क्षायिकसमकित निर्मलशुद्धजल समान छे.

१४० पोते मिथ्यात्वदृष्टिमान् छता बीजाने बोधे तेनु नाम दीपकसम्यक्त्व जाणवु.

१४१ मतिज्ञानना २८ अठावीश भेद अने त्रणसेचालीश भेद पणछे.

१४२ उपशमश्रेणिवाळो अने क्षपकश्रेणिवाळो ज्यारे लोभना अणुओने वेदतो होय त्यारे ते सूक्ष्मसंपरायचारित्री कहेवायछे.

१४३ भवसिद्धपणुं जीवोने स्वभावथी होयछे.

१४४ नरगति, पंचेंद्रियजाति, त्रस, भव्य, संज्ञी, यथाख्यात, क्षायिक, सम्यक्त्व, अनाहार, केवलज्ञान, अने केवलदर्शननी मार्गणाए मोक्षछे.

१४५ छद्मस्थने प्रथम दर्शनोपयोग अने पश्चात् ज्ञानोपयोग अने केवलज्ञानीओने प्रथम समये ज्ञानोपयोग अने द्वितीय समये दर्शनोपयोग होयछे.

१४६ अधर्मी, अधर्मानुगत, अधर्मेष्ट अधर्म बोलनार, अधर्मथी उपजीविका चलावनार, अधर्मना जोनार अधर्मफल उपार्जन

करनार, अधर्मशील आचरणवाळा, अने जे सदाकाल पाप करता रहेछे. तेओ सुता सारा. कारण के एवा पापी जीवो सूतायका प्राणीयोने दु'ख पीडा आपी शकता नथी.

१४७ जे जीवो सदाकाल धर्म करे छे, सर्व जीवोनी दया पाळे छे. सर्व जीवोने धर्मनो उपदेश आपे छे. ते जीवो जागता सारा जाणवा

१४८ सप्तभगीमानो प्रथमभग त्रण प्रकारे छे द्वितीयभग त्रण प्रकारे छे. तृतीयभग तथा चतुर्थभग दश प्रकारे छे. पंचमना एकशो त्रीश. छठाना एकशो त्रीश अने सातमाना पण एकशो त्रीश जाणवा. सर्व मळी ४१६ भेद थया. सम्मतितर्कमा.

१४९ बे प्रकारना नय छे १ अर्थनय. २ शब्दनय. प्रथम अर्थनयना त्रण भेद. सग्रह, व्यवहार, ऋजुसूत्र शब्दनयना त्रण भेद. शब्द, समभिरुढ, एवभूत. एव सम्मतिनर्कद्दत्तौ द्वितीयकांड.

१५० पर्यायना बे भेद छे. अर्थपर्याय.अने व्यजनपर्याय.अर्थपर्यायने

कहेनारा संग्रहादि त्रण नय छे, अने व्यंजनपर्यायना शब्द, समभिरूढ, एवंभूत ए त्रण भेद छे.

१५१ सप्त भंगीनो प्रथमभंग संग्रहनयमां छे. अने विशेपग्रहण करनार व्यवहारनयमां नास्तिरूप द्वितीय भंगनो अन्तर्भाव छे. रूजुसूत्रमां त्रीजा अवक्तव्य भंगनो अन्तर्भाव छे. सम्मतितर्काभिप्रायथी अवक्तव्य त्रीजो भंग छे. रूजुसूत्रनो एक समय विषय छे. एक समयमां कोइ शब्द कहेवातो नथी. कारण के एक शब्दनुं उच्चारण करतां असंख्याता समय थाय छे. तेथी रुजुसूत्रनयनी अपेक्षाए तृतीयभंग अवक्तव्य छे. चोथी भंगीस्यात् अस्ति नास्तिनो संग्रहनय तथा व्यवहारनयमां समावेश थाय छे. चोथी भंगीमां अस्ति संग्रहनो विषय छे. अने नास्ति, व्यवहारनो विपय छे. स्यात् अस्ति च अवक्तव्यरूप पंचमभंगीनो संग्रहनय तथा रूजु सूत्रनयमां अन्तर्भाव छे. कारण के अस्ति संग्रहनयनो विषय छे. अने अवक्तव्य रुजु सूत्रनो विषय छे. छट्टी स्यात् नास्तिच अवक्तव्य भंगीनो व्यवहार तथा रुजुसूत्र नयमां अन्तर्भाव छे. कारण के नास्त्यंश, व्यवहारनो विपय छे. अने अवक्तव्य, रुजु सूत्र नयनो विषय छे. स्यात् अस्तिनास्तिच युगपत् अवक्तव्यरूप सप्तम भंगनो संग्रह, व्यवहार, रुजु सूत्रमां अन्तर्भाव छे. आ प्रकारे सप्तभंगी अर्थनय जे संग्रह, व्यवहार, रुजु सूत्रथी भिन्न नथी. अर्थात् ते सप्तभंगी अर्थनय स्वरूप छे. इति सम्मति तर्क द्वितीय कांड वृत्तौ ४६ मा पाने.

१५२ आ सप्त भगींमां १ स्यात्अस्ति २ स्यात्नास्ति ३ स्यादवक्तव्य ए त्रण अविकल्परूप छे. कारण के ए त्रण भगी सामान्यद्रव्यने ग्रहण करे छे. सामान्यद्रव्यविषयकज्ञानमां विकल्प होतो नथी. आ त्रण भगीथी सग्रह, व्यवहार अने रूजु सूत्रनयनो अनुक्रमे अभेद छे. अने तेथी सग्रह, व्यवहार, रुजुसूत्र ए त्रणनय पण निर्विकल्प कहेवाय छे. अने आगळनी ४ स्यात्अस्तिनास्ति. ५ स्यातअस्ति च अवक्तव्य. ६ स्यात् नास्ति च अवक्तव्य. ७ स्यात्अस्ति नास्ति च युगपत् अवक्तव्य ए चार भगी सविकल्पक छे.

शका—छेल्ली चार भगो सविकल्पक छे तो तेनो निर्विकल्पकरूप सग्रह, व्यवहार, रुजु सूत्रमा केम अन्तर्भाव कर्यो.

समाधान—यद्यपि सग्रहादिक, पर्यायसत्ताने बोधन करे छे तो पण पर्याय समुदाय एटले सम्पूर्ण अवयवनी सत्ताथी मूल द्रव्यनी सत्ता भिन्न नथी जेम कोइ कहे के मारी पासे सो रूपैया छे. बीजो कहे के तमारी पासे पाच वीशी रूपैया छे. तो पाच वीशीनी पाच सत्ताथी सो रूपैयानी मूळ एक सत्ता भिन्न नथी. जो भिन्न मानीए तो पाच सत्ताने मूकीने मूल एक सत्ता ठरवी जोइए पण ते ठरती नथी. तेम अत्र पण अवयव समुदायनी सत्ताथी मूल सत्तानुं स्वरूप कथचित् भिन्न कहेवातु नथी. तथा जणातु नथी अवयव समुदायनी

सत्ता ते कथंचित् मूल द्रव्य सत्ताथी अभिन्न छे तेनी अपेक्षाए सविकल्पक चारभंगीनो अन्तर्भाव, निर्विकल्पक संग्रहादि त्रण नयमां थाय छे. आ वात सम्मतितर्क द्वितीय काण्ड पाना ४७ माए छे.

१५२ सप्त भंगी केम थाय छे ? आठमी थती नथी तेनुं शुं कारण छे? आठमी भंगीनी कल्पनानो अभाव छे माटे. ते बतावे छे. प्रथम अने बीजी भंगी मेळवीने आठमी भंगी बनावशो तो स्यात् अस्तिनास्तिरूप चतुर्थभंगीमां तेनो अन्तर्भाव थवाथी अष्टमभंगी बनशे नही. पहेली अने त्रीजी भंगी मेळवीने जो आठमी भंगी सिद्ध करशो तो ते नहि सिद्ध थतां तेनो पांचमी भंगीमां अन्तर्भाव थशे. जो बीजी अने त्रीजी भंगी मेळवीने आठमी भंगी करवा धारशो तो ते नहीं बने अने तेनो षष्ठी भंगीमां अन्तर्भाव थशे. जो पहेली, बीजी अने त्रीजी भंगीने मेळवीने अष्टम भंगी करवा धारशो तो ते नहीं बने अने तेनो सातमी भंगीमां अन्तर्भाव थशे. तथा प्रथमादि त्रण भंगीनी साथे चोथी आदि भंगीयो जोडीने आठमी भंगी करवाथी पुनरुक्त दोष प्राप्त थाय छे. यथा स्यात् अस्तिअस्ति नास्ति एम पहेली अने चोथी भंगी मेळवीने आठमी करवाथी पुनरुक्ति दोष प्राप्त थयो. कारण के चोथी भंगीमां अस्ति छे. तो तेनी साथे प्रथम भंगी जोडवानी जरूर नथी. माटे ए सप्तभंगी उपर अष्टमभंगी सिद्ध थती नथी.

१५४ सप्तभंगीमा आद्यनी त्रण सकलादेशी होवाथी निर्विकल्पक छे. कारण के विकल्परूप अवयवने आद्यनी त्रणभंगी ग्रहण करती नथी. बाकीनी चार विकलादेशी होवाथी सविकल्पक कहेवाय छे.

१५५ अर्थनय जे संग्रह, व्यवहार, अने रजु सूत्रमा सप्तभंगी प्रथम कही. हवे शब्दनय जे शब्द, समभिरूढ अने एवंभूतनय छे तेमा स्यात् अस्ति, स्यात् नास्ति ए बे भंगी घटे छे. शब्द तथा समभिरूढ ए बे नयमा स्यात् अस्ति पहेली भंगी घटे छे. कारण के स्यात् अस्ति प्रथम भंगीनो मूल एक द्रव्य विषय छे. तथा शब्द अने समभिरूढनय पण सज्ञा, क्रियानो भेद छता पण अभिन्न अर्थने प्रतिपादन करे छे एवंभूतनयमा बीजी भंगी घटे छे

१५६ अर्थने आश्रीने वक्ताना हृदयमा रहेलो संग्रह, व्यवहार, रजुसूत्रनय कथित अभिप्राय तेने अर्थनय कहे छे. वस्तुसबंधथी ज्ञान थाय छे माटे तेने अर्थनय कहे छे. अर्थनयमां अर्थनी प्रधानता छे. तेमा शब्दनु उच्चारण थाय छे. पण शब्दनी गौणता छे.

१५७ श्रोताना हृदयमा शब्दश्रवणथी शब्द, समभिरूढ, अने एवंभूतनय

कथित अभिप्राय थायछे. तेने शब्दनय कहेछे. शब्दनयमां शब्दनयनी मुख्यताछे. अने अर्थनी गौणताछे. शब्दनयनी उत्पत्तिमां मुख्यताए निमित्तता नथी.

१५८ शब्द अने समभिरूढ ए बे नय सविकल्पकछे. अने एवंभूत निर्विकल्पकछे. अपेक्षाए इति सम्मतितर्क द्वितीयकांडे पत्र ४७

१५९ अर्थनयमां आद्यनी त्रणभंगी निर्विकल्प अने द्रव्यार्थिकनय स्वरूप बतावीछे. अने आगळनी चार पर्यायार्थिकनय स्वरूप बतावीछे. शब्दनयमां सविकल्पक शब्द अने समभिरूढनयछे तेनो अन्तर्भाव प्रथमभंगीमां थायछे. तेथी अभेदपणाथी प्रथम भंगी पण सविकल्पक थइ. अने पहेलां अर्थनयमां निर्विकल्पक कही हती. तेनुं शुं कारण. उत्तर. अर्थनयनी अपेक्षाए आद्यभंगी निर्विकल्पकछे. अने शब्दनयमां शब्द अने समभिरूढनयनी अपेक्षाए सविकल्पकछे.

१६० शब्दनयमां त्रीजी भंगी घटती नथी. श्रोत्रेन्द्रियजन्यज्ञानरूप शब्दनयछे. अने शब्दनयछे ते शब्दना श्रवणथी अर्थने स्वी-

कारेछे. शब्दना अश्रवणथी शब्दनय अर्थने अंगीकार करतो नथी. अने अवक्तव्य तो शब्दाभाव विषयछे.

१६१ प्रत्यक्ष अने परोक्ष ए बे भेद प्रमाणना छे. अविसंवादि ज्ञानने परोक्षज्ञान कहे छे. विवादास्पद न होय तेने अविसंवादि कहेछे. जेमां आ ज्ञान सत्य छे के असत्यछे एवो विवाद न उठे ते अविसंवादि कहेवायछे. अने जे ज्ञानमा स्पष्ट विषय नथी भासतो ते अविशद कहेवाय छे दृष्टांत तरीके अनुमानथी गृह्यमाण अग्नि पर्वतमा स्पष्ट नथी देखातो माटे पर्वतोवन्हिमान ए ज्ञान अविशद कहेवायछे. इमौ द्वौ चन्द्रौ ए ज्ञानछे ते विसंवादिछे अने अविसंवादिछे. चंद्रनिष्ट द्वित्व संख्यामा भ्रांतिथी विसंवादिछे अने चंद्रज्ञानथी अविसंवादीछे. द्वौचन्द्रौ आ बे प्रकारना ज्ञानमां अविसंवादिज्ञान प्रमाणछे अने संवादिज्ञान अप्रमाणछे

१६२ मति, श्रुत, परोक्षप्रमाणछे. अवधि, मनःपर्यव, अने केवलज्ञान. प्रत्यक्ष प्रमाण छे.

१६३ मुख्यव्यवहारथी मति, परोक्षप्रमाण कहेवायछे अने लौकिक व्यवहारथी चक्षुरादिजन्यमतिज्ञान विशदछे माटे तेने

विशेषाकारछे ते सामान्याकारथी भिन्न नथी. जेम अनुक्रमे यथा शिवकादि विकल मृत्तिकावत्, मृत्तिका विकल शिवकादिवत्।

१६८ सामान्य विशेषात्मक वस्तुने ग्रहण करनार प्रमाण पण दर्शन अने ज्ञानरूप छे छद्मस्थावस्थामा कोइ वखत ज्ञानोपयोगनी मुख्यता रहेछे त्यारे दर्शननी गौणता थाय छे. अने कोइ वखत दर्शनोपयोगनी मुख्यता होयछे. त्यारे ज्ञानोपयोगनी गौणता होय छे.

१६९ सम्मतिकारना मत प्रमाणे क्षायिकभावमा केवलज्ञान अने केवलदर्शन युगपत् वर्तेछे.

१७० मतिज्ञानोपयोगे वर्तता श्रुतज्ञानोपयोग नथी. अने श्रुतज्ञानोपयोगेवर्तता मति, अवधि, अने मनःपर्यव नथी. अने अवधि ज्ञानोपयोगे वर्तता मति, श्रुत, अने मनःपर्यवनो उपयोग नथी अने मनःपर्यवज्ञानोपयोगे वर्तता मति, श्रुत, अवधिज्ञाननो उपयोग नथी तेम चक्षु अने अचक्षु दर्शननो उपयोग वर्तता मतिज्ञानोपयोग नथी अने मतिज्ञानोपयोगे वर्तता चक्षु, अचक्षुदर्शननो उपयोग नथी अवधिदर्शननो उपयोग वर्तता अवधिज्ञानोपयोग नथी. अवधिज्ञानोपयोग वर्तता अवधिदर्शननो उपयोग नथी.

१७१ श्रुत अने मनःपर्यवमां दर्शनोपयोग नथी. वाक्यार्थविशेष विषयं श्रुतज्ञानं, मनोद्रव्यविशेषालंबनं च मनःपर्यायज्ञानं एतद् द्वयमपि अदर्शनस्वभावं,

१७२ श्रीसिद्धसेनदिवाकरसूरिए युगवत् केवलज्ञान अने केवलदर्शननुं स्वरूप नीचे मुजब गाथाथी प्रतिपादन कर्युं छे.

गाथा. सम्मतितर्क

संतम्मि केवले दंसणंमि, णाणस्स संभवो णत्थि;
केवलणाणम्मिय दंसणस्स, तम्हा सणिहणाइं ॥१॥

क्रमथी केवलज्ञान अने केवलदर्शननो उत्पात मानतां केवलदर्शनसमये, केवलज्ञाननो संभव नथी, अने केवलज्ञानसमये केवलदर्शननो संभव नथी. माटे केवलज्ञान अने केवलदर्शन बे संनिधाने एटले समानकालिक मानवां जोइए.

१७३ अस्पष्टे अर्थरूपे चक्षुषा य उदेति प्रत्ययः सचक्षुदर्शनं ज्ञानमेव सत् इन्द्रियाणामविषये च परमाण्वादावर्थे मनसा ज्ञानमेव सत् अचक्षुदर्शनम्.

१७४ उत्पाद, व्यय, अने ध्रौव्ययुक्त द्रव्य कहेवायछे. वर्तमान,

भूत अने भविष्य भेदथी उत्पादना त्रण भेद थायछे. तेमज व्ययना पण त्रिकालना भेदथी त्रण भेद थायछे, अने ध्रौव्यना पण त्रिकालना भेदथी त्रण भेद थायछे, एम सर्व मळी नव भेद थया.

१७५ सम्मतितर्कना द्वितीयकाण्डमां उत्पाद, व्यय, ध्रौव्यना नवभेदनु विशेषतः विवेचन कर्युंछे

१७६ धर्मध्यानना चार लक्षण छे १ आज्ञारुचि २ निसर्गरुचि ३ सूत्ररुचि ४ अवगाढरुचि.

१ हेय, ज्ञेय, उपादेय, उत्सर्ग, अपवाद, निश्चय, व्यवहार इत्यादिक आज्ञाओनी रुचि तेने आज्ञारुचि कहेछे.

२ गुरुउपदेश विना स्वभावथी तत्वनी प्रत्येक बुद्धनी पेठे रुचि ते निसर्गरुचि जाणवी.

३ सूत्रसिद्धात श्रवण करवानी रुचि ते सूत्ररुचि जाणवी

४ दृष्टिवादप्रमुखनयनिक्षेपप्रमाणादिकथी विस्तारपणे जाणवानी रुचिने अवगाढरुचि कहेछे.

१७७ धर्मध्यानना चार आलम्बन कहेते. १ वाचना २ पृच्छना ३ परावर्त्तना ४ अनुप्रेक्षा.

१७८ धर्मध्याननी चार अनुप्रेक्षा कहेछे. १ एकानुप्रेक्षा २ अनित्यानुप्रेक्षा. ३ अशरणानुप्रेक्षा ४ संसारानुप्रेक्षा.

१ तत्र प्रथमायां एकोऽहं, द्रव्यगुणपर्याय स्वरुपोऽहं, इत्यादि पर्यालोचनाने एकानुप्रेक्षा कहेछे.

२ संसारमां सर्वभाव अनित्यछे इत्यादि पर्यालोचनाने अनित्यानुप्रेक्षा कहेछे.

३ संसारमां कोइनुं कोइ शरण नथी ते अशरणानुप्रेक्षा.

४ संसारस्वरूप विचार ते संसारानुप्रेक्षा जाणवी.

१७९ शुक्लध्यानना बे भेदछे—१ एकशुक्ल २ परमशुक्लध्यान. प्रथम शुक्लना बे भेदछे—१ पृथक्त्ववितर्कसप्रविचार २ एकत्ववितर्कअप्रविचार.

परमशुक्लध्यानना बे भेदछे—सूक्ष्मक्रिया अप्रतिपाति, २ उच्छिन्नक्रिया अनुवृत्ति.

१८० केवलिस मुद्घात=चउद राजलोक त्रसनाडी व्यापे तेम केवली आत्माना प्रदेश विस्तारी प्रथम समयमां दंडाकार करे—अने बीजा समयमां त्रसनाडी बाहिर कपाटवत् आत्मप्रदेशोने विस्तारे ते कपाट कहेवुं. त्रीजे समये मन्थानना पेठे त्रसनाडी बाहिर आत्मप्रदेश विस्तारे ते प्रतरमन्थान जाणवो—चोथा समये सर्व लोकाकाशने आत्मप्रदेशथी पूरे ते प्रतर पूर्ण जा-

णवो, एव दंड-१ कपाट २ मंतरमन्थान ३ लोक पूर्ण एम चार समय पर्यंत क्रियाकरे-पाचमे समये लोक पूर्ण सवरे-छठे समये मतरमन्थान सवरे, सातमे समये कपाट सवरे, आठमे समये दण्ड सवरे, आयुकर्म समान नाम, गोत्र, वेदनीय करीने पश्चात् केवलिसमुद्घात क्रियाछेडे आपणा शरीरममाण मदेशनो विस्तार राखे.

१८१—योगीश्वरने ध्यान, तपश्चर्याथी आठ मकारनी ऋद्धि माप्त थाय छे १ बुद्धिऋद्धि—२ क्रियाऋद्धि, ३ विक्रियाऋद्धि ४ तपोऋद्धि ५ बलऋद्धि ६ औषधऋद्धि ७ रसऋद्धि ८ क्षेत्रऋद्धि—

मथम बुद्धिऋद्धि—बुद्धि कहेतां ज्ञान जाणवु-तेना अष्टादश भेद जाणवा.

१केवल-२ अवधि. ३ मनः पर्यव. ४ बीजबुद्धि. ५ कोष्ठबुद्धि ६ पादानुबुद्धि ७ सभिन्नश्रोतबुद्धि ८ दुरास्वादनबुद्धि ९ स्पर्शबुद्धि १० दर्शनबुद्धि ११ घ्राणबुद्धि १२ श्रवणसमर्थताबुद्धि १३ दशपूर्वबुद्धि १४ चतुर्दशपूर्वबुद्धि १५ अष्टांगमहानिमितबुद्धि १६ महाश्रवण बुद्धि १७ मत्येकबुद्धि १८ वादित्वबुद्धि

केवळ ज्ञान अने अवधिनु स्वरूप स्पष्टछे. मनःपर्यव पण स्पष्टछे. सुक्षेत्र समारेलामां कालानुयोगे ज्यारे वृष्टि थाय

करे नहीं. ते गुणथी विद्याप्रवाद दशमुंपूर्व निर्विघ्नपणे भणे, रोहिणी, प्रज्ञप्ति, वज्रशृंखला, प्रमुख देवांगना भक्ति करे पण मुनीश्वर महिमा प्रताप संपदा वांछे नहीं, चतुर्दशपूर्वधारीथाय.

१५ अष्टांग महा निमित्तलब्धि—१ अन्तरिक्ष, २ भौमं, ३ अंग, ४ स्वर, ५ व्यञ्जन, ६ लक्षण, ७ भिन्न, ८ स्वप्न.

१ अन्तरिक्ष—निमित्त ते सूर्य, चंद्र, ग्रह, नक्षत्र. तेना उदय काल विचारे अने अस्तकाल लक्षण चिन्ह देखीने शुभाशुभ फलविकार जाणे, हानि वृद्धि जाणे, जय पराजय जाणे. पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण दिशामां अभ्रपटल देखी लाभालाभ जाणे, भविष्य हानि वृद्धि शुभाशुभ जाणे.

२ भौमनिमित्तज्ञान—विरक्तस्वभावितापस, उद्यान, वाडी, पर्वत, नदी, सरोवर प्रमुख प्रपंच त्यांना भावलक्षण विचारीने पश्चात् शुभाशुभ विचारे अने भूमिस्थितरत्न सुवर्णादि जाणे. वाह्यनिमित्त ज्ञानथी भौमनिमित्त स्वरूप जाणवुं.

३ अंगनिमित्तज्ञान—तिर्यंच मनुष्य प्रमुखनां अंगदर्शनथी शुभाशुभ ज्ञान थाय तेने अंगनिमित्तज्ञान कहेछे.

४ स्वरनिमित्तज्ञान—मनुष्य अने तिर्यंचना शुभाशुभवाणीस्वरथी जे ज्ञान थाय तेने स्वरनिमित्तज्ञान कहेछे.

५ व्यञ्जननिमित्तज्ञान, शरीरना अङ्गे तिल, मसा, व्रण, लांछन देखीने शुभाशुभनुं ज्ञान थायछे तेने व्यञ्जननिमित्त कहे छे.

६ लक्षणनिमित्तज्ञान–स्वस्तिक आदि शरीरपर पडेलां लक्ष णथी शुभाशुभज्ञान थायछे तेने लक्षण निमित्त कहेछे.

७ छिन्ननिमित्तज्ञान–वस्त्र, शस्त्र, शयनासन, फाडेलो, तोडेलो देखी शुभाशुभनु विचारवु तेने छिन्न निमित्त कहेछे.

८ स्वप्नथी जे ज्ञान थाय तेने स्वप्न निमित्त कहेछे

१६ प्रज्ञाश्रवणबुद्धि–अतिसूक्ष्मजीवादितत्त्वनो विचार गहन जाणी शके. श्रुतज्ञानावरणीयकर्मना क्षयोपशमथी असाधारण अनुपम परमार्थज्ञाता होय तेना चार भेदछे. उत्पातकी, परिणामकी, विनयकी, कार्मणकी.

१७ प्रत्येकबुद्धिलब्धि–गुरुना उपदेश विना परभावथी मन पाछु वाळीने संयम ग्रहण करे, तेने प्रत्येकबुद्धिलब्धि कहेछे.

१८ वादलब्धि– इन्द्रादिक देवता जो साधुनी साथे वाद करेतो तेमा साधु जीते एवा साधुने वादलब्धि कहेवायछे.

बीजी क्रियारूध्दि कहेछे.

क्रियारूद्धिना बे भेदछे १ चारणक्रिया, २ आकाशगामिनी क्रिया, प्रथम चारणक्रियाना अनेक भेदछे.

१ जल उपर चाले पण अप्काय जीवनी विराधना न उपजे. लब्धिमहिमाथी सचित्तनो विरोध न थाय ते योगी जल चारण जाणवा. जेम भूमिपर चाले तेम जलपर चाले.

२ वीजो जंघाचारणसाधु जाणवो. ते भूमिथी चार आंगुल अधर चाले, वायुनी पेठे आंख मींचीने उघाडीए एटलामांतो हजारयोजन जाय ए वीजो भेद जाणवो.

३ तंतुचारण तपोधन–कोलीया मांकडीना तंतु उपर चाले पण ते तंतु तुटे नहि तेम नमे पण नहि. एम तंतुपर चालतो त्रस-स्थावर जीवने विराधे नहि.

४ पुष्पचारणयोगि–पुष्पना उपर चाले पण त्रस थावरजीवने दुहवे नहि.

५ पत्रचारण योगी–पानपर चाले पण कोइ जीवने दुहवे नहीं.

६ वीजचारण साधु–वाजरी जव प्रमुख अनेक कण उपर चाले पण विराधना थाय नहि.

७ श्रेणि चारण संयमी–जमणी अने डावी वाजुनी दिशाए पंखीनी पेठे चाले.

८ अग्निचारण साधु–अग्निज्वाला स्पर्शीने चाले पण संयम विराधे नहि.

हवे आकाशगामि क्रियानो बीजो भेद कहेछे–चारण पद्मासने बेठो होय तो तेज आसने आकाशमां चाले. काउसग्ग आसने होय तो तेज आसने चाले.

त्रीजी वैक्रिय रूध्दि कहेछे.

वैक्रियरूद्धिना अनेक भेदछे. १ अणिमा, २ महिमा, ३ लघिमा, ४ गरिमा, ५ प्राप्ति, ६ प्राकाम्य, ७ इशत्व, ८ वशित्व, ९ अप्रतिघात, १० अन्तर्धान, ११ कामरूप. ए एकादश लब्धि साधुने तपथी उत्पन्न थाय.

१ अणिमा–कमलनालना आकाशमां समाय एवु सूक्ष्मशरीर जेनाथी थाय तेने अणिमा कहेछे.

२ महिमा–जेथी चक्रवर्तिनी संपदा निपजावे.

३ लघिमा–वायुनी पेठे जेथी हलकु शरीर करे.

४ गरिमा–वज्रथी पण जेथी भारे शरीर करे.

५ प्राप्तिरूद्धि–भूमिपर बेठोथको मेरुपर्वतनी चूलिका तथा चंद्र अने सूर्यने अंगुलीवडे स्पर्शे.

६ प्राकाम्यरूद्धि–भूमि पेठे जलपर चाले. पाणिमां बुडे तेम भूमिपर पण बुडे.

७ इशत्व–तीर्थंकरनी संपदा समवसरण प्रमुख ठकुराइ बनावी शके.

८ वशत्व–सर्व जीवने व्हालो लागे.

९ अप्रतिघात रूद्धि–पर्वतमां पेसी बीजी तरफ नीकळे.

१० अन्तर्धान–अदृश्य थइ जाय.

११ कामरूप लब्धि–मनभावतां समकाले नाना प्रकारनां रूप करे.

चोथी तपोरूद्धि कहेछे.

तपोरूद्धिना सात भेदछे–उग्रतप, दीप्ततप, तप्ततप, महातप, घोरतप, घोर पराक्रमतप, घोरब्रह्मचर्यगुणतप.

१ उग्रतप स्वरूपम्–तेना बे भेदछे. १ उग्रोग्रतप, बीजो अवस्थितोग्र तप. प्रथम उग्रतप ते एक उपवास पारणे करीने अ

बे उपवास करे पश्चात् पारणु करीने त्रण उपवास करे. पश्चात् पारणु करे पश्चात् चार उपवास करे एम चढता उपवास करे. अनुक्रमे जावजीव लगे तप करे.

त्रण गुप्तिथी धीरवीर संग्रामशूर निराशपणे जीवबानी तृष्णा विना तप करे ते उग्रोग्रतपोधन जाणवो.

बीजो अवस्थितोग्र तपस्वी ते दीक्षानो प्रथम उपवास उच्चरीने विधिपूर्वक पारणु करे. पछे पोतानी लीलाए एकांतर उपवासे पारणु करे. तथा बे उपवासे पारणु करे एम तपनु पारणु करता अंतराय आवे विधिथी निर्दोष भिक्षा न पामे तो एकान्तर उपवास करेछे तेम जावजीव लगे बे उपवासे पारणु करे. बे उपवासे पारणु करता पण आहार न पामे तो आनन्दसन्तोषथी त्रण उपवासे पारणुं करे ए रीते आयुष्यलगे निर्वाहे.

२ दीप्ततप–अनेक उपवासथी शरीर दुर्बल करे. पण त्रण प्रकारना बल अधिक होय. शरीर सुगन्धि होय. कमलसदृश परिमल महके–दिनदिन शरीरनी कान्ति दीपे

३ तप्ततपः–तप्त लोहपर पडेल जलबिंदु तत्काल विलय पामे. तेम साधुने अल्पाहार जल लेता मूत्र पुरीषादिक न होय. परसेवो थाय नहि तथा तप्ततपोधनने अणिमादि लब्धि होय. अक्षीण लब्धि होय. सर्वौषधीऋद्धि होय आहार जल अमृतमय होय. देवता करतां अनंतगुणबल होय. आशीविषदृष्टिऋद्धि होय.

४ महातपोलब्धि–सर्वविद्यासमुद्र अवगाहे. मतिज्ञानना त्रणसे छत्रीश भेद जाणे. समस्त श्रुत जाणे. अवधिज्ञानथी त्रसनाडी मध्यस्थित पुण्य पापरूपि पुद्गलने जाणे–देखे. मनःपर्यव ज्ञानथी सूक्ष्मभाव मनना जाणे.

५ घोर तपोलब्धि–अनेक प्रकारना प्रारब्धरोगोने समभावथी सहे. शरीरनी ममता करे नहीं. मोहने मारे. तपश्चर्या न छोडे. मौनावलंबी होय. उग्रअभिग्रह धारण करे.

६ घोरपराक्रमतपोलब्धि–त्रणयोगदमीने असमानपराक्रमी होय. जगत्त्रयीने भयभ्रांत करवा समर्थ होय. एवा साधु क्रोधथी पृथ्वी उलटी करवा समर्थ थाय. तेमना क्रोधथी समुद्रनां पाणी सूके, महाशक्तिवाळा होय.

७ घोरगुण ब्रह्मचारि अथवा नामांतरे अघोरगुण ब्रह्मचारि, त्रण जगत्‌ना भय दूर करे. त्रण जगत्‌मां शान्ति उपजावे. निरतिचारपणे शीयल पाले, भूत, प्रेत, शाकिणी, डाकिनी, मारि, कामण, मोहन, विकार, सर्व तेमना प्रतापथी नाश पामे; महा तपस्विना प्रतापथी दुर्भिक्ष, वैरभाव, वगेरे नाश पामेछे. ज्यां ज्यां घोरब्रह्मचारि तापस रहे. त्यांना लोकोने क्लेश करवानी बुद्धि उपजती नथी. मरणांत उपद्रव उपजे नहीं. कोइ बन्धन पामे नहि. रोगथी कोइ पीडाय नहीं.

हवे पांचमी बलऋद्धि स्वरूप कहेछे.

बलऋद्धिना त्रण भेदछे. मनोबलसाधु, वचनबलसाधु, कायबलसाधु, रागद्वेषविलय पाम्याछे जेना ते मनोबली साधु जाणवो.

श्रुतज्ञानावरणीय कर्मनो क्षयोपशमभाव जेनेछे, अन्तर्मुहूर्तमा द्वादशांगी भणवानी शक्ति होय स्पष्ट प्रगटाक्षरथी द्वादशांगी भणे भणता श्रम न उपजे. ते वाग्बलि साधु जाणवो.

३ कायबली साधु एक मास काउसग्ग ध्याने उभो रहे. तथा चार मास काउसग्ग ध्याने उभो रहे वर्ष पर्यंत उभो रहे. वीर्यांतराय कर्मनो क्षयोपशमभाव साधुने प्रगटे, तेने कायबली साधु कहीए ते जो बलविकार करे तो पोतानी टचली आंगुलीथी त्रण लोक उद्धरे

छठी औषधऋद्धि कहेछे.

औषधऋद्धिना आठ भेद जाणवा. १ आमस्पर्श, २ श्लेष्मस्पर्श, ३ जलस्पर्श, ४ मलस्पर्श, ५ विट्स्पर्श, ६ सर्वावयवस्पर्श, ७ आशीविष, ८ दृष्टिविष.

१ आमस्पर्श–साधुना हाथ पगना स्पर्शथी सर्व रोग नाश पामे. अथवा साधु ज्यां बेसे त्यानी धुळना स्पर्शथी सर्व रोग जाय.

तथा तेमना शरीर स्पर्श करनार वायुना लागवाथी मरकी विगेरे सर्व रोग जाय.

२ श्लेष्मस्पर्श–श्लेष्म, थुंक, विगेरेथी अनेक रोगनो नाश थाय.

३ जलौषधी लब्धि–प्रस्वेदथी शरीरे धूळ लागीछे. ते धूळ जेने लागे तेना सर्व रोग मटे.

४ मलौषधी लब्धि–कर्णमेल, दांतमेल, नासीकामेल, चक्षुमेल, जिव्हामेल, ज्यां लागे त्यांना सर्व रोग जाय.

५ विडौषधी लब्धि–विट्, उच्चार, शुक्र, मूत्र, साधुशरीर मेल दुःसाध्य रोगने पण क्षय करे.

६ सर्वावयवौषधी लब्धि–सर्व अंगोपांग शरीरनां ज्यां लागे त्यांना अनेक रोग नाश करे.

७ आशीविष लब्धि–विष सहित आहार कोइ साधुने दे तो ते आहार अमृतमय होय, तथा विषथी मूर्च्छा पामेला जीवो साधुनां वचन सांभळी तत्काल निर्विष होय.

८ दृष्टिविषलब्धि–साधुनी दृष्टि ज्यां प्रसरे त्यां वेद तथा विषथी पीड्या जीवो निर्विष होय, तथा दृष्टिविषलब्धिना धणी साधु कोपथी देखेतो अन्नपाणी सर्व विष होय. अने दयापरिणा-

मथी अन्नपाणीने देखे तो सविष आहारपाणी निर्विषपणे परिणमे. विष महा विष देव पण दृष्टिविष लब्धिधारक साधुनुं तेज सही शके नहीं.

हवे सातमी रसऋद्धिनुं स्वरूप कहेछे.

रसऋद्धिना छ भेद कहेछे-१ आस्यविषालब्धि, २ दृष्टिविषालब्धि, ३ क्षीराश्रवीलब्धि, ४ मध्वाश्रवीलब्धि, ५ सर्पिराश्रवी लब्धि, ६ अमृतश्राविलब्धि.

१ आस्यविषा लब्धि-उत्कृष्ट तपोबली साधु कोपथी बोले के तु मरी जा एम बोलताज जेम विष खाधेल मृत्यु पामे तेम साधुना कोपथी मृत्यु पामे.

२ दृष्टिविषालब्धि-तपोबलि साधु क्रोधदृष्टिथी जेने देखे ते जीव तत्काल जेम विषवायुथी ग्रप पडे तेम मरी जाय.

३ क्षीराश्रवी लब्धि-लुखो आहार साधुने कोइ आपे पण साधुना हस्तमां क्षीररस समान आहार थाय कोइ शरीरे क्षीण दुर्बल होय तेने साधु पुष्टिकर वचन कहे तो क्षीणता दुर्बलपणु नाश पामे.

४ मधुश्राविणी लब्धि-कटुक कषायलो नीरस आहार साधुने दीधो होय त्यारे ते आहार साधु हाथमां ले त्यारे मधु

समान सरस अने पुष्टिदायक होय. दुःखे पीडाता लोकने साधुनां वचन मधुनी पेठे मीठां लागे. आर्त, आपदा, रोग, बन्धन सर्व नाश पामे.

५ सर्पिराश्रव लब्धि—लुखो अन्नपाणी साधुने पुष्टिकारक अने सुरस होय. घृत मधुर पुष्टकारि आहार होय. सर्प पीडित प्राणीने नीरोगी करे. साधुनां वचन मीठां प्यारां व्हालां लागे.

६ अमृतश्राविणी लब्धि—अमृत समान आहार साधुने पचने थाय. विषमय आहार अमृतमय थाय.

आठमी क्षेत्रऋद्धिनुं स्वरूप कहेछे.

क्षेत्रऋद्धिना बे भेदछे. १ अक्षीण महानसी लब्धि, २ बीजी अक्षीण महालय लब्धि.

१ अक्षीण महानसी लब्धि—लाभांतराय कर्मना क्षयोपशमे साधु भीक्षार्थ भमतो कोइना घेर आवे त्यां आहार अल्पछे. अल्पमांथी पण भक्तिथी साधुने वहोरावे. पश्चात् अल्प आहार रहे. तेना घरे चक्रवर्ति सैन्य आवे. ते सर्वने अल्प आहारमांथी अन्न काढी जमाडे पण खूटे नहीं. अने आहारनो रस

१९१ कार्मण शरीरथी कार्मण वर्गणा भिन्न छे. कथंचित् अभिन्नपण छे

१९२ तेजस शरीरने कोइ आचार्य अनादि मानता नथी.तेमनो मतमां तेजोलब्धिथी तेजस शरीर उत्पन्न थाय छे, अने ते कहेछे के-क्रोधावेशे तेजोलब्धिथी–उष्णतेजः शरीर अने दया परिणामथी शीततेजः शरीर उत्पन्न थइ अनुक्रमे घात अने उपकार करे छे.

१९३ मनुष्य अने तिर्यंच आहार पर्याप्ति एक समयमां पूरी करे अने बाकीनी पर्याप्ति अन्तर्मुहूर्तमां करे.देवता अने नारकी आहार पर्याप्ति अन्तर्मुहूर्तमां करे.अनेबाकीनी पर्याप्तियो एकसमयमांमां करे.

१९४ एकपरमाणुनुं प्रतिबिंब पडतुंनथी.अनंताणुक स्कंधनुं प्रति बिंबपडे,

१९५ औदारिक शरीर असंख्यातां अने औदारिक शरीर धारण करनारा जीव अनंत. कारण के साधारण वनस्पतिमां अनंत जीवनुं एक शरीरछे.

१९६ वैक्रिय शरीर असख्याता, तेजस अनतां, कार्मण शरीर अनंतां, आहारक सख्यातां जाणवा.

१९७ कार्मण शरीरनो वध आठमा गुणठाणा सुधी होयछे.

१९८ विग्रहगतिमा सातकर्मनो अव्यक्त वध थायछे.

१९९ विग्रहगतिमा भोग प्रदेशोदयथी होय ,

२०० विग्रहगतिमां मनोव्यापाराभावछे.

२०१ तेरमे गुणठाणे शाता अने अशातानो प्रदेशोदय तथा विपाकोदय लोहीखडवाडानी पेठे होय.

२०२ आहारकलब्धिथी आहारक शरीर करे त्यारे छ पर्याप्ति अन्तर्मुहूर्तमां करे

२०३ आहारक शरीरमां उपभोगनो संभवछे.

२०४ आहारक शरीर आहारकमिश्र छठा गुणठाणे होय. आहारक शरीर सातमा गुणठाणे होय.

२०५ छठा सातमा गुणठाणे शंकामोहनीय होय.

२०६ चौदपूर्वधारी आहारक शरीरने पूछवा मोकले त्यां केवली न होय तो अन्यत्र जवा आहारक वंधन करे.

२०७ सर्व चउद पूर्वधारीओने कंइ आहारक लब्धि उत्पन्न थाय एवो नियम नथी.

२०८ भिन्नाक्षर चतुर्दश पूर्वधरने श्रुतकेवली कहेछे तेने संशय होय नहीं.

२०९ भिन्नाक्षर अने अभिन्नाक्षर बेने आहारकलब्धि उत्पन्न थाय. तेमां अभिन्नाक्षर चतुर्दश पूर्वधर आहारकलब्धि फोरवे भिन्नाक्षर चतुर्दशपूर्वी, लब्धि फोरवे नहि. भिन्नाक्षर चउद पूर्वधारी अप्रमत्त होय अभिन्नाक्षरवाळो प्रमत्त होय.

२१० चउद पूर्वधारी कषाय कुशील होय.

२११ ज्यां आत्माना प्रदेशो समुदायीभूत थइने रहे तेने मर्मस्थान कहेछे.

तत्त्वार्थ अ. म १६ सूत्र.

२१२ मस्तकमां आत्माना बहु प्रदेशोछे अने मस्तकमां वेदना पण घणीछे मर्मस्थानोमां आयु भेदछे भेद एटले छेद, ज्यां आत्माना प्रदेश घणा होय त्यां आयुनां दलियां विशेष होयछे

२१३ तेणउयनवसएहिं, समइकंतेहिंवद्धमाणाउ पज्जूसवण चउथ्थी, कालग सूरिहिंतो ठविआ.

२१४ तीर्थंकरना जन्म समये असंख्य चंद्र सूर्य आवे. एवं त्रिषष्टि-शलाका पुरुषचरित्रमां, शांतिनाथ चरित्रमां तथा आवश्यक चूर्णिमांछे.

२१५ जंबुद्वीपपन्नति, छठा अंगनुं उपांग जाणवुं, एम ठाणांगवृत्तिना चोथा ठाणेछे.

२१६ तीर्थंकरने समुद्घात होय, निषेध नथी एम आवश्यक चूर्णिमांछे.

२१७ गृहस्थावासमां तीर्थंकरने साधु नमस्कार करे नहीं. तेनो पाठ

गृहवासस्थाः साधूनां नमस्कारानर्हा अविरतत्वात्.

साधुने नमस्कार निषेध्यो पण श्रावकने निषेध्यो नथी.

२१८ मिथ्यात्वीने अवधिदर्शन पण होय एवुं भगवती सूत्रेछे. चोथा कर्मग्रंथनी २१ एकवीसमी गाथामां निषेध पणछे. पन्नवणा टीकामां बे मत छे.

२१९ जिनकल्पी ते भवमां मुक्ति पामे नहीं. एम श्रीकल्पभाष्यमां तथा सागेद्धार वृत्तिमाछे.

२२० नारकी जीव वेदनाथी एक गाउ उंचा उछळे एम जीवाभिगम सिद्धांतमा कह्युछे.

२२१ सर्व वक्ताओ काययोगवडे शब्दद्रव्योने ग्रहण करेछे. वचनयोगथी शब्दद्रव्यनु निसर्जन करेछे. तनुयोग विशेष मनोयोग अने वचनयोग छे. काययोगवडे मनोद्रव्यनु ग्रहण थायछे काय योगवडे वक्ता शब्दद्रव्यनु ग्रहण करेछे अने जे जे सरभयो मूवेछे ते वाचिकयोग जाणवो. तेमज मनोद्रव्यनु ग्रहण तो काययोगथीछे पण जेवडे मनोद्रव्यने चिंतामा व्यापारयुक्त करेछे ते मानसिकयोग जाणवो. एम तनुयोग एकछे पण पूर्वोक्त उपाधिना भेदथी त्रण मकारे विभक्तछे. आटलाज भेद मात्रथी मानसिक अने वाचिक योगने भिन्न ठराव्या तो प्राणापानने पण चतुर्थयोग तरीके केम स्थापन कर्यो नहीं समाधान=जेम स्वाध्याय, परबोध, निश्चय वगेरे वाचिकयोगनु फल भिन्न देखायछे तथा धर्मध्यानादिक मननु फल भिन्न देखायछे-ते ममाणे प्राणापाननु भिन्न फल देखातु नथी. तेथी तेने भिन्न कर्यो नथी.

२२२ प्रथम समये ग्रहित भाषाद्रव्यने द्वितीय समयमां मूकेछे. पण तेज प्रथम समयमां मूकाती नथी. द्वितीय समय गृहीत भाषा द्रव्यने तृतीय समयमां वक्ता मूकेछे. वच्चे एक समयनुं अंतर पडेछे. द्वितीय समयमां, प्रथम समयमां गृहित भाषाद्रव्यनुं मुंचन तथा ग्रहण थायछे. एम प्रथम अने चरम समय मूकीने मध्यना समयमां भाषाद्रव्यनुं ग्रहण अने मुंचन थायछे. चरम समयमां फक्त मुंचनज थाय छे. ग्रहण स्वतंत्रछे अने निसर्जनछे ते ग्रहण विना थतुं नथी माटे परतंत्रछे.

२२३ वाग्द्रव्यनुं ग्रहण तथा ग्रहण करेलानो निसर्ग तथा भाषा ए त्रण पण जघन्यथी एक समयमां थायछे. ए प्रत्येक त्रणनो उत्कृष्ट काल अन्तर्मुहूर्तनो जाणवो.

२२४ एक समयमां बहु क्रियाओ थइ शकेछे.
औदारिक, वैक्रिय, आहारक, त्रण कायाथी वाग्द्रव्यनुं ग्रहण जाणवुं. तथा ते त्रणथी वाग्द्रव्यनुं निसर्जन जाणवुं.

२२५ महा प्रयत्नवाळाने वाक्द्रव्य ग्रहण निसर्जनमां अन्तर्मुहूर्त थाय छे. अल्प प्रयत्नवाळाने अन्तर्मुहूर्तनुं प्रमाण नथी.

२२६ भाषणाभिप्राय सामग्री परिणामे वक्ता वाग्द्रव्यने ग्रहेछे, मूके छे, नान्यथा, भाषाद्रव्य मूक्या छता चउदराजलोकमां व्याप्त थाय छे. चार समयमा कोइ सवथी भाषावडे चउद राजलोक व्याप्त थायछे मंद प्रयत्नवालो पुरुष अव्यहित सकल भाषाद्रव्योने मूके छे, अन्य निरोगी तीव्र प्रयत्नवालो वक्ता आदान निसर्गवडे भाषाद्रव्यने खडखड करी मूकेछे. तेथी तीव्र प्रयत्नवालो वक्ता चउद राजलोकमां भाषाद्रव्य व्याप्त करेछे. मंद प्रयत्नवाला वक्ताथी नीकळेला अखड भाषाद्रव्य संख्याता योजन जइ शब्दपरिणामनो त्याग करेछे. अने जे महा प्रयत्न वक्ताछे ते तो प्रथम भिन्न खड करी भाषाद्रव्यने काढेछे. ते अनन्त गुण वर्धमान षट्दिशामां लोकांत व्याप्त थायछे.

२२७ केवली समुद्घात क्रमनी पेठे चार समयवडे चउद राजलोक भाषाद्रव्यवडे व्याप्त थायछे. केटलाक भाषाद्रव्यवडे त्रण समयमां लोक पूर्णता मानेछे त्रसनाडीनी बहार विदिशाथी भाषक, भाषाद्रव्यने मूके तो चतुर्दश राजलोक पूरणमां पंचसमय लागे. त्रस नाडीनी बहार दिशामा स्थितवक्ता भाषाद्रव्य मूके तो चार समयमा लोक पूर्णता थाय

२२८ अचित्त महा पुद्गल स्कंध होय अने ते केवल विश्रसा परिणाम वाळो होय छे तेने चउद राज लोकनी व्याप्तिमां चार

समय लागे छे. अचित्त महास्कंध अन्यपुद्गलोने स्वात्म स्वरूप करतो नथी पण ते पोताना पुद्गलो वडे लोक पूरणता करे छे; तेमां पराघात पण नथी जो अचित्त महास्कंधमां पराघात होय तो ते पण त्रण समयमां लोक पूर्णता करे पण तेम नथी.

२२९ इहा. अपोह. विमर्ष. मार्गणा; गवेषण. संज्ञा. स्मृति. मति. बुद्धि. प्रज्ञा. इत्यादि आभिनिबोधिक ज्ञानना पर्याय वाची शब्द छे.

२३० अन्वयि व्यतिरेक पदार्थोनी पर्या लोचनाने इहा कहे छे. अपोहने (अपाय) निश्चय कहे छे. अपायनी पूर्वे अने इहानी उत्तरे प्रायः शिरकंडूयनादि पुरुष धर्म घटे छे. इतिसंप्रत्ययने विमर्ष कहेछे. अन्वयधर्मान्वेषणने मार्गणा कहे छे. व्यतिरेक धर्मालोचनने गवेषणा कहे छे. अवग्रहोत्तर कालभावी मति विशेषने संज्ञा कहे छे. पूर्वानुभूतार्थ आलंबनप्रत्ययने स्मृति कहे छे. मननकरवुं ते मति कथंचित् अर्थ परिछेदकमां पण सूक्ष्म धर्मालोचना रूप बुद्धि जाणवी. विशिष्ट क्षयोपशम जन्ययथावस्थित धर्मालोचनरूप प्रज्ञा जाणवी.

२३१ द्रव्यथी मतिज्ञानी, आदेशथी सर्व द्रव्य जाणे छे आदेश-एटले ज्ञातव्य वस्तु प्रकार. ते बे प्रकारे छे. १ सामान्य प्रकार. २ विशेष प्रकार. त्यां ओघादेश सामान्य प्रकारथी. सर्व धर्मास्तिकायादि जाणे छे.

असंख्य प्रदेशात्मक लोकव्यापक. अमूर्त, गति सहाय गुणवान् धर्मास्तिकाय छे. एम केटला पर्याय विशिष्ट द्रव्योने सामान्यत मतिज्ञानी जाणे छे. पण सर्व विशेष तथा सर्व पर्यायोने मतिज्ञानी जाणतो नथी सर्व विशेष सर्व भेदोनु संपूर्ण भासन तो केवलज्ञानमा थाय छे.

२३२ क्षेत्र थकी सामान्य प्रकारे मतिज्ञानी केटलाक पर्याय विशिष्ट लोकालोकने जाणे छे.

२३३ कालथकी वर्तमान, भूत अने भविष्यने मतिज्ञानी सामान्यतः जाणेछे

२३४ भावथी मतिज्ञानी. सर्व औदयिक आदि भावोनो अनंतमो भाग जाणे छे

२३५ क्षेत्र, काल, बे सामान्यथी द्रव्यमांज समाय छे. केवल भेदवडे
ते रूढ छे. माटे पृथक् ग्रहण कर्युं छे. एम जाणवुं.

२३६ एकेन्द्रियमां मतिज्ञान नथी. मतिज्ञाननो तेमां पूर्वप्रतिपन्न वा
प्रतिपद्यमानक भेद नथी.

२३७ मनःपर्याय ज्ञानियो सर्वे पूर्वप्रतिपन्न होय छे. पण प्रतिपद्यमानक
नथी. सम्यक्त्व सहचरित प्राप्त मतिज्ञानने पश्चात् अप्रमत्तसं-
यतावस्थामां मनःपर्यव ज्ञाननी उत्पत्ति छे माटे. सम्यक्त्व
सहचरित चारित्र लाभमां तो मनःपर्यव ज्ञान उत्पन्न थतुं नथी.

२३८ अपोह–अपाय कहेवाय छे. ते मतिज्ञाननो तृतीय भेद छे. अ-
पाय निश्चय कहेवाय छे. धृतिने धारणा कहे छे. मति प्रज्ञा
शब्दवडे सर्व मतिज्ञान कहेवाय छे.

२३९ ईहा-विमर्षण, मार्गण-गवेषण, सञ्ज्ञा लक्षण सर्व ईहा जाणवी ए सर्वनो ईहामां अन्तर्भाव थाय छे.

२४० सर्व वस्तुओना अभिलाप वाचक शब्दो के जे वचन रूपताने पाम्या छे ते वचन पर्याय जाणवा

२४१ वाचकशब्दोना अभिप्रेयात्मभूत सर्व अर्थ पर्याय जाणवा.

२४२ मतिज्ञानना मति, प्रज्ञान, प्रज्ञा, ईहादि सर्व वाचक ध्वनिरूप वचन पर्याय जाणवा.

२४३ मतिज्ञानरूप अभिप्रेय भेदो सर्व अर्थपर्याय जाणवा.

२४४ अवग्रहादि एकेक शब्दथी मतिज्ञानना सर्व प्रकारनुं ग्रहण थाय छे. सर्वनुं ग्रहण करे ते अवग्रह. एम व्युत्पत्तिथी मतिज्ञानना ईहा, अपाय, धारणारूप भेदोनुं ग्रहण थयुं, चेष्टालक्षणरूप ईहामां मतिज्ञानना सर्व भेदो समाय छे. अवगमनरूप अपायमां सर्व भेदोनो अन्तःपात थाय छे. धरणलक्षण धारणाथी सर्व भेदोनुं ग्रहण थाय छे. अपेक्षाए आ व्याख्या समजवी.

२४५ अवग्रहादि लक्षणनो अर्थ विशेष मात्र अंगीकार करी अवग्रहादि शब्दो भिन्न वर्ते छे.

२४६ चतुर्गतिमां मतिज्ञान पूर्वप्रतिपन्न नियमथी होयछे. प्रतिपद्यमानकनी भजना. विवक्षितकाले कदापि होयछे. प्रतिपद्यमानक नथी होता.

२४७ आभिनिबोधिक प्रतिपत्ति प्रथम समयमां प्रतिपद्यमानक कहेवायछे, अने द्वितीयादि समयोमां पूर्वप्रतिपन्न ए प्रमाणे आ बेनो विशेषछे.

२४८ एकेन्द्रियमां पूर्वप्रतिपन्न अने प्रतिपद्यमानक उभयनो अभावछे. कर्मग्रंथना मत प्रमाणे लब्धि पर्याप्त बादर पृथ्वी, अप्, वनस्पति, अकरणपर्याप्ति अवस्थामां पूर्वप्रतिपन्न होय. ते समये सास्वादन समकितनी अस्तिता छे माटे.

२४९ विकलेन्द्रिय,उभयना मत प्रमाणे करण अपर्याप्ता, सास्वादनने पूर्वभवथी अंगीकार करीने आवे ते अपेक्षाए पूर्वप्रतिपन्न होय. पण प्रतिपद्यमान न होय.

२५० पंचेन्द्रियजीव तो सामान्यतः नियमथी पूर्वप्रतिपन्न होय. प्रतिपद्यमानकनी तो भजना जाणवी.

२५१ कायद्वारमां पृथिवी, अप्, तेउ, वायु, वनस्पतिमां उभयाभाव जाणवो. त्रसकायमां पंचेन्द्रियनी पेठे जाणवुं

२५२ मन वचन अने कायाना समुदाये त्रणयोगमां पंचेन्द्रियनी पेठे जाणवुं, मनरहित कायवाणीयोगियोने तो विकलेन्द्रियनी पेठे जाणवुं. केवलकाययोगीओ तो एकेन्द्रियनी पेठे जाणवा.

२५३ त्रण प्रकारना वेदमां पंचेन्द्रियनी पेठे भावना करवी.

२५४ अनंतानुबंधी चार प्रकारना कषायमां सास्वादन अंगीकार करी पूर्वप्रतिपन्न लाभेछे पण प्रतिपद्यमानक नहि. बाकीना बार कषायमां पंचेन्द्रियनी पेठे भावना करवी.

२५५ भावलेश्या अंगीकार करी कृष्णादिक त्रणमां पूर्वप्रतिपन्न होय पण प्रतिपद्यमानक नहि. प्रशस्त त्रणलेश्यामां पंचेन्द्रियनी पेठे जाणवुं.

२५६ व्यवहारनये मिथ्यादृष्टि अज्ञानी छे, ते सम्यक्त्व ज्ञाननो प्रतिपद्यमानक होयछे. पण सम्यक्त्व ज्ञान सहित नहि निश्चयनय कहेछे के सम्यग् दृष्टि ज्ञानी, सम्यक्त्व अने ज्ञानने अगीकार करेछे पण मिथ्यादृष्टि अज्ञानी अगीकार करता नथी.

२५७ व्यवहारनयथी मति,श्रुत, अवधि,मन.पर्यवज्ञानी,आभिनिबोधिकना पूर्वप्रतिपन्न होयछे. पण प्रतिपद्यमानक नथी. केवलीने तो उभयाभाव होयछे. कारणके तेमने क्षायोपशमिकज्ञानातीतपणुछे.

२५८ मत्यज्ञान, श्रुताज्ञान अने विभंगज्ञानवाळा तो प्रतिपद्यमान कदाचित् होयछे पण पूर्वप्रतिपन्न नथी. निश्चयनयमतथी मतिश्रुत अवधिज्ञानियो पूर्वप्रतिपन्न नियमथी होयछे. प्रतिपद्यमानकनी पण भजना जाणवी मन.पर्यवज्ञानी तो पूर्वप्रतिपन्न होयछे पण प्रतिपद्यमानक नथी पूर्व सम्यक्त्वलाभ कालमां प्रतिपन्न मतिज्ञानिने पश्चात् यति अवस्थामां मन पर्यायज्ञाननो सद्भाव होयछे. मत्यादि अज्ञानवाळाओने उभयाभावज होयछे. ज्ञानिने ज्ञाननी प्रतिपत्ति निश्चयथीज माटे

२५९ चक्षु, अचक्षु, अने अवधिदर्शन, ए त्रणमां लब्धि अंगीकार करी पूर्वप्रतिपन्न नियमथी होयछे. प्रतिपद्यमानकनी भजना जाणवी. तेना उपयोगने आश्रितो पूर्वप्रतिपन्न होय पण प्रतिपद्यमानक नथी. मतिज्ञानने लब्धिपणुंछे. दर्शनोपयोगमां तेनो निषेधछे माटे केवलदर्शनमां उभयाभावछे.

२६० संयतद्वारमां संयतादिक आभिनिबोधिकना पूर्वप्रतिपन्न नियमतः होयछे. प्रतिपद्यमानक पण भजनाथी जाणवा. कोइ अत्यंत विशुद्धिथी सम्यक्त्व, चारित्र युगपत् अंगीकार करेछे ते अवस्थामां ते संयत, मतिनो प्रतिपद्यमानक होयछे.

२६१ पंचज्ञान, साकार उपयोगवाळां जाणवां. चार दर्शनमां अनाकार उपयोगछे. साकार उपयोगमां पूर्वप्रतिपन्न नियमथीछे. प्रतिपद्यमानक तो भजनाथी. अनाकार उपयोगमां तो पूर्वप्रतिपन्नज होयछे. पण प्रतिपद्यमानक नथी. कारणके अनाकार उपयोगमां लब्धिनी उत्पत्तिनो प्रतिषेध कर्योछे माटे.

२६२ आहारक तो साकारोपयोगवर्त्तनी पेठे जाणवा. अनाहारक तो अपांतरालगतिमा पूर्वमतिपन्न संभवेछे. पण प्रतिपद्यमानक तो होता नथी.

२६३ भाषालब्धिक कोइ भाषमाण वा अभाषमाण, मतिज्ञानने पामे छे. वा पूर्वमतिपन्न होयछे भाषालब्धियुतमनुष्यादि जातिनी अपेक्षाए पूर्वमतिपन्न नियमथी पमायछे. प्रतिपद्यमानक पण भजनाथी जाणवो.

२६४ परीत्ता प्रत्येक शरीरियो वा अल्प भववाळा जीवो ए बे पण पूर्व मतिपन्न नियमथी पमायछे. प्रतिपद्यमान तो भजनाथी. अपरीता=साधारण शरीरवाळा उपार्धपुद्गल परावर्तथी उपर छे संसार ते जेने एवा जीवो मिथ्यादृष्टिपणाथी ते बेमां उभयाभावछे.

षड्पर्याप्तिथी पर्याप्त, परितवत् जाणवा अपर्याप्ता तो पूर्व प्रतिपन्न होयछे. सूक्ष्मद्वारमा सूक्ष्म उभयविकल होयछे. बादर तो पर्याप्तनी पेठे जाणवा.

२६५ दीर्घकालिकोपदेशवडे संज्ञिनुं ग्रहण जाणवुं. तेनी भावना बादरनी पेठे करवी. असंज्ञितो अपर्याप्तनी पेठे जाणवा. भवसिद्धि, संज्ञीनी पेठे जाणवा. अभवसिद्धिक तो उभय शून्य जाणवा. चरमभव जेनेछे एवा जीवो तो भव्यनी पेठे अने अचरमते अभव्यवत् जाणवा.

कोइ पण विविक्षित समयमां प्रतिपद्यमानक मतिज्ञानीनी प्राप्ति पक्षमां जघन्यथी एकलाभे. अने उत्कृष्टथी तो सर्व लोकमां क्षेत्र पल्योपमनो असंख्यातमो भाग लाभे. पूर्वप्रतिपन्नमां तो जघन्य अने उत्कृष्टथी क्षेत्र पल्योपम असंख्येय भाग प्रदेश राशिमाण मतिज्ञानियो लाभे.

२६६ नाना जीवोनी अपेक्षाए सर्वमतिज्ञानियो लोकना असंख्यात भागने पामे.

मतिज्ञाननो वे प्रकारे काल चिंतववा योग्यछे. उपयोगथी अने लब्धिथी, एकजीवने मतिज्ञाननो उपयोग जघन्य अने उत्कृष्टथी अन्तर्मुहूर्तमान होयछे. ते थकी उपरतो अन्य उपयोगमां गमन होयछे. सर्वलोकवर्तिमति ज्ञानियोनो आज उपयोगकाल जाणवो. आ अन्तर्मुहूर्त केवल बृहत्तर जाणवुं. लब्धिनी अपेक्षाए मतिज्ञाननो काल, अवाप्त सम्यक्त्व जेनेछे एवा एक जीवने जघन्यथी अन्तर्मुहूर्त जाणवो, अने उत्कृष्टथी एक जीवनी अपेक्षाए सातिरेक छासठसागरोपमनो काल जाणवो. मतिज्ञानावरण क्षयोपशमरूपा लब्धि जाणवी.

२६७ मतिज्ञानियो शेषजीवोना अनंतमा भागे वर्तेछे. आभिनिबोधिक (मतिज्ञानियो) सर्वलोकमा असंख्याताछे

२६८ सर्वथी स्तोक, मनःपर्यव ज्ञानियो जाणवा अवधिज्ञानी असंख्यातगुणा जाणवा. मतिज्ञानी अने श्रुतज्ञानी वे स्वस्थानमां तुल्यछे केवलज्ञानी अनंतगुणाछे.

२६९ मतिज्ञानावरण कर्मनी उदीरणा थएछते अने अनुदीर्ण उपशांत थएछते मतिज्ञान उत्पन्न थायछे १ क्षयोपशमभावे मतिज्ञानछे. पण अन्यशेष औदयिक आदि भावे नथी. सर्वथी थोडा मतिज्ञानि मनुष्यो. तेथी नारक असंख्यातगुणा, तेथी तिर्यंच, तेथी देवो

२७० दीर्घ संसार जेनेछे ते कृष्णपाक्षिक कहेवायछे यहु पापना उदयथी कृष्णपाक्षिक गणायछे.

२७१ सम्यग्दृष्टिना संशयादि पण ज्ञान स्वरूपछे.

२७२ एक परमाणुमां अस्तिधर्म अने नास्तिधर्मनी अपेक्षाए संपूर्ण जगत् समायछे. नैश्चयिक अर्थावग्रहना काल एक समयनोछे. ईहा अने अपायनो काल अन्तर्मुहूर्त मात्रछे. संख्यात अने असंख्यातकाल, धारणानोछे.

२७३ अविच्युति, स्मृति, वासनाना भेदथी धारणा त्रणप्रकारनीछे. तेमां अविच्युतिरूप तथा स्मरणरूप धारणा बे छेतेमां प्रत्येकनो काल अन्तर्मुहूर्त जाणवो. अने जे अर्थ ज्ञानावरणक्षयोपशमरूप अने स्मृतिनी बीजभूत वासनारूप धारणाछे ते संख्यातावर्षना आयुष्यवाळाने संख्यातकालनी जाणवी तथा असंख्यात वर्ष आयुष्यवाळा (पल्योपमादि आयुष्यवाळाआने) वासनारूप धारणानो असंख्यात काल जाणवो.

२७४ व्यंजनावग्रहनो असंख्यात समयनो कालछे.

व्यवहारिक अर्थावग्रहनो अन्तार्मुहूर्त काल जाणवो.

स्पृष्ट (स्पर्शेला) मात्र शब्द द्रव्योने श्रोतेन्द्रिय ग्रहण करेछे.

घ्राणेन्द्रिय गंधना पुद्गलोने ग्रहण करेछे रसनेन्द्रिय रसनां पुद्गलोने ग्रहण करेछे. स्पर्शेन्द्रिय स्पर्शना पुद्गलोने ग्रहण करेछे. चक्षु अने मन अप्राप्यकारीछे.

२७५ आत्मांगुल, उत्सेधांगुल अने प्रमाणांगुल. ए त्रण प्रकारना अंगुलछे.

२७६ आत्मांगुलथी इन्द्रियोनु विषय परिमाण जाणवु. स्पर्शेन्द्रियनु मान उत्सेधांगुलथी जाणवु. बाकीनी इन्द्रियोनु मान आत्मांगुलथी जाणवुं

२७७ मेघगर्जितादि शब्दोने श्रोतेन्द्रिय उत्कृष्टतः बार योजनथी ग्रहण करेछे.

घ्राणेन्द्रिय, रसनेन्द्रिय, स्पर्शनेन्द्रिय आ त्रण इन्द्रियो अनुक्रमे

उत्कृष्टतः नव योजनथी आवेला गंध, रस अने स्पर्शने ग्रहण करे छे. चक्षुरिन्द्रियनो लक्ष योजननो विषयछे. चक्षु इन्द्रियमां पदार्थ आवीने पडता नथी.

स्पर्शेन्द्रिय, रसेन्द्रिय, घ्राणेन्द्रिय, अने श्रोतेन्द्रिय जघन्यथी अंगुलना असंख्यातमा भागथी आवेला स्पर्श, रस, गंध, शब्द पुद्गलोने ग्रहण करेछे. चक्षु जघन्यथी अंगुलना संख्यातमा भागमां रहेला पदार्थने विषयीभूत करेछे.

२७८ मननुं क्षेत्रथकी विषय प्रमाण नथी.

२७९ संज्ञाक्षर अने व्यंजनाक्षर ए बे भावश्रुत कारण होवाथी द्रव्य श्रुतछे, लब्ध्यक्षर ते भावश्रुत जाणवुं.

२८० अर्थावग्रह, इहा, अपाय अने धारणा, प्रत्येकने पांच इन्द्रियो अने छट्टा मनथी गुणतां चोवीस भेद थाय अने तेमां औत्पातिकी आदि चार बुद्धिना भेद उमेरी कोइ मतिज्ञानना अठावीस भेद माने छे. पण ते शास्त्र सम्मत नथी. 'व्यंजनावग्रहना चार भेद अने अर्थावग्रहादिना चोवीस भेद मळी मतिज्ञानना २८ अठावीश भेद शास्त्रकारे गण्यांछे. अने औत्पातिकी आदि चार प्रकारनी बुद्धि भिन्न गणीछे.

२८१ श्रुतनिश्रितना-अठावीस भेद, अने औत्पादिकी आदि अश्रुत-
निश्रित मतिना भेद जाणवा.

२८२- वचन पर्याय पण अनन्तछे अने अर्थपर्याय पण अनन्तछे.
एम विशेषावश्यकमां कह्युछे.

२८३ मतिज्ञानलब्धि काल, जघन्यथी समकितवतने अन्तर्मुहूर्तकाल
जाणवो. तेथकी पर मिथ्यात्वमा गमन अने विकल्पे केवल-
ज्ञाननी प्राप्ति. मतिनो लब्धि काल उत्कृष्टतः छासठ सागरो-
पम अधिक जाणवो. ते बतावेछे, कोइ साधु मति आदि ज्ञान
सहित होय. अने पूर्व कोटि वर्ष पर्यंत चारित्र पाली चार
अनुत्तर विमानमां जाय, त्यां तेत्रीस सागरोपमनु आयुष्य
भोगवी पुनः अप्रतिपाति मतिज्ञानसहित मनुष्यभवमां आवी
देशोन पूर्वकोटि प्रव्रज्या पाली पुनः चार अनुत्तर विमानमां
जाय, पुनः अप्रतिपाति मति आदि ज्ञान सहित मनुष्यगतिमां
आवी, पूर्व कोटी वर्ष दीक्षा पाली सिद्धि पामे. एव चार
अनुत्तर विमानमा गएलाने छासठ सागरोपम अधिक देशोन
त्रण पूर्व कोटि वर्ष थाय. अथवा अच्युत देवलोकमां बावीस
सागरोपमनी स्थितिए त्रण वार उत्पन्न थाय. अने देशोन पूर्व

कोटि वर्षना चार मनुष्यभव आंतरे पामी मुक्ति पामे. ते अपेक्षाए छासठ सागरोपम अधिक देशोन चार पूर्वकोटि वर्ष थाय.

२८४ पांचसो त्रेसठ जीवना भेदछे तेमांथी ४२३ चारसो त्रेवीस भेदमां मतिज्ञान होयछे. मनुष्यना २०२ भेद. देवताना १९८ एकशो अठाणु भेद. नारकीना तेर भेद. तिर्यंचना दश भेद. सर्व मळी चारसोने त्रेवीस भेदमां मतिज्ञान पमाय.

२८५ सप्तम नरकमांथी नीकळेल जीवो तिर्यंचमां उत्पन्न थायछे. मनुष्यमां उत्पन्न थता नथी.

२८६ देवता अने नारकीओ समकितवंत, मनुष्यगतिमांज आवेछे.

२८७ जीवना पांचसो त्रेसठ भेदमांथी २०३ बसे त्रण भेदमां उप-

शम समकित पर्याप्तावस्थामांहि पमाय. विशेष के–पाच अनुत्तर विमानमा जाय तो तेने अपर्याप्तावस्थामा उपशम समकित होय, अने पर्याप्तावस्थामां तो पाच अनुत्तर विमानमा क्षयोपशम समकित वा क्षायिक समकित होय. नव लोकांतिक देवताने उपशम समकित न होय.

२८८ जीवना पांचसो त्रेसठमाथी १६८ एकसो अडसठ भेदमां क्षायिक समकित होय. १२ बार देवलोक, नव लोकांतिक, नव नवग्रैवेयक, पांच अनुत्तर विमान, ए पात्रीसना पर्याप्त अने अपर्याप्त भेद गणतां सित्तेर भेद थाय त्रीजी नरक सुधीना पर्याप्ता अने अपर्याप्ता गणता छ भेद. पन्नर कर्मभूमि अने त्रीस अकर्मभूमिना पिस्तालीश भेद ते पर्याप्ता अने अपर्याप्ता गणतां नेवु भेद थाय. अने तिर्यंच गर्भज पंचेन्द्रियना पर्याप्ता अने अपर्याप्ता ए बे भेद गणता सर्व मळी एकसो अडसठ भेद थाय.

२८९ पाचसो त्रेसठ जीवना भेदछे तेमाथी चारसो त्रेत्रीस भेद क्षयोपशम समकितमां जाणवा.

२९३ चतुर्दशगुणस्थानकमांथी—प्रथम चोथा, पांचमा, छट्ठा, सातमा, अने तेरमा गुणस्थानके सदाकाल जीव लाभे अन्यशेष गुण स्थानकमां भजना जाणवी.

२९४ पांचसोत्रेसठ भेदमांथी मिथ्रगुणस्थानकमां एकसोअठाणु भेद पामिये. नारकीना पर्याप्तना सात भेद, तिर्यंचगर्भजना पांच भेद. मनुष्यना एकसोने एक पर्याप्तना भेद, अने पचाशी भेद देवताना पर्याप्तावस्था सवथीना जाणवा.

२९५ अनुगामी, अननुगामी, वर्धमान, अवर्धमान, प्रतिपाती, अप्रतिपाती ए छ प्रकारनु अवधिज्ञानछे. विशेषावश्यक.

२९६ उपयोगथी अवधिज्ञान अन्तर्मुहूर्त, अने लब्धिथी अवधिज्ञान छासठ सागरोपम अधिकछे. वेवार विजयादि विमानमां उत्पन्न थाय तेने, उपलब्धिथी अवधिनो जघन्य काल एक समयछे,

२९७ मनःपर्यवज्ञाननो उत्कृष्ट काल, देशोन पूर्वकोटि वर्षनोछे. मनः पर्यवज्ञानी मनोद्रव्यना चिन्तानुगुण अनंतरूपादि पर्यायने जाणे. देखे. भावमनतो ज्ञानरूपछे अने ज्ञानतो अमूर्तछे तेथी भावमनने मनःपर्यवज्ञानी देखे नहि. द्रव्यमनः स्थितभावोने मनःपर्यवज्ञानी देखे. पण चिन्तनीय बाह्यघटादि वस्तुओने देखे नहि. (विशेषावश्यक.)

२९८ मनोद्रव्यने देखीने पश्चात् अनुमानथी बाह्यपदार्थो जणायछे. द्रव्य मनवडे अवभासित बाह्यचिंतनीय घटादिकने अनुमानवडे जाणे. अत्रतो मनोद्रव्यने मनःपर्यवज्ञानी साक्षात् जाणे.

२९९ मनःपर्यवज्ञानीछे ते मति अने श्रुतसहित होय तो तेने चक्षु अने अचक्षु एम बे दर्शन होयछे. अने जे मनःपर्यवज्ञानी मतिश्रुत अने अवधि सहित होय तेने चक्षु अचक्षु अने अवधि दर्शन, ए त्रण दर्शन होयछे.

३०० अन्य केटलाकनो एवो मत छे के जे अवधिज्ञान युक्त मनः

पर्यवज्ञानी होयछे ते मनःपर्यायज्ञानथी जाणेछे अने अवधि ज्ञानवडे देखेछे. अने जे अवधिज्ञान रहित मन पर्यवज्ञानीछे ते मन पर्याय ज्ञानवडे जाणेछे, पण अवधि दर्शनना अभावथी देखतो नथी. प्रज्ञापना सूत्रमां त्रिशमा पदमां साकारोपयोग विशेषरूप देखवु कह्युछे. साकारोपयोग विशेषतावडे मनःपर्यवज्ञानी देखे एम स्पष्ट कह्युछे.

२०१ कोइ एम कहेछे के उत्सूत्र भाषकने अनन्त संसार होय पण तेनो नियम नथी. जमालि निन्हवादिकने तेम जणातु नथी. उत्सूत्रभाषकने पण परिणामविशेषे संख्यात, असंख्यात अने अनन्त एम त्रिविध संसार संभवेछे. (वि, विं.)

२०२ उत्सूत्र भाषणादिकनु प्रायश्चित्त आभवमांज होय एवो नियम नथी. दीक्षा ते भवान्तर सर्व पापनु प्रायश्चित्तछे यतःसव्वाविह पव्वज्जा पायछित्त भवतरकडाण–इत्यादि हरिभद्र वचनानुसारे जाणवु. (वि.विं)

२०३ बादरनिगोद जीवने व्यवहारी कह्याछे.योगशास्त्रवृत्तौ.(वि.विं)

२०४ अनभिग्रहि मिथ्यात्वछे ते अभिग्रहिक मिथ्यात्व समान भारे नथी. आदिधार्मिकने अनभिग्रहिक मिथ्यात्व गुणकारी छे. (वि. विं.)

२०५ मार्गानुसारिने अन्यदेवाद्यर्चन गुणकारी न होय एम कोइ कहे ते योग्य नथी; कारणके उत्तरभूमिकामां तेनो निषेधछे पण पूर्व भूमिकाए तो आशय विशेषे श्रावकने जिनार्चानी पेठे गुणकारी संभवेछे. (वि. वि)

२०६ कोइ कहेछे के मार्गानुसारिपणुं पण अजाणतां जैन धर्माचरणेज होय पण अन्यधर्माचरणे न होय, एवो एकान्त (निश्चय) न धारवो. कारणके श्री हरिभद्रसूरिए योगबिन्दुमां योगपातंजल रचनार पतंजलि प्रमुखने मार्गानुसारिपणुं कह्युंछे. पतंजलि प्रमुखने मित्रादि दृष्टि कहीछे. माटे अपक्षपातीने परसमय क्रियाए पण मार्गानुसारिपणुं दले नहीं, तेमां पण निश्चयभाव जैननोजछे, (वि, विं,)

२०७ मार्गानुसारीने-द्रव्याज्ञा एक भवान्तरे भावाज्ञा होय एम जे-कहेछे ते मिथ्याछे, कारणके द्रव्यस्तव जेम भावस्तवथी बहु आंतरे होयछे, प्रस्थकन्यायवत् नैगमनयमतानुसारे तेम द्रव्याज्ञा पण भावाज्ञाथी बहु अंतरे संभवे. (वि. विं.)

२०८ अन्य दर्शनमांये शुभभावज न होय तो शुभवचन न होय एम कहेवाय नहीं. कारणके मार्गानुसारीने मिथ्यात्वमंदताए शुभभाव पण होय. (वि. विं)

२०९ लौकिक मिथ्यात्वथी लोकोत्तर मिथ्यात्व भारे एवो निश्चयनथी कारणके भिन्नग्रंथिक मिथ्यादृष्टिने पण कोटाकोटीथी अधिक बंधन नथी. ए परिणामे लोकोत्तर मिथ्यादृष्टि हेतुओ जणायछे. (वि. विं.)

२१० मध्यस्थने स्वपरदृष्टिने बीजे ज्ञाने दर्शनग्रह टलेछे. यतः आग्र इह मनाक् पुंसस्तद्रागादर्शनग्रहो भवति न भवत्यसौद्वितीये चिंतायोगात् कदाचिदपि षोडशके. ते माटे साधारणपणे लोक लोकोत्तर गुणप्रशंसा घटेछे वक्तंच साधारणगुणप्रशंसा

३११ मिथ्यादृष्टिना दयादि गुणनी अनुमोदनामां पार्श्वस्थादिनी पेठे दोष नथी.

३१२ मिथ्यादृष्टिने सकामनिर्जरा होय तो सम्यग्दृष्टिथी शो विशेष? एम कोइ कहेछे तेणे मिथ्यादृष्टिने शुक्ल लेश्याना सद्भावे केवलीथी शो विशेष एवो पण संदेह धरवो.

३१३ सम्यग्दृष्टिज क्रियावादी शुक्ल पाक्षिक होय पण मिथ्यादृष्टि नहीं एम कोइ कहेछे ते मिथ्याछे.

३१४ मोक्षाशयथी निर्जरा ते मार्गानुसारिने अंशथी सकाम निर्जरा जाणवी.

३१५ हीन मिथ्यादृष्टिना गुणने उच्च गुणस्थान वर्ती सम्यग्दृष्टि, केम प्रशंसा करे ? एम कोइ शंका करेछे ते योग्य नथी. कारण के

एमजो होय तो तीर्थंकरे कोइना गुण प्रशसवा न जोइए,-कारण के तीर्थंकरथी सर्व जीवो हीनछे.

श्रावक प्रज्ञप्ति.

२१६ जावण, अयजीवे, एयइ, वेयइ, चलइ, फदइ, तावण अठविहबन्ध एवा, सत्तविहबन्धएवा, छव्विहबध एवा, एगविहबधएवा, इत्यादि ज्या सुधी जीव कपेछे, चालेछे, धडकेछे, त्या सुधी आठ प्रकारनो कर्मबन्ध करेछे, सात प्रकारनो, छ प्रकारनो वा एकविध कर्म बध करेछे. समये समये आ प्रमाणे कर्मबध करेछे.

२१७ अनादि मिथ्यात्ववाळाने सैद्धान्तिकना मत प्रमाणे प्रथम क्षयोपशमसम्यक्त्व अने कार्मग्रन्थिक मत प्रमाणे प्रथम उपशम सम्यक्त्व थायछे.

२१८ अनादि मिथ्यात्वनो क्षय कर्योने एवो जीवो, पडता बीजा गुणस्थानके जाय नहीं. चोथे, पांचमे, छठे, अने सातमे गुण-

स्थानके जाय. उपशम, क्षयोपशम, अने क्षायिक ए त्रण निश्चय समकितछे.

३१९ तीर्थंकर नामकर्म, क्षयोपशम समकिती वा, क्षायिक समकिती जीव, बांधेछे. उपशम समकितनो काल अल्पछे माटे तीर्थंकर नामकर्म बंधातुं नथी. तीर्थंकर नामकर्म बांधेलुंछे एवो क्षयोपशम समकितवाळो जीव पडीने प्रथम गुणस्थानकमां आवे अने त्यां अन्तर्मुहूर्तथी अधिक रहेतो तीर्थंकर नामकर्मनां दलिक उवेली नाखे अने अंतर्मुहूर्तमां समकित पाछुं पामे तो तीर्थंकर नामकर्मनां दलिक उवेले नहीं.

३२० अभव्यने दीपक समकित होय.

३२१ आयुष्यनो पूर्वमां बंध करीने क्षायिक समकित पामेलो जीव चार भव करेछे, अथवा त्रण भव करेछे. चार भव करे तो बीजो भव युगलिकनो थाय अने त्रीजो भव देवता वा नारकीनो करे, अने चोथो भव मनुष्यनो करे. क्षायिक समकितनी पहेलां असंख्याता वर्षनो आयुष्यनो बंध करे तो मरीने युगलिक थाय. ते विना नहि. संख्यात वर्षनो आयुष्य बंध कर्या पछी कोइ जीव क्षायिक समकित पामे नहीं.

३२२ क्षायिक समकितनी प्राप्ति मनुष्यगतिमांछे.

३२३ आयुष्यबंध कर्यां विना क्षायिक समकित पामे तो जीव तद्भव मुक्ति पामेछे.

३२४ छप्पन्न अन्तरद्वीपना युगलीकमां क्षायिकसमकिती जीव मरीने जाय नहीं. अन्तरद्वीपना युगलिकमां उपशम, क्षयोपशम, अने सास्वादन ए त्रण समकित होय अने ते सिवायना युगलिकमां चार समकित होय.

३२५ भुवनव्यति, व्यंतर अने ज्योतिषीमां उपशम, क्षयोपशम, अने सास्वादन, ए त्रण समकित होय,अने वैमानिकमा चार समकितहोय.

३२६ त्रीजी नरक सुधी चारे समकित होय. अने तेथी उपर क्षायिक विना त्रण समकित होय.

३२७ तिर्यंचनी गतिमां थलचरने मूकीने बाकीना गर्भज पंचेन्द्रियमां उपशम, क्षयोपशम, अने सास्वादन ए त्रण समकित होय गर्भज थलचरमां क्षायिक समकित. उपशम,क्षयोपशम, अने सास्वादन ए चार समकित होय. मनुष्यमांथी जीव थलचरमां क्षायिक समकित जीव लेइ जायछे.

३२८ समुर्च्छिम पंचेन्द्रिय तिर्यंच अने विकलेन्द्रियमां अपर्याप्त अवस्थामां एक सास्वादन समकित होय.

३२९ मनुष्यगतिमां पांचे समकित होयछे.

३३० कोइ मतिज्ञानी समकित जीव समकितवमीने अन्तर्मुहूर्त मिथ्यात्वमां जाय अने पुनः समकित सहित मतिज्ञान पामे तो मतिज्ञाननो जघन्य अन्तर्मुहूर्त विरहकाल पडे. अने आशातनादोष बहुलजीवने समकितथी पडतां देशोन अर्धपुद्गल परावर्तनकाल अंतर(विरह)उत्कृष्टथीपडे.देशोन अर्ध पुद्गलकाल वीत्या बाद पुनः समकित अने मतिज्ञान पामे. एक जीवनुं आ प्रमाणे

जघन्य अने उत्कृष्ट अतर कह्यु. श्रुतज्ञाननो पण तेटलो काल जाणवो. नाना जीवोनी अपेक्षाए तो त्रणभुवन मतिज्ञान शून्य होतु नथी तेथी विरहकाल नथी.

३३१ सिद्धिपदवरवामां उत्कृष्ट विरहकाल पडे तो छ मासनो विरह काल पडे.

३३२ मतिज्ञान आखाभवचक्रमां उत्कृष्ट असख्यातवार आवे. अने जघन्यथी एकवार, ने वार. श्रुतज्ञाननु पण तेम समजवु.

३३३ उपशम समकित, सपूर्ण भवचक्रमां उत्कृष्ट पांचवार आवे अने सास्वादन पण तेटलीवार आवे.

३३४ क्षयोपशम स भवचक्रमा असख्यातवार आवे.
क्षायिक अने भवचक्रमां एकवार आवे.

३३५ मतिज्ञान अने श्रुतज्ञान बे परोक्षछे. अवधिज्ञान,मनःपर्यवज्ञान, अने केवलज्ञान प्रत्यक्षछे.

३३६ अवधिज्ञाननुं जघन्यक्षेत्र अंगुलना असंख्यातमा भागनुंछे. अने अवधिज्ञानी उत्कृष्टः अलोकमां पण लोक प्रमाण असंख्येय खंडने देखी शके. अलोकमां रूपी पदार्थ नथी पण आतो फक्त परमावधिज्ञाननी शक्ति बतावीछे.

३३७ परमावधि अने मनः पर्यवज्ञानमां विपुलमति-ए बे अवश्य केवलज्ञान पामीने मुक्ति जाय छे=ते बे पुनःसंसारमां परिभ्रमण करता नथी.

३३८ चक्षुदर्शननो जघन्य अन्तर्मुहूर्तकाल अने उत्कृष्टतः असंख्यात काल जाणवो. अचक्षुदर्शननो उत्कृष्ट अनंतकाल जाणवो. व्यवहारराशि जीवनी अपेक्षाए अचक्षुदर्शननो जघन्यकाल अन्तर्मुहूर्त जाणवो. व्यवहारराशिमां अचक्षुदर्शननो उत्कृष्ट अनन्त कालछे.

३३९ दधि बेरात्री गया बाद अभक्ष्यछे. योगशास्त्रे.

३४० द्विदलधान्य कठोल प्रमुखनी साथे काचु दूध, काचु दधि अने काची छासनो संयोग थाय तो सूक्ष्म जीवोनी उत्पत्ति थायछे माटे योगशास्त्रमा तेनो निषेध करेलोछे. विवाहचूलिकामां पण तेनो निषेध कर्योछे. तत्पाठ.

विदलेकतिविहे पन्नत्ते त जहा अन्नदल कठदलं चइज्जाविदल दुविहजिनागमे आगनोरसजोगेण उपज्जंतीइ जंतवो.

मग, मठ, अडद प्रमुख विदल जाणवु. उकाळेलो छाशमां उकाळेला दूधमां उकाळेला दधिमां विदल नाखवाथी दोष नथी. विदल जम्या बाद काचु गोरस वापरवु होय तो मुख अने पात्र बे धोवे अथवा अन्यपात्रमां गोरसादिक भक्षण करे.

३४१ बादरनिगोदमां जघन्यथी अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट सित्तेर कोडाकोडी सागरोपमनो काल, एकजीव आश्रयी जाणवो.

३४२ बादर अने सूक्ष्मनिगोदमां एम बन्नेमां जीव जाय अने आवे तेनो उत्कृष्ट काल अढी पुद्गल परावर्तननो जाणवो.

३४३ द्रव्य क्षेत्र काल अने भावथी पुद्गल परावर्तन चार प्रकारेछे. तेमां एकेक सूक्ष्म अने बादरभेदथी बे प्रकारेछे. सर्व मळी आठभेद थाय.

३४४ गर्भज मनुष्यदेहमां एकेन्द्रियथी ते पंचेन्द्रिय पर्यंत जीव उत्पन्न थाय.

३४५ जातिस्मरण ज्ञानछे ते मतिज्ञान धारणानो भेदछे, जातिस्मरण वडे एक बे त्रण यावत् नवभव देखे. यदुक्तं आचारांगसूत्रवृत्तौ

गाथा.

पुव्वभवा सो पिच्छइ, इक्कंदोतिन्निजावनवगंवा;
उवरितस्स अविसउ, सभावउ जाइसरणस्स ॥ १ ॥

३४६ गर्भमां रहेलो जीव गर्भमांज मरीने चतुर्गतिमां जाय.

३४७ पगथी नीकळेल जीव नरगतिमां जाय. साथलथी नीकळेलो जीव तिर्यंचमां जाय. छातीमांथी नीकळेलो जीव मनुष्यगतिमां

जाय. अने मस्तकथी नीकळेलो जीव देवगतिमां जाय. सर्वां-
गथी नीकळेलो जीव मुक्तिमा जाय. तथा चोक्त ठाणांगे प्रथम
स्थाने
उरेण शिरेण सव्वगेहिं–पाएहिं निज्जायमाणे निरयगामीभवति,
उरुहिं निजायमाणे तिरियगामीभवति २ उरेण निजायमाणे
मणुयगामी भवति ३ शिरेण निजायमाणे देवगामीभवति ४
सव्वगेहिं निजायमाणे सिद्धिगति पज्जवसाणे पन्नत्ता

३४८ आत्माना आठ रुचकप्रदेश स्थिर होवाथी तेने कर्म लागतां
नथी. अवशेष प्रदेशोचलछे तेथी तेने कर्म लागेछे उष्णजल
जेम वासणमा उचुनीचु फर्या करेछे, तेम आठ रुचक प्रदेश
विनाना वाकीना आत्मप्रदेशो शरीरमां उचानीचा फरेछे

३४९ मोति वगेरे सर्व रत्नो उत्पत्ति स्थानमां सचित्त होयछे, अने
उत्पत्ति स्थान भ्रष्ट थया पछी अचित्त थायछे. तथा हीर-
प्रश्नमां मोतिविंधेला तथा अविंधेला अचित्त कह्याछे तेनो
पृथ्वीकायमां समावेश जाणवो.

३५० तेरमा अने चौदमा गुणठाणावाला केवलीने भवस्थ केवली
कहेछे, अने भवथी मूकायला केवलीने अभवस्थ केवली कहेछे.

३५१ बीजामां, बारमामां, तथा तेरमामां, ए त्रण गुणस्थानकमां जीव मरे नहि.

३५२ चक्षुदर्शननो जघन्यतः विरहकाल अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्टतः अन्ततकाल जाणवो. निगोदनी अपेक्षातः

३५३ परमावधिज्ञान, द्रव्यथी परमाणुने साक्षात् देखे. अगुरुलघु पर्यायने देखे. तेमज गुरुलघु पर्यायने पण देखे. परमावधिनो समस्त पुद्गलास्तिकाय विषयछे. क्षेत्रथी परमावधिज्ञान असंख्यात लोकमात्र खंड देखे. कालथी असंख्यात उत्सर्प्पिणी, अवसर्प्पिणी देखे. भावथी परमावधिज्ञान एक आश्री असंख्यात, संख्यात पर्याय देखे. सामान्यथी वर्ण, गंध रस स्पर्श वाळा चार पर्यायने एक द्रव्यमां जघन्यथी देखे. क्षेत्र अने कालथी रूपिद्रव्यगतछे. वस्तुतः क्षेत्र अने काल अरूपीछे. माटे क्षेत्रकालमां अवधिज्ञाननो विषय नथी. रूपिष्ववधेः. अवधिज्ञाननो विषय रूपिद्रव्योमांछे. अनंतद्रव्य समुदाय भेगो करीएतो अनंत पर्यायने अवधि ज्ञानी देखे.

३५४ अष्टादशलिपीने संज्ञाक्षर कहेछे. अकारककारादिकने व्यञ्ज-

नाक्षर कहेछे. सज्ञाक्षर अने व्यञ्जनाक्षरने द्रव्यश्रुत कहेछे. लब्ध्यक्षर भावश्रुतछे. श्रुतज्ञानमी अनंति प्रकृतियोछे.

३५५ अकारादि एक अक्षरना स्वपर्याय अनन्तछे, अने परपर्याय पण अनन्तानन्तगुणछे.

३५६ द्रव्यास्तिक नयापेक्षया सर्वज्ञान अक्षरछे. अने पर्यास्तिकनयापेक्षया अनक्षरछे. रूढिथी श्रुतज्ञान अक्षररूप कहेवायछे.

३५७ सज्ञाक्षर अने व्यजनाक्षर. वर्णविज्ञानरूप अक्षरनो लाभ, सज्ञिजीवोने होयछे, अक्षरलाभने परोपदेश जन्यत्वछे माटे पूर्वोक्त बे अने लब्ध्यक्षर ए त्रण सज्ञीने होयछे. लब्ध्यक्षर तो इद्रियादिनिमित्त, क्षयोपशमछे तेथी असज्ञिने होय तेमां विरोध जणातो नथी.

३५८ भावदेव, धर्मदेव, देवाधिदेव, द्रव्य देव अने नरदेव आ पांच प्रकारना देव जाणवा

३५९ ओघनिर्युक्ति पाठ.

संपाइमरयरेणु, पमज्जणठा वयंति मुहपत्तिं;
नासं मुहंच बंधइ, तीए वसहिं पमज्जंतो ॥ १ ॥

मुखवस्त्रिका वसति प्रमार्जन माटे बांधवी. ते संबंधी पाठछे.

३६० भव्य करतां अभव्यना प्रतिबोधेला घणा मुक्ति जाय. केम ते बतावेछे. अभव्य जीव तो अनादि अनंतमा भांगेछे. अभव्यने कदी मोक्ष नथी. माटे चारित्र उदय आवे ने भव्यने प्रतिबोध आपी बोध पमाडे. तेथी घणा जीव प्रतिबोधे अने ते मुक्ति जाय. भव्यने तो मोक्षमां गया पछी उपदेश देवो नथी. तेथी अभव्यना प्रतिबोध्या घणा जाणवा. ए अधिकार नयचक्रमांछे.

३६१ संसारमां जीवो करतां अजीव अनन्तगुण अधिक जाणवा.

३६२ एक भवथी अन्य भवमां जतां वच्चमां जीवने कार्मणकाययोग होय ए अधिकार पन्नवणामांछे.

३६३ वाटे वहेता (एक भवथी अन्यगतिमां जता वच्चमां) जीवने तेजस अने कार्मण बे शरीर होय.

३६४ वाटे वहेतां (एक भवथी अन्य गतिमा जता वच्चमां) ससारि जीवने मिथ्यात्व, सास्वादन, अविरति ए त्रण गुणठाणा होय.

३६५ वाटे वहेतां ससारि जीवने एक आयुष्य प्राण होय. ए अधिकारनयचक्रमाछे.

३६६ पल्योपमना असख्यातमा भागे जेटला समय आवे तेटला वायुना एक समये वैक्रिय शरीर होय वायुवैक्रिय शरीर करे तो एक अन्तर्मुहूर्त रहे.

३६७ पाच इन्द्रियमाथी चक्षु अने कान बे कामी. घ्राण, जिव्हा, काया, ए त्रण भोगी ए अधिकार भगवतीना सातमा शतक त्रीजा उदेशामाछे.

३६८ सर्व जीवोमां कामी जीव थोडा.

३६९ पुरुषवेदनो पुरुषवेद रहेतो उत्कृष्ट नवसें सागर सुधी रहे.

३७० स्त्रीवेदनो स्त्रीवेद रहेतो उत्कृष्ट एकशो दश पल्योपम अने बे पूर्व कोडी रहे.

३७१ विग्रहगतिमां एक समय, बे समय, त्रण समय पर्यंत जीव अनाहारी होय. आठ समयनी केवली समुद्घातमां ३-४-५ त्रीजो चोथो अने पांचमो ए त्रण समय जीव, अनाहारि. त्रीजुं शैलेशीकरण समये अनाहारि जीव जाणवो.

३७२ विग्रहगतिमां आयुष्य विना सातकर्मनो बंधछे. ऋजुगतिमां पण सातनो बंधछे.

३७३ जीव समकित सहित छट्टी नरक पर्यंत जाय.

३७४ तडुलमत्स्य गर्भजछे, अन्तर्मुहूर्तनु आयुष्यछे. आयुष्य ७७ सत्योतेर लवनुछे. अगीयार लव गर्भमा रहे. अने गर्भथी बहिर नीकल्या पछी ६६ छासठ लव आयु भोगवे मरीने सातमी नरकमा जाय.

३७५ अविरतिमा सात तत्त्व होय

३७६ सर्व तीर्थकरोनो ज म म यरात्रीमा सर्व क्षेत्रमां थायछे

३७७ केवलीने सातयोग होय केवली समुद्घात करे तेने सातयोग, अने केवली समुद्घात न करे तेने पाचयोग होय.

३७८ केवली समुद्घातवेला औदारिक, औदारिक मिश्र, अने कार्मण ए त्रणयोग होय.

३७९ त्रण गुप्ति उत्सर्ग मार्गछे, अने पचसमिति अपवाद मार्गछे, अष्टप्रवचन मातानु आराधन करता मुक्ति थाय.

३८० ज्ञान, दर्शन अने चारित्र एज मुख्यतः मोक्षमार्गछे,

ज्ञानदर्शनचारित्राणिः मोक्षमार्गः तत्त्वार्थ सूत्रवचनात्

३८१ पुण्य प्रकृतिनो एक ठाणीयो रस पडे नहि, योगथी प्रदेशबंध अने प्रकृति बन्ध पडे, अने कषायथी रस बन्ध, अने स्थिति-बन्ध पडे.

३८२ निश्चयमतथी सर्व बादर वस्तु गुरुलघुछे. बादर वस्तु सर्व गुरुलघु पर्यायविशिष्टछे. अने सूक्ष्म तो अगुरु लघुछे. अगुरु-लघु वस्तु संबंधी पर्यायो पण अगुरु लघु कहेवायछे.

इहनिश्चयमतेन बादरं वस्तु सर्वमपि गुरुलघु ॥
सूक्ष्मंत्व गुरुलघु तत्राऽगुरुलघुसंबंधिनः पर्यायाअपि
अगुरुलघवः समये अभिधीयन्ते (वि)

३८३ जे एक जाणेछे ते सर्व जाणेछे. जे सर्व जाणेछे ते एक जाणे छे. एक वस्तु पण सर्व स्वपरपर्यायोवडे जाणनार लोकालोक गत सर्व वस्तुने सर्व स्वपर पर्यायोवडे युक्त जाणेछे. सर्व

वस्तुना परिज्ञान विना एक वस्तुनु ज्ञान थतु नथी. जे सर्व वस्तुने सर्व पर्यायोपेत जाणेछे ते एक पण वस्तुने सर्व पर्यायोपेत जाणेछे. सर्व वस्तुने सर्व पर्यायोपेत जाणनार एक परमाणु वा एक अकारादि अक्षरने पण सर्व स्वपरपर्यायोपेत जाणेछे (विशेषावश्यक)

जे एग जाणइ से सव्व जाणइ,
जे सव्व जाणइ, से एग जाणइ ॥ १ ॥

३८४ सर्व द्रव्यना अनंतपर्यायो पण यति संबंधी कहेवायछे स्व· कार्यनिष्पादकछे ए हेतुथी ज्ञान, दर्शन अने चारित्रगोचर सर्व वस्तुना सर्व पर्यायोछे सर्व पर्यायो, सम्यग् दर्शनथी श्रद्धा करवा योग्य थायछे माटे सर्व द्रव्यपर्यायो दर्शनना पर्याय कहेवायछे सर्व द्रव्यपर्यायो ज्ञानवडे जणायछे माटे ते ज्ञानना पर्यायो जाणवा. आहार वस्त्र पात्रादि उपकरण औषध शिष्य पुस्तक आदि ग्रहणरूप वस्तु, चारित्रना पर्यायोछे.

पढमंमि सव्वजीवा, बीए चरियमेव सव्वदव्वाइं ॥
सेसा महव्वया खलु, तदेक्कदेसेण दव्वाणं ॥ १ ॥

प्रथमव्रतमां सर्व जीवो, द्वितीय अने चरमव्रतमा सर्व द्रव्य. शेषमहाव्रत द्रव्यो तदेकदेशनु ग्रहण करेछे. व्रतो चारित्र रूपछे तेथी तेमा सर्व द्रव्य पर्यायनु ग्रहण थयु. ज्ञान दर्शन विना चारित्रनो अभावछे. यतिना ज्ञान दर्शन चारित्र पर्याय

छे. तेथी यतिमां अपेक्षाए सर्व जगत्‌ना पर्यायो समायछे. तेथी सर्व जगत् यतिमांछे, ज्ञानादिकना पर्यायनी अपेक्षाए एम सिद्ध ठरेछे. (विशेषावश्यक)

३८५ सर्व वस्तुओ नैगम, संग्रह, व्यवहाररूप अविशुद्धनयनी अपेक्षाए अक्षर [ध्रुव] छे. तेमज सर्व वस्तुओ ऋजुसूत्र, शब्द, समभिरूढ अने एवंभूतनयनी अपेक्षाए क्षर [उत्पाद व्ययरूप अनित्य] छे. द्रव्यास्तिकनयनी अपेक्षाए सर्व वस्तुओ अक्षर छे, अने पर्यायार्थिकनयनी अपेक्षाए सर्व वस्तुओ क्षर [उत्पाद व्ययरूपछे. [विशेषावश्यक]

३८६ अभिधान शक्तिरूप सर्व अभिलाप्य प्रज्ञापनीय पदार्थो छे ते अकारादिक अक्षरना स्वपर्याय जाणवा, पण अनभिलाप्य न जाणवा=अकारना ह्रस्व, दीर्घ, प्लुत भेद सानुनासिक, निरनुनासिक, उदात्त, अनुदात्त अने स्वरित ए अढार भेद आदि अनंत स्वपर्याय जाणवा. अकारअक्षरवाच्यविष्णुप्रमुख अन्य अनंत पदार्थ अस्तित्व संबंधवडे स्वपर्याय जाणवा. इकारादि वाच्य लक्ष्मी आदि पर्यायो अनंतछे ते अकारना परपर्यायछे, नास्तित्व संबंधथी. तेमज इकारना ह्रस्वादिक वाच्य अनंत स्वपर्याय जाणवा. अने अकारादिकना अनंत स्वपर्याय ते इकारना परपर्याय नास्तित्व संबंधथी जाणवा. एम सर्वत्र भावना करवी (विशेषावश्यक.)

३८७ अतीव मुग्धबाल, गोवाल, गौ, वगेरे पण सत्ताक्षर अने व्यं-
जनाक्षरना अभावे पण शब्दादिवर्णोच्चारण करे छे ते श्रवणथी
सन्मुख देखवुं इत्यादि प्रवृत्ति निवृत्ति करता जणाय छे. गौ
पण शबला, बहुलादि शब्दोथी बोलावता दोडी आवे छे. अने
निसर्ग थकी पण देखाय छे. गत्यादिने परोपदेश नथी. सत्ताक्षर
अने व्यंजनाक्षरमां, परोपदेश निमित्तभूत होय छे. तादृश
सत्ताक्षर, अने व्यंजनाक्षर ज्ञानना अभावे पण गौ आदि
तिर्यंचो उपदेशथी प्रवृत्ति करे छे. ते प्रमाणे असंज्ञिया
पण उपदेश ग्रहण करनारा होय छे (विशेषावश्यक)

३८८ आहारसंज्ञा, भयसंज्ञा, मैथुनसंज्ञा, अने परिग्रहसंज्ञा, आ चा-
रसंज्ञानो समावेश दश संज्ञामां थाय छे. (वि)

३९० दशमगुणस्थानकमां लोभनो उदयछे. अगीयारमा गुणस्थानकमां लोभनो उदय नथी. त्यारे अगियारमागुणस्थानकथी जीव केम पडेछे? प्रत्युत्तरमां समजवानुं के-अगीयारमागुणस्थान· कनी स्थिति अन्तर्मुहूर्तनीछे, अने अगियारमाथी बारमा गुणस्थानकमां जवातुं नथी. तेथी स्थितिना स्वभावथी अन्त र्मुहूर्त त्यां रही पाछो पडेछे.

३९१ उपशम श्रेणिवाळाने उपशम समकित होय अथवा क्षायिक समकित होय.

३९२ क्षयकश्रेणिमां क्षायिक समकित होय. क्षपकश्रेणिमां ८, ९, १० आठमा नवमा अने दशमा गुणस्थानकमां क्षयोपशम चा- रित्र होय, अने बारमामां क्षायिकचारित्र होय.

३९३ पहेला, बीजा अने त्रीजागुणठाणामां. क्षयोपशम, औदयिक अने पारिणामिक ए त्रण भाव होय.

२०४ चोथाथी ते अगियारमा गुणस्थानक सुधी प्रत्येक गुणस्थानकमां पांच भाव पमाय.

२०५ बारमा गुणस्थानकमां उपशम विना चार भाव होय. क्षायो-पशमिक इन्द्रियोनुं मतिज्ञान वगेरे औदयिकगति, पारिणामिक जीवत्व-क्षायिकभावे सम्यक्त्व अने चारित्र.

२०६ तेरमा गुणस्थानकमां क्षायिक केवलज्ञानादि नव लब्धि. औदयिकगति अने पारिणामिक जीवत्व. अने चौदमा गुण-स्थानकमां पण त्रण भाव छे.

२०७ प्रथम गुणस्थानकमां पारिणामिक भावना त्रण भेद छे जीव-त्व, भव्यत्व अने अभव्यत्व.

२०८ बीजा गुणस्थानकथी ते बारमा गुणस्थानक पर्यंत अभव्यत्व वर्जीने भव्यत्व अने जीवत्व ए बे भेद होय. तेरमा अने चौदमा गुणस्थानकमां जीवत्व, पारिणामिकभावे होय.

३९९ ज्ञानावरणीय कर्ममां चार भाव, दर्शनावरणीयमां चार भाव, वेदनीय कर्ममां त्रण भाव, मोहनीयमां पंच भाव, आयुष्यमां त्रण भाव, नामकर्ममां त्रण भाव, गोत्रकर्ममां त्रण भाव अने अन्तराय कर्ममां चार भाव छे.

४०० औपशमिकभाव सादि सपर्यवसित (सादि सांतछे) क्षायिक-भाव सादि अपर्यवसित (सादि अनंत) छे. क्षायोपशमिक भाव अनादि;सपर्यवसित (अनादि सांत) छे. अने अभव्यनी अपेक्षाए अनादि अनंतछे. औदयिकभाव अभव्यनी अपेक्षाए अनादि अनंतछे, अने भव्यनी अपेक्षाए अनादि सांतछे. अभव्यत्व अने जीवत्व अनादि अनन्तछे, अने भव्यत्व अनादि सांतछे पारिणामिकमां.

४०१

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	सख्या	
मि	सा	मि	अ	दे	प्र	अ	अपू	नि	सू	उ	क्षी	स	अ	गुणस्थानक	नाम
१०	१०	१२	१२	१३	१४	१४	१३	१३	१२	१२	१२	०	०	क्षयोपशम	भेदाः
२१	२०	१९	१९	१७	१५	१२	१०	१०	४	३	३	३	२	औदयिक	भावभेदाः
०	०	०	१	१	१	१	१	.	२	२	०	०	०	औपश	मिकभावभेदाः
०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	११	२	९	९	क्षायिक	भावभेदाः
२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	१	१	पारिणामिक	भावभेदाः
३४	३२	३३	३५	३४	३३	३०	२७	२८	२२	२०	१९	१३	१२	सांनिपा	तिकभेदाः

४०२ उपशम श्रेणिमा आठमा गुणस्थानकमा क्षयोपशम चारित्र होय.

४०३ १ बंधोनाम-कर्मपुद्गलाना जीवप्रदेशैः सह वन्ह्ययःपिंडवद् अन्योऽन्याऽनुगम

४०४ २ संक्रम. प्रकृति स्थित्यनुभागप्रदेशाना मन्यरूपतया स्थितानां मन्यकर्म स्वरूपेण व्यवस्थापन

३ उद्वर्तना-स्थित्यनुभागयो र्बृहत्करण

४ अपवर्तना-तयोरेव ह्रस्वी करणम्

५ उदीरणा-कर्म पुद्गलाना मप्राप्तकालाना मुदयावलिकाया मवेशन मुदीरणा,

६ उपशमना-कर्मपुद्गलाना मुदयोदीरणानिधत्ति निकाचना करणाऽयोग्यत्वेन व्यवस्थापन मुपशमना ॥

७ निधत्ति-उद्वर्तनाऽपवर्तनावर्जशेष करणाऽयोग्यत्वेन व्यवस्थापनम्

८ निकाचना-समस्त करणाऽयोग्यत्वेन व्यवस्थापनम् ॥ उक्त स्वरूपाण्यष्टाविकरणभूतानि जीववीर्यविशेषारूपकरणानीत्युत्पन्नं तथा व्युत्पत्तिभाव तथाहि

१ बध्यते अष्टप्रकारं कर्म येन तद्बंधनं।

२ संक्रम्यतेऽन्य प्रकृत्यादिरूपतया व्यवस्थाप्यते येन तत् संक्रमणम्।

३ उद्वर्त्यते प्राबल्येन प्रकृतिस्थित्यादि यया जीववीर्यविशेष परिणत्या सा उद्वर्तना

४ अपवर्त्यते ह्रस्वीक्रियते स्थित्यादि यया सा अपवर्तना

५ अनुदयं प्राप्तं सत्कर्मदलिक मुदीर्यते उदयावलिकायां प्रवेश्यते यया सा उदीरणा

६ उपशम्यते उदय उदीरणानिधतिनिकाचनाकरणायोग्यत्वेन व्यवस्थाप्यते कर्मयया सा उपशमना।

७ निधीयते उद्वर्तनाऽपवर्तनावर्जकरणाऽयोग्यत्वेन व्यवस्थाप्यते यया सा निधत्तिः

८ निकाच्यते अवश्यवेद्यतया निबध्यते यया सा निकाचना

योगस्वरूप

४०५ वीर्यांतराय कर्मना देशक्षयथी तथा सर्वक्षयथी वीर्य लब्धि उत्पन्न थायछे. देशक्षयथी छद्मस्थने अने सर्वक्षयथी केवलीने लेश्या आश्रयी वीर्यना बे भेद छे. सलेशीवीर्य अने अलेशीवीर्य. सलेशीवीर्यना बे भेदछे. १ अभिसंधिज २ अनभिसंधिज.

१ बुद्धिपूर्वक धावनवल्गनादि क्रियामां जेने जोडीए ते अभिसंधिज वीर्यछे.

२ भुक्त आहारनु धातुमलत्वादि आपादनकारण इत्यादि अनभिसंधिज वीर्य जाणवु

ए बन्ने प्रकारनु वीर्य यथासंभव सूक्ष्म बादर परिस्पंदरूप क्रियासहित योग पण तेनुज नाम. एवां एकार्थिक नाम-योग, वीर्य, थाम, उत्साह, पराक्रम, चेष्टा, शक्ति, सामर्थ्य, ए योगना पर्यायवाची नामछे.

४०६ योगनु १ परिणामादि हेतुपणु. २ योगना भेद. ३ जीव प्रदेशोमां विषमावस्थान कारण.

१ प्रथम जीव, योगसंज्ञितवीर्यविशेषे औदारिक शरीर प्रायोग्य पुद्गलोने ग्रहण करेछे. ग्रहण करीने औदारिक रूपे परिणमावेछे. तेमज प्राणापान, भाषा, मनोयोग्य पुद्गल स्कंधोने पण ग्रहीने प्राणापानादिरूपे परिणमावेछे. परिणमाविने पश्चात् तेनी स्वाभाविक शक्ति विशेष प्रसिद्धि अर्थे तेज पुद्गल स्कंधोनु अवलंबन करेछे यथा दृष्टांत-कोइ मन्द शक्तिवालो नगरमां परिभ्रमणार्थे यष्टिकानु अवलंबन करेछे तेना आलंबनथी शक्ति उत्पन्न थतां ते पुद्गल स्कंधोनु विसर्जन करे छे. ते माटे परिणाम, आलंबन, अने ग्रहणनु साधन, वीर्यजछे

२ मन, वचन अने कायाना अवष्टंभथी उत्पन्नतावडे तेनां त्रण नाम पड्यांछे. १ मनोयोग. २ वचनयोग, अने काययोग.

३ जीव प्रदेशोमां वीर्यना न्यूनाधिकपणाना बे हेतुओछे. १ कार्याभ्यास. कार्यनी २ पासे जीवप्रदेशोनो शृंखलावयवनी पेठे अन्याऽन्य प्रवेश. जे आत्म प्रदेशोने घटादिकार्य पासे होय तेमां विशेष चेष्टा अने दूर होय तेमां अल्प चेष्टा ए वात अनुभव सिद्ध छे.

४०७ अविभाग, वर्गणा, स्पर्धक, अन्तरस्थान, अनंतरोपनिधा, परंपरोपनिधा, वृद्धि, समय, अल्पबहुत्वप्ररूपणा दरेकने प्ररूपणाशब्द जोडवो. आ अधिकार अवबोधवा योग्यछे.

४०८ पुद्गल द्रव्योने परस्पर संबंध स्नेहथी थायछे. तेथी स्नेह प्ररूपणा शास्त्रमां करीछे. तेना त्रण प्रकार छे. स्नेहप्रत्ययस्पर्धक प्ररूपणा. २ नाम प्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा. ३ प्रयोगप्रत्ययस्पर्धक प्ररूपणा.

१ स्नेहप्रत्यय स्नेहनिमित्तस्पर्धकनी प्ररूपणाने स्नेहप्रत्यय स्पर्धक प्ररूपणा जाणवी.

२ शरीरबंधननामकर्मोदयथी परस्पर बंधाएल शरीर पुद्गलोनो स्नेह अंगीकार करीने स्पर्धक प्ररूपणाने नामप्रत्यय स्पर्धक प्ररूपणा.

३ प्रकृष्ट योगकारणथी जे ग्रहण करेलां पुद्गलो, तेना स्नेहने लेइ स्पर्धकनी प्ररूपणाने प्रयोग प्रत्यय स्पर्धक प्ररूपणा जाणवी. केवलयोग प्रत्ययथी बंधाता कर्मपरमाणुओमां योगस्थाननी वृद्धिथी स्पर्धकरूपे जे रस वृद्धि पामे छे ते प्रयोग प्रत्ययस्पर्धक.

४०९ अनुभाग बंधमां चौद अनुयोग द्वार जाणवा योग्य छे, ते आ प्रमाणे—१ अविभाग प्ररूपणा, २ वर्गणा प्ररूपणा, ३ अन्तर प्ररूपणा, ४ स्थान प्ररूपणा, ५ कंडक प्ररूपणा, ६ षट्स्थान प्ररूपणा, ७ अधस्तनस्थान प्ररूपणा, ८ वृद्धि प्ररूपणा, ९ समय प्ररूपणा १० यवमध्य प्ररूपणा, ११ ओजो युग्म प्ररूपणा, १२ पर्यवस्थान प्ररूपणा, १३ अल्प बहुत्व प्ररूपणा, १४ स्पर्धक प्ररूपणा. (३) त्रीजी आ छे,

४१० देव, नारक, गर्भजतिर्यंच, तथा मनुष्योने दीर्घकालिकीसंज्ञा होय छे. (वि)

४११ हेतुवादोपदेशिकी संज्ञामां पण भूतकाल अने भविष्यनुं अनुक्रमे स्मरण चिंतवन छे. पण लांबा कालनुं नथी. विकलेंद्रिय अने समुर्च्छिम पंचेंद्रियने हेतुवादोपदेशिकी संज्ञा छे. (वि.) विकलेन्द्रिय जीवो, हेतुवादोपदेशिकी संज्ञाथी इष्टमां प्रवृत्ति करे छे अने अने अनिष्टथी पाछा फरे छे.

४१२ सम्यग्दृष्टिजीवने, दृष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा होय छे. ज्ञानवरणीय क्षयोपशमभावथी जे ज्ञान थाय छे तेमां दृष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा होय छे. आ संज्ञा पामीने सम्यग्दृष्टि संज्ञी कहेवाय छे, अने बाकीना जीवो असंज्ञी कहेवाय छे, चोथा गुणस्थानकथी ते बारमा गुणस्थानक पर्यंत क्षयोपशम ज्ञानमां दृष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा छे क्षायिक केवलज्ञानीने संज्ञा होती नथी. कारण के तेमना ज्ञानमां, सर्ववस्तुनो भास थाय छे तेथी भूतकाल स्मरण, भविष्यकाल विचाररूप संज्ञानो अभाव होय छे. क्षयोपशम ज्ञानमां तेवी संज्ञानो संभव छे. ते संज्ञानो नाश थतां ते संज्ञाना अभावे केवली असंज्ञी कहेवाय छे. (वि.)

४१३ एकेन्द्रियमां आहारादि दश संज्ञा छे, किन्तु ते विशिष्ट संज्ञाना अभावे असंज्ञी कहेवाय छे. कोडीथी कोइ धनवान् कहेवातो नथी. सामान्य रूपथी कोइ रूपवान कहेवातो नथी तेवी रीते मोहनीय आदि जन्य अविशिष्टसंज्ञाथी एकेन्द्रिय संज्ञी गणाता नथी. (वि.)

४१४ ज्ञानाद्वैतनयवादि मत प्रमाणे सर्वज्ञेय वस्तु ज्ञानरूप ठरवाथी केवलज्ञानना स्वपर्याय सिद्ध ठरेछे, पण वस्तुत. जोता केवलज्ञानना स्वपर्याय अने परपर्याय अनंत सिद्ध ठरेछे. (वि.)

४१५ सर्व जीवोने अक्षरनो अनंतमो भाग उघाडोछे ते श्रुतज्ञानमां जघन्य, मध्यम, उत्कृष्ट भेदथी संभवेछे. सर्वथी जघन्य निगोदिया जीवने, सर्वथी उत्कृष्ट संपूर्ण श्रुतज्ञानिने, निगोद अने संपूर्ण श्रुतधारकनी मध्यनो भाग, मध्यम भेदमा गणवो (वि)

४१६ दृष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा करतां दीर्घकालीकी संज्ञा अविशुद्ध छे. दीर्घकालीकी करता हेतुवादोपदेशिकी संज्ञा अविशुद्ध छे. (वि.)

४१७ सिद्धांतवादीनो मत एवो छे के अनादि मिथ्यादृष्टिजीवछे ते उपशम समकित पाम्या विना प्रथमथीज क्षयोपशम समकित पामेछे. अन्य तो यथाप्रवृत्तिआदि करण त्रणना क्रम वडे अंतरकरणमां उपशम समकित पामेछे. अने आ उपशम समकिती त्रण पुंज करतो नथी. पश्चात् उपशम समकितथी च्यवी अवश्य मिथ्यात्वने पामेछे. कल्पभाष्ये पण एम कह्युं छे. कार्मग्रंथिक तो आ प्रमाणे मानेछे. सर्व अनादिमिथ्यादृष्टि, प्रथम सम्यक्त्व लाभकालमां यथाप्रवृत्तादिकरण त्रिपूर्वक अन्तरकरण करेछे त्यां उपशम समकित पामेछे. अने उपशम समकिती त्रण पुंज करेछेज. अने ते हेतुथी उपशम समकित थी च्यवेलो क्षयोपशमसमकिती, अने तेथी मिश्र,वा मिथ्यादृष्टि थाय छे. (विशेषावश्यक पत्र १६४) वेदकनो क्षयोपशम समकितमां अन्तर्भाव थायछे

४१८ वेदक समकितमां, समकितमोहनीयनो चरम पुद्गल ग्रास फक्त उदयरूप प्रवर्तेछेअने त्यां एक समयनी स्थितिछे, पश्चात् क्षायिक समकित पामे. (वि.)

४१९ संपूर्ण दशमा पूर्वथी आरंभी चउदमा पूर्व पर्यंत निश्चयथी सम्यक् श्रुत होयछे. (वि.) संपूर्ण दशपूर्वन्यूनथी ते आवश्यक श्रुत पर्यंतमां सम्यक् श्रुतनी भजना. (वि.)

४२० समकित मोहनीयना दलिक छे ते अति स्वच्छ वस्त्रनी पेठे यथावस्थित तत्वरुचि अध्यवसायरूप सम्यक्त्वने आच्छादन करतां नथी. तेथी ते पण उपचारथी सम्यक्त्व कहेवायछे. समकित मोहनियना दलिक छतां, क्षायिक समकित थतु नथी (वि)

४२१ अप्रमत्त चारित्रियाने सातमा गुणठाणे मनः पर्यवज्ञान उत्पन्न थायछे. (वि)

४२२ सम्यग्दृष्टि परिगृहित भारतादि पण समकितीने सम्यक्रूपणे परिणमेछे अने मिथ्यादृष्टि परिग्रहित आचारांगादि पण मिथ्यादृष्टिने मिथ्यात्वपणे परिणमेछे (वि)

४२३ द्रव्य, क्षेत्र, काल, भाव, आश्रीने श्रुतज्ञानछे ते आदि अने अनादिछे, सांतछे, अने अनंतछे. (वि)

४२४ मिथ्यात्वादि परभावमां परिणमवु ते अविरतिसयम कहेवायछे.

४२५ बीजा गुणस्थानकमां मिथ्यात्वना उदयनो अभावछे. अने अनंतानुबंधी उदयथी कलुपित तत्वश्रद्धान रसनुं आस्वादन छे. (वि)

गाथा.

४२६
पण्णवणिज्जा भावा, अणंत भागोउ अणभिलप्पाणं
पण्णवणिज्जाणं पुण, अणंतभागो सुयनिबद्धो(वि) १

अनभिलाप्यना अनंतमा भागे प्रज्ञापनीय भावोछे. (अभिलाप्य भावोछे)प्रज्ञापनीयनो अनंतमो भाग श्रुतनिबद्धछे. (वि)

४२७ जं चोद्दसपुव्वधरा, छठाण गया परोप्परं होंति ॥
तेणउ अणंतभागो, पण्णवणिज्जाण जं सुत्तं ॥१॥

चतुर्दश पूर्वधारियो परस्पर षट्स्थान पतितछे. हीनाधिकवडे
१ अनंतभागहीन २ असंख्यातभागहीन ३ संख्यातभागहीन
४ संख्यातगुणहीन ५ असंख्यातगुणहीन ६ अनंतगुणहीन
१ अनंतभागवृद्धि २ असंख्यातभागवृद्धि ३ संख्यातभागवृद्धि
४ संख्यातगुणअधिक ५ असंख्यातगुणअधिक ६ अनंतगुण अधिक=(वि)

४२८ सर्व चतुर्दश पूर्वधरो अक्षरलाभथी तुल्यछे. उन अने अधिक तो मतिना विशेषोवडेछे. क्षयोपशमना वैचित्र्यपणाथी मति शब्दथी श्रुतमति अत्र विवक्षितछे.

मतिशब्देन इह श्रुतमति विवक्षिता नत्वानिनिबो- धिकमतिः ततश्चयेश्वयैश्चतुर्दशपूर्वविदोहीनाधिका स्तानपि च मतिविशेषान् श्रुतज्ञानाभ्यंतरे जानीहि·

गाथा.

अरकरलाभेण समा, उणहिया हुति मइविसेसेहिं;
तेविय मइविसेसे, सुयनाणब्भतरेजाण ॥ १ ॥

गाथा.

४२९ जे अरकराणुसारेण, मइविसेसा तयं सुय सव्वं ॥
जे त्तण सुय निरवरका, शुद्धू चिय तं मइन्नाणं॥१॥

जे अक्षरानुसारथी श्रुतग्रयने अनुसरी मतिविशेषो उत्पन्न थायछे ते सर्व श्रुतज्ञानछे. जे यथोक्त श्रुतनिरपेक्षछे, स्वय उत्प्रेक्षित वस्तुतत्त्वरूपमति विशेष उत्पन्न थायछे, ते शुद्ध मतिज्ञानछे.

४३० मतिज्ञानीछे ते श्रुतज्ञानिथकी सदा अनन्तगुण अधिकछे.

मतिज्ञानी श्रुतज्ञानिनःसकाशात् सदैवानंतगुणाधिकः
श्रुतज्ञानी त्वितरस्मान्नित्य मनन्तगुणहीन एव प्राप्नोति

४३१ श्रुतनिश्रित मतिज्ञानना अठावीश अने त्रणसोने छत्रीशभेद थायछे. अश्रुतनिनिश्रितना औत्पातिकी बुद्धि वगेरे चार भेदछे. मतिअनक्षरछे अने श्रुतज्ञान अक्षररूपछे द्रव्याक्षर अपेक्षाए (वि) साक्षर अने अनक्षरनो भेदछे. (वि)

४३२ द्रव्याक्षरना अभावथी मतिज्ञानमूकछे. अने श्रुतज्ञान मुखरछे अर्थात् द्रव्याक्षर सद्भाववडे स्वपरप्रत्यायकपणाथी मूगुं नथी. अवधि, मनःपर्यव, अने केवलज्ञान पण मूगांछे. (वि)

४३३ करवक्त्र संयोगथी भोजनाक्रियाविषय मतिज्ञान थायछे. शीर्ष धुणाववानी चेष्टाथी निवृति प्रवृति विषयमति ज्ञान थायछे, हवे समजवानुं के शब्द वा अक्षरथी श्रुतज्ञान उत्पन्न थायछे. माटे ते परप्रबोधकछे तेम करवक्त्र चेष्टा तथा शिरोधुनन चेष्टा पण परप्रबोधकछे. तेथी श्रुतज्ञाननी पेठे मतिज्ञान पण परप्रबोधक केम न गणाय? अने ज्यारे परप्रबोधक गणाय तो बेमां शो भेद रह्यो ?

प्रत्युत्तर–द्रव्यश्रुतछे ते तो असाधारण कारण छे, माटे द्रव्यश्रुत परमबोधक थाय. पण करादि चेष्टा छे ते तो मतिश्रुत उभयनु कारणछे. माटे ते साधारण कारणछे, करादि चेष्टा तो मति ज्ञाननु असाधारण कारण नथी, श्रुतज्ञान हेतुपणाथी. करवक्त्र सयोगादि चेष्टा देखे छने केवल अवग्रहादि मतिज्ञ न उत्पन्न थतु नथी. किंतु आ खावाने इच्छेछे इत्यादि श्रुतानुसारि विकल्पात्मक श्रुतज्ञान पण उत्पन्न थायछे माटे असाधारण कारणना अभावथी करादि चेष्टाछे ते परमार्थतः मतिज्ञाननु कारण नथी, माटे मतिज्ञानमा अन्तर्भूत थती नथी. अने ते प्रमाणे थए छते मतिज्ञान, परमबोधक गणातु नथी. अने द्रव्यश्रुत छे ते भावश्रुतनु असाधारग कारणछे माटे पर प्रबोधकछे.

करादि चेष्टा जो के मतिज्ञाननु कारणछे तोपण यथोक्त विशिष्ट परमबोधछे तेमा ते सभवती नथी. माटे विशिष्टपर प्रबोधकपणाना अभावथी करादि चेष्टाओपर प्रबोधक नथी. अत एव करादि चेष्टा द्वारा मतिनान परमबोधक थतु नथी (वि. पत्र. ५९)

४३४ औत्पातिकी आदि बुद्धि चतुष्टयमा अवग्रह, इहा, अपाय अने धारणा, विद्यमानछे तो पण परोपदेशादिनी अपेक्षा विना ते छे माटे ते चारनो श्रुतनिश्रितमा अन्तःपात थतो नथी. (वि. पत्र. ६०)

४३५ श्रुतज्ञान–श्रुतअज्ञान, अवधिज्ञान, विभंगज्ञान, मनःपर्यवज्ञान अने केवलज्ञान ए छ साकार पश्यत्ताना भेद जाणवा. चक्षु, अवधि अने केवलदर्शनना भेदथी त्रण प्रकारे अनाकार पश्यताछे. पांच ज्ञान अने त्रण अज्ञान मेळवतां आठ प्रकारे साकार उपयोगछे, चक्षु, अचक्षु, अवधि अने केवलदर्शनना भेदथी चार प्रकारे अनाकार उपयोगछे. (वि. पत्र. १७४)

४३६ सर्व तीर्थंकरनुं अवधिज्ञान तुल्य न होय कारण के जे जीव ज्यांथी आवे तेमने ते स्थान संबंधी ज्ञान तथा वर्धमान ज्ञान होय.

४३७ लोकांतिक देव एकावतारी तथा आठ भव पण करे. प्र. चिंतामणि पत्र ९.

४३८ पांचमे आरे क्षायिक समकित पामे. प्र. चिं. प. १४
इहक्षायिकं विच्छिन्नं इत्थमक्षराणि कुत्रापिन दृष्टानिततः प्राप्यते

४३९ एक भवमां उपशम श्रेणि बे वार करे ते क्षपकश्रेणि ते भवमां न पामे. कर्म ग्रंथ अभिप्राय सिद्धांतमते एक भवमां एकज पामे, प्र. चिं. प. २९.

४४० लोक प्रकाशमां चक्षुदर्शननी स्थिति एक हजार सागरोपमनी कही.

४४१ धर्म. पारद' मंगलं सुवर्ण,उत्कृष्टं,ताम्र अहिंसा कथिर संयमो-अगस्त्यवृक्ष.. तपः कृष्णधतूर दवावि पीतपलाश.
(से)

४४२ वासी विदलमां बेरेन्द्री जीव लालरूप होय. पा. ८ प्र. ६०.

४४३ सुकु लसण अचित्त दवामा साधुने कल्पे. पा. ७ प्रश्न. ५८

४४४ चरक परिव्राजकादि मिथ्यादृष्टिमा सकाम तथा अकाम निर्जरा बन्ने होय. पाने ९५.

४४८ मिथ्यादृष्टि तथा सम्यग्दृष्टि जेनो अर्ध पुद्गल परावर्तन काल बाकी होय ते शुक्लपक्षीया जाणवा. ते बन्ने क्रियावादी होय.

४४६ अन्तर्मुहूर्त शेष आयु रहे त्यारे केवली, केवली समुद्घात करे.

४४७ सात प्रकारे आयुष्य तुटे.

१ राग स्नेहमय अध्यवसायथी, २ दंडादि निमित्तथी, ३ घणा आहारथी, ४ नयन वेदनादिथी, ५ गर्तादि पराघातथी, ६ सर्पादि दंशथी, ७ श्वासोश्वास रोकाणथी.

४४८ पच्चख्खाण करावनार गुरु वोसिरे अने करनार वोसिरामि कहे.

४४९ मनःपर्यव ज्ञाननो उंचो अने नीचो विषय अढारसे योजननो छे. माटे मनःपर्यव ज्ञानि, नारकी देवलोकमां रहेलाना मनोभाव जाणी शके नहि.

४५० तमस्काय अप्कायरूप छे.

४५१ त्रण कारणे तारा खसे—वैक्रिय करतां मैथुन करतां, स्था-

नान्तर अथवा महर्धिक देवताने वैक्रिय करतां मार्गे देवा तारा चलायमान थाय.

४५२ त्रण कारणे अल्पवृष्टि अने त्रण कारणे महावृष्टि. जे देशमां उदक योनिया घणा जीव उत्पन्न थाय नहि, अथवा थाय. देव नाग भूत यक्ष पूजाय नहि, अथवा पूजाय तो वृष्टि परावर्त करे. प्रचण्ड वायु, वादलने विखेरे अथवा न विखेरे तो.

४५३ योगस्य लक्षण.

औदारिकादि देहसंयोगसंभवाः आत्मवीर्यपरिणाम विशेषाः कथिता स्त्रिधा ॥

४५४ उपाग स्थविरकृत होयछे. तीर्थंकर विद्यमान छता तथा अविद्यमान छता पण होय.

४५५ त्रिफलाप्रमुख प्रासुकछे. निशीथभाष्ये हीर प्र. ७

४५६ एकवीश प्रकारना जलनो काळ उष्णजल प्रमाणे.

एकविंशतिपानीयानां प्रासुकभवनानन्तरं पुनः कियता कालेन सचित्तता भवति; तथा तेषांसर्वेषां सांप्रतंप्रवृत्तिः कथंनास्तीति अत्र उष्णोदकस्य यथावर्षादौ प्रहरत्रयादिकः कालः प्रोक्तोऽस्ति तथा प्रासुकोदकधावनादीना मपीति बोध्यं तेषांप्रवृत्तिस्तु यथासंभवांविद्यते ॥

४५७ गृहस्थनी सूइ चकु वगेरे हाथमां न आपतां साधुए भूमि उपर मूकी आपवां.

४५८ निर्विकृति प्रमुखेषु एकान्ते आर्द्रशाक भक्षण निषेधो ज्ञातो नास्ति. निवीयाता प्रमुखोमां एकान्त लीलाशाकनो भक्षण निषेध जाण्यो नथी

४५९ उपधानमध्ये आर्द्रशाक भक्षण रीतिर्नास्ति. उपधानमां लीला शाकनी भक्षण रीति नथी.

४६० एक समयमां चार तीर्थंकर उत्कृष्टा मोक्षे जाय.

४६१ सपेद सिंधव अचित्तछे. पत्र ११ प्र. ९५

४६२ लीलोतरी त्यागीने तेजदीननो केरीपाक कल्पे.

४६३ गृहस्थनी रजाथी साधु पोताना हाथे पाणी वहोरी शके
आचारांगजी पृष्ठ १२५

४६४ देवनिद्राविचार–लो.

प्रदेशोदय स्त्वेषां, स्यात्तथाप्यन्यथाकथं;
दर्शनावरणीयस्य, सतोप्यनुदयोभवेत् ॥

४६५ सम्यग्दृष्टि देवो उत्कृष्टतः एक समयमा सख्याता चवे. गर्भज
मनुष्योमां उत्पत्ति होवाने लीधे.

४६६ बे नेत्र, बे कर्ण, मुख, नासिका. ललाट, तालु, शिर, नाभि, हृदय, इत्यादि ध्यान करवानां स्थानछे.

४६७ ज्ञानावरणीयमां प्रज्ञापरिसह अने अज्ञान बे, दर्शनावरणीयमां समकित परिसह, अन्तराय कर्ममां अलाभ परिसह. चारित्र मोहनीयमां आक्रोश, अरति, स्त्री, निषद्या, याञ्चा, अचेल, सत्कार, ए सात परिसह. वेदनीय कर्ममां क्षुधा, तृषा, शीत, उष्ण, डंश, चर्या, शय्या, वध, रोग, तृणस्पर्श, मल, ए एकादश परिसहछे. नवमा गुणस्थानक पर्यंत सर्व परिसहो होयछे. दशमा, अग्यार अने बारमा ए त्रण गुणस्थानकमां प्रज्ञा, अज्ञान, अलाभ, क्षुधा, तृषा, शीत, उष्ण, डंश, चर्या, शय्या, वध, रोग, तृणस्पर्श, मल, ए चउद परिसह होयछे. तेरमा अने चउदमा गुणस्थानकमां वेदनीय जन्य एकादश परिसह होय.

४६८ एक जीवने एक भवमां उत्कृष्टतः ओगणीश वा विंश परिसह होयछे.

४६९ क्षुधा, तृषा, स्त्री, सम्यक्त्व, अरति, ए पंच मनथी होय.

याचना, आक्रोश, सत्कार, अलाभ, प्रज्ञा, अज्ञान, ए छ वचनथी होय. अने बाकीना शीत, उष्ण, दंश, चर्या, शय्या, अचेल, मल, रोग, नैषेधिकी, वध, तृणस्पर्श, ए एकादश कायाथी होय

४७० दर्शन उपयोगरूप ओघसंज्ञा अने ज्ञानोपयोगरूपालोकसंज्ञा एम स्थानांग टीकाकारनो अभिप्रायछे. ओघ संज्ञा अव्यक्त उपयोगरूप अने स्वच्छंद घटित विकल्परूप लोक संज्ञा, एम आचारांग वृत्तिमांछे. मतिज्ञानावरणीय कर्म क्षयोपशमथी शब्दार्थ गोचर सामान्य अवबोध क्रिया ते ओघ संज्ञा अने तेनो विशेषावबोधरूप जे क्रिया ते लोक संज्ञा. इति प्रवचन सारोद्धार वृत्तिमांछे

४७१ तेजस नामकर्मना उदयथी अने अशाता वेदनीयना उदयथी आहाराभिलापरूप आहारसंज्ञा थायछे. त्रासरूप भयसंज्ञा. मूर्च्छारूप परिग्रहसंज्ञा. स्त्री आदि वेदोदयरूप मैथुनसंज्ञा. ए त्रण मोहनीयना उदयथी होयछे. क्रोधसंज्ञा. गर्वरूप मानसंज्ञा, वक्रतारूप मायासंज्ञा, गृद्धिरूप लोभसंज्ञा, विप्रलापरूप शोकसंज्ञा, मिथ्यादर्शनरूप मोहसंज्ञा. ए छ संज्ञाओ मोहोदयजन्यछे. शातारूप सुखसंज्ञा अने दुःखरूप अशातासंज्ञा ए बे वेदनीय कर्मना उदयथी उत्पन्न थायछे. ज्ञानावरणीय अने मोहनीयना उदयथी चित्तविप्लुतिरूप विचिकित्सारूप संज्ञा जाणवी. स्वच्छंद आदि प्राग्युक्त लक्षणरूप ज्ञानावरण क्षयोपशमथी अने मोहना उदयथी लोकसंज्ञा प्रगटेछे. अव्यक्त उपयोग वल्लिवि-

तानारोहणादि लक्षणरूप ज्ञानावरणीय अल्प क्षयोपशमथी उठेली ओघसंज्ञा जाणवी. क्षमादि आसेवनरूप मोहनीय क्षयोपशमथी धर्मसंज्ञा प्रगटेछे.

४७२ अर्ध पुद्गल परावर्तनकालमां क्षयोपशम समकित उत्कृतः एक जीवने असंख्यातवार आवे.

४७३ सास्वादन गुणस्थानकनो जघन्य काल एक समयछे. अने उत्कृष्ट छ आवलिकानो कालछे.

४७४ नैश्चयिक अर्थावग्रह एक समयनोछे अने व्यवहारिक अर्थावग्रहनो काल अन्तर्मुहूर्तछे. बहु बहुविध आदि बारभेदनो समास व्यवहारिक अर्थावग्रहमां थायछे. (वि)

४७५ तीर्थंकरो विना बाकीना जीवो पण अवधिज्ञानसह माताना उदरमां उत्पन्न थाय.

४७६ अमूर्तत्व,सर्ववेतृत्व,निरावरणत्व,आदि केवलज्ञानना स्वपर्याय छे अने ज्ञेय सर्व पदार्थोछे ते केवलज्ञानना परपर्यायछे. (वि)

४७७ सामान्यतः श्रुतज्ञानना स्वपर्याय अने परपर्यायछे ते केवल ज्ञानना पर्यायतुल्य थाय. (वि.)

४७८ उपजतीवेला अन्तर्मुहूर्तमा जीव करे ते पर्याप्ति अने ते पर्याप्ति पश्चात् जीवे त्या सुधी रहे ते प्राण जाणवा. (र)

४७९ पहेला बीजा अने त्रीजा ए त्रण अनन्ताना स्वामी कोइ नथी. माटे ए त्रण अनन्ता शून्यछे. चोथा अनंतामा अभव्य जीव आव्या. पाचमा अनन्ता मध्यभागे सम्यक्त्व पडवाइ जीव कह्या तथा पडवाइथी अनतगुणा अधिक अनतसिद्ध पांचमा भगमांछे. छठा अनतामां कोइ नथी. सातमा अनतामां पण कोइ नथी. ए सर्व निगोदिया वनस्पतिकायना जीव आठमे अनतेछे तेथी अनतानतगुणा अधिक पुद्गल परमाणुआछे. तेथी काल, तेथी सर्व आकाश प्रदेश तेथी केवलज्ञान दर्शनना पर्याय अनुक्रमे अधिक आठमा अनन्तामा जाणवा. नवमा अनतामां कोइ नथी (रत्न)

४८० केवलीने शुकललेश्यानो उदयछे ते योगद्वारे परिणमे. योगनु परिणमन औदयिकभावे परिणमे. लेश्याए एक समये शाता

वेदनीयनो बंधछे.पण उत्तम पुद्गल ग्रहे.बीजे समये निर्जरे(र)

४८१ काललब्धि, इन्द्रियलब्धि, उपदेशलब्धि,उपशमलब्धि,प्रयोगता-
लब्धि ए पांच लब्धि पामे त्यारे जीव स्वआत्मबोध समकित
धर्म पामे. (रत्न)

४८२ काउसगना द्रव्य अने भाव ए भेद कह्याछे. द्रव्य काउसग्गना
चार भेद जाणवा. १ शरीरकाउसग्ग २ उपधिकाउसग्ग भात
३ पाणीनो त्याग ४ ते पण काउसग्ग. भावकाउसग्गना त्रण
भेदछे. १ कषायकाउसग्ग २ संसारकाउसग्ग ३ कर्म्मकाउसग्ग.
१ चारकषायना त्यागरूप कषायकाउसग्ग २ चारगतिनिवा-
रणरूप संसारकाउसग्ग.अष्टकर्म क्षय करवा कर्म काउसग्ग.(र)

४८३ भावमोक्ष सम्यग्दृष्टिने होय, द्रव्यमोक्ष साधुने होय, गुणमोक्ष
ते केवलीने तेरमा तथा चउदमा गुणस्थानकमां होय.

४८४ जैनदर्शन ते उपयोगे तथा अक्रियभावेछे. जैनदर्शन श्रद्धान
ते शुद्धोपयोग आत्मभावेछे, अक्रियभावेछे. अने बीजायोगे
क्रियाधर्मछे.

४८५ शुद्धोपयोग अने अशुद्धोपयोगछे. अशुद्धोपयोगना बे भेदछे. शुभ, २ अशुभ, तेमां शुभोपयोगे वर्ते तो जीव पुण्य बंध करे. अशुभोपयोगे वर्ते तो पापकर्म बन्ध करे. शुद्धोपयोगे वर्ते तो परमात्मपद प्राप्त करे. शुद्धोपयोग निर्विकल्पदशामां होयछे.

४८६ १ द्रव्यआत्मा २ कषायआत्मा ३ योगआत्मा ४ उपयोग आत्मा ५ ज्ञानात्मा ६ दर्शनात्मा, ७ चारित्रआत्मा ८ वीर्यात्मा, भगवतीमां ए आठ प्रकारना आत्मा कह्याछे.

३८७ शुभोपयोगथी पुण्यछे. अने शुद्धोपयोगथी धर्मछे. एम पुण्य अने धर्ममां भेद समजवो

४८८ सामायक, चतुर्विंशतिस्तव, प्रतिक्रमण ए त्रण आवश्यक संवर तत्त्वमांछे, बाकी त्रण निर्जरा तत्त्वमांछे.

४८९ अस्तित्व, वस्तुत्व, द्रव्यत्व, प्रमेयत्व, प्रदेशत्व, अगुरुलघुत्व ए छ द्रव्यास्तिकना सामान्य स्वभाव जाणवा.

४९० १ नित्यस्वभाव २ अनित्यस्वभाव ३ एकस्वभाव ४ अनेकस्व

भाव ५ सत्यस्वभाव ६ असत्यस्वभाव ७ वक्तव्यस्वभाव ८ अवक्तव्यस्वभाव ९ भेदस्वभाव १० अभेदस्वभाव ११ परम स्वभाव, ए विशेषस्वभावछे.

४९१ संसारी जीव केवल कार्मणयोगे वर्ते तो सर्व स्थानके अनाहारी होय. औदारिक अथवा वैक्रियनी मिश्रता कार्मण साथे मळे तो आहारग्रहण होय.

४९२ जेना वस्त्रमां जु न पडे. ज्यां विचरे त्यां देशनो भंग न थाय. देशमां चिन्ता न उपजे. पगनो धोवण पीवे तेनो रोगनाश पामे ए चार अतिशयादि युक्त होय ते युग प्रधान जाणवा.

४९३ आहार लेइ परिणमावानुं कारण ते तैजस शरीर जाणवुं.

४९४ अष्टदृष्टिनुं स्वरूप पुनः पुनः मनन करवुं जोइए. अने तेमां उपशमादि भाव विचारवा. मनन करवा, पांचमी दृष्टिमां समकित पमायछे तेना हेतुओ आत्मामां अनुभववा योग्यछे.

बाह्यदशाथी दृष्टिनी श्रेणिपर आरोहातु नथी दृष्टिओने आत्मा-मा उतारवी जोइए. दूषणदृष्टि आदि माटे दृष्टिओनो अभ्यास हितावह नथी.

४९५ व्यवहार अने निश्चयथी देव गुरु अने धर्मनु सूक्ष्मदृष्टिथी स्व-रूप अनुभववु योग्यछे.

४९६ शुद्धान्तः करणथी सद्गुरुनां वचना हृदयमां परिणमे छे. तदर्थे सवळी दृष्टिनी जरूरछे. अपात्र जीवने तत्त्वज्ञान परिणमतु नथी. ज्ञानिनां वचनोने ज्ञानी समजेछे.

४९७ सर्व शास्त्रोमां अध्यात्मशास्त्र श्रेष्ठता भोगवेछे. अल्पकालमां जे मुक्ति पामवानो होयछे तेनेज अध्यात्मज्ञानमति रुचि थायछे.

४९८ क्रियावादी, अक्रियवादी, ज्ञानवादी, अने विनयवादीना सर्व मळी त्रणसेत्रेसठ भेद थायछे.

४९९ बाह्यतपजप प्रतिलेखना पूजा प्रतिक्रमण आदि बाह्यस्थूलधर्मनी क्रियाओछे. धर्मध्यान, पिंडस्थ, पदस्थ, रूपस्थ, रूपातीत, धारणा, आत्मामां रमणता, आदि आत्मधर्मनी सूक्ष्मक्रियाओछे. स्थूलक्रियाओतो अज्ञानी पण करी शकेछे. पण धर्मनी सूक्ष्म क्रियाओ तो ज्ञानीज करी शकेछे. सूक्ष्मध्यानादिक धर्मनी क्रिया करनार अनंतकर्मने दूर करेछे. बाह्यक्रिया करनार करतां ध्यानादिक अंतर सूक्ष्मक्रिया करनार अनंत गुण विशेष उच्च पदवी धारक जाणवो. ध्यानादिक सूक्ष्म अंतर क्रिया विना मुक्ति थती नथी, माटे जे पुरुषो सूक्ष्म क्रिया करनारने निश्चय वादी अक्रियवादी कही निंदेछे. हेलना करेछे. तेणे तीर्थंकरनी निंदा हेलना करी एम जाणवुं. स्थूल बाह्यधर्मनी क्रियाओमांथी सूक्ष्मध्यानादिक क्रियामां उतरतां अनुभव प्राप्त थायछे. अने तेथी केवलज्ञान प्राप्त थायछे.

५०० गमे तेवा दुष्ट शत्रुथी जे अनिष्ट थतुं नथी. ते अनिष्ट राग द्वेषथी थायछे.

५०१ परनी निन्दा करनार जे परने दोषो देछे. ते ते दोषो ते पोते पामेछे. परनी निन्दा करनारनुं मुख पण देखवा लायक नथी.

५०२ अज्ञान कष्ट करवामां तामसी तापसनी पेठे अल्प फळ छे.

५०३ जगत्मां ज्ञानिनीज बलिहारीछे.

५०४ दृष्टिरागी, दोषने देखी शकतो नथी.

५०५ शिष्योनी शोभा विनयवृत्तिमांजछे.

५०६ यदि सद्गुरु शिष्यने सर्पना दांत गणवानु कहे तो पण शिष्ये गुरुनी आज्ञा स्वीकारवी. मनमां एम समजवु के तेनु प्रयोजन गुरु जाणेछे. गुरु तो शिष्योनु एकान्त हित इच्छेछे.

५०७ सुनक्षत्र अने सर्वानुभूतिनी पेठे गुरुपर भक्तिराग थवो जोइए

५०८ अशुभ अध्यवसायथी प्रसन्नचंद्र राजर्षिनी पेठे दुर्गति कर्मदलिक प्राप्त थायछे. अने शुभ अध्यवसायथी प्रसन्नचन्द्रनी पेठे तुर्तज केवलज्ञान थाय छे.

५०९ हे भव्यो! दुर्लभ जिनवचनमां शंका न करो!!! अनादर न करो. रुचिथी तेमां आदर करो.

५१० शुभाशुभ परिणामनी तरतमतानुसार न्यूनाधिक कर्मबंध थायछे. सांसारिक स्नेह क्षणिक अने दुःखनी परंपरा देनारछे.

५११ एक दीवसमां शुभाशुभ परिणाम, जीवने घणीवार थायछे.

५१२ परिणामनी विचित्रताछे. माटे पापी पण शुभ परिणाम पामी धर्मी बनेछे.

५१३ बद्ध, निधत्त, निकाचित अन स्पृष्ट एवा अनेकधा कर्मभेदोथी आत्मा बंधायछे. बद्धकर्म कलुषित जल समानछे अथवा दो-

राथी वाधेला सोंयोना जथ्था समानछे. निधत्तकर्म दृढबंधनथी बांधेलु अने निकाचितकर्म अत्यन आकरु अने स्पृष्टकर्म तो वस्त्रपर लागेली धूळ समान शिथिल अवबोधवु.

५१४ ज्ञानिनी बाह्यचेष्टा करता अन्तर् परिणति जोवानी आवश्यकताछे, आत्माना शुभाशुभ अध्यवसायथीज मुख्यताए शुभाशुभ बंध पडेछे. बाह्यचेष्टा आदि अनुमानथी परीक्षा थाय तेमा एकांत सत्य परखातु नथी.

५१५ जे एक जीवने द्रव्यभावथी जैन दर्शन पमाडेछे. ते चउद राजलोक स्थित जीवने अभयदान आपेछे. कारण के जैन धर्मथी मुक्ति पामतां चउदराजमा वसनारा जीवोनी हिंसा करतो बंध पडेछे.

५१६ आत्मतत्त्व ज्ञान अर्पनार सद्गुरुने सर्वस्व समर्पण करवु जोइए.

५१७ अपाय, धृति (धारणा) बे विशेषबोध स्वभावथी ज्ञान मिश्र छे अने अवग्रह तथा इहाछे ते अर्थ पर्याय निपत्त्वथी सा-

मान्यात्वबोध दर्शनरूपछे. वचन पर्याय ग्राहकपणावडे अपाय अने धारणा विशेषाववोधरूपछे.

५१८ सम्यक्त्व अने श्रुतनो युगपत् लाभछे तो पण कारण कार्यना भेदथी भेदछे. शुद्ध तत्त्व अवगमरूप श्रुतमां श्रद्धानांशछे ते सम्यक्त्वछे. एवं सिद्धांतवादी मानेछे. (विशे. प. १६६).

५१९ द्रव्यास्तिकनयना अभिप्राये द्वादशांग श्रुतछे ते पंचास्तिकायनी पेठे नित्यपणाथी अनादि अनन्तछे. (वि. प. १६७).

५२० पर्यायास्तिकनयना अभिप्राये द्वादशांगश्रुत अनित्यछे माटे सादिसांतछे. (वि. प. १६७).

५२१ गाथा.

चोद्स पुव्वी मणुओ, देवत्तेतं न संभरइ सव्वं;
देसम्मि होइ भयणा, सट्ठाण भवेवि भयणाओ. १

कोइ चतुर्दशपूर्वी मरीने देवलोकमां जाय त्यां संपूर्ण पूर्वश्रुतनुं तेने स्मरण थाय नहि. देशश्रुतमां भजना. मनुष्यगतिमां चतुर्दश पूर्वी, मिथ्यात्व गमनथी श्रुतथी पडे. कोइ न पडे. चउदशपूर्वीने

केवलज्ञान थतां चउदपूर्वश्रुतनो नाश थायछे. कोइ ग्लान तथा प्रमाददशाथी पण चतुर्दश पूर्वरूप श्रुतज्ञानथी पडेछे (वि. पत्र १६७)

प्रश्नोत्तर सार्धशतक.

५२२ तीर्थंकर भगवान् दीक्षा लेती वखते सिद्धोने नमस्कार करे. उक्तंच आचारागसूत्र द्वितीयश्रुतस्कंध पष्ठाध्ययनेऽन्त्रओण से महावीरे पचमुठिय लोय करेत्ता सिद्धाण नमोकार करेइ ॥

५२३ केवलीने वेदनीयादिशेष चार कर्मछे ते जीर्ण वस्त्रप्राय जाणवां.

५२४ एकावतारी देवोने च्यवनचिन्ह प्रगट थता नथी

५२५ अगियारमा, वारमा अने तेरमा गुणस्थानकवर्ति मुनियो, प्रकृतिथी शाता वेदनीय बांधेछे. अकषायत्वथी स्थितिना अभावे बध्यमानज परिशाटन करेछे अनुभावथी अनुत्तरोप पातिक सुखातिशायीछे, प्रदेशथी स्थूल रुक्ष शुक्लादि बहु प्रदेशविशिष्ट कर्मने बांधेछे.

५२६ भवचक्रमां चार वार आहारकशरीर करनार मुनि तद्भवमां सिद्धिगामीछे.

५२७ आचारांगसूत्र वृत्ति तृतीयाऽध्ययन, प्रथम उद्देशामां स्त्यानर्धित्रिकोदय थएछते सम्यक्त्व प्राप्ति अने भवसिद्धि कोइनी थती नथी.

५२८ एक भवमां, एक जीवने, कर्मगतिवैचित्र्यताथी त्रणवेदनो उदय पण संपजेछे निशीथचूर्णि.

५२९ कोइ पण निर्भाग्यना संसर्गथी घणा भाग्यवंतोनो पण पुण्योदय हणायछे.

५३० द्रव्यथी परमाणु नित्यछे. पर्यायथी अनित्यछे. भगवती सूत्र १४ शतक—चोथा उद्देशामां कह्युंछे के—परमाणु पुग्गलेणं भंते सासए असासए? गोयमा! सियसासए,सिअअसासए,से केण ठेणं भंते एवं वुच्चति? गोयमा!!! दव्वठयाए सासए,पज्जवठयाए असासए, इत्यादि यत्तु केचित् परमाणोर्नित्यत्वेनतत्पर्यवाणां नित्यत्वंमन्यते तदसत्. पंचमांगे स्पष्टतोऽनित्यत्वोक्ते,:, केटलाक परमाणुना नित्यपणावडे तेना पर्यायोने पण नित्य

मानेछे ते असत्यछे भगवतीमां पर्यायास्तिकनी अपेक्षाए परमाणु अनित्यछे एम स्पष्ट कह्युछे.

५३१ कुकडानी शिखा सचित्तछे,अने मयुरनी शिखा मिश्रछे. आचाराग वृत्ति द्वितीयश्रुतस्कंध पीठिकामा कह्युछे. सचित्ता कुकुटस्य, मिश्रा मयुरस्य

५३२ परमाधार्मिक देवताओ भव्यछे. एम प्रश्नोत्तर सार्धशतकमां लख्युछे. हीरप्रश्नमा परमाधार्मिक देवताओ भव्यछे एवो प्रघोष असत्य कह्योछे. (प्र. सा)

५३३ निश्चयनयमतवडे बारमा गुणस्थानकना अत्य समये केवलोत्पत्ति अने चउदमा गुणस्थानकना अत्य समये सिद्धत्व जाणवु. व्यवहारनय मतवडे तो तेना अनतर समयमा उभय पण जाणवां. (प्र. सा)

५३४ सम्यक्त्वथी भ्रष्ट थता जेओनो अनत काल गयोछे तेओमां १०८ एकशो आठ, एक समयमा सिद्धि वरे. सख्यात काल पतित अने असख्यात काल पतितोमा एक समयमा दश,

सिद्धि वरे. अप्रतिपतितसम्यक्त्वधारियोमां एक समयमां चार उत्कृष्टा सिद्धि वरे. (प्र. सा.)

उक्तंच.

जेसि मणंतो कालो, पडिवाओ तेसि होइ अठसयं;
अप्परिवडिए चउरो, दशगं२ च सेसाणं ॥१॥

३५ गाथा.

अंबत्तणेण जीहाइ, कूचिया होइ खीर मुदयंमि;
हंसो मुत्तण जलं, आवियइ पयं तह सुसीसो ॥१॥

३६ दीर्घ वैताढयमां–कांचनगिरिमां चित्रविचित्र पर्वतमां यमक समक पर्वतमां तिर्यग्जृंभक देवताओ रहेछे. ते व्यंतर विशेषछे.

३७ समवायांग वृत्तितः नारकी जे पुद्गलोनो आहार करेछे. तेने अवधिज्ञानवडे पण जाणता नथी. लोमाहारपणाथी चक्षुवडे देखी शकता नथी. असुर, व्यंतर, ज्योतिष्य अने वैमानिक जे

सम्यग्दृष्टि देवताओछे. ते विशिष्ट अवधिज्ञानथी आहारना पुद्गलोने जाणेछे. अने चक्षुवडे पण देखेछे, चक्षुनुं पण विशिष्टपणुछे. मिथ्यादृष्टि देवताओ तो जाणता पण नथी अने देखता पण नथी. प्रत्यक्ष अने परोक्षज्ञान, तेओने अस्पष्टछे संग्रहणी वृत्तिमा तो अनुत्तर देवोज जाणे देखेछे पण नारक तथा ग्रैवेयक पर्यंतना देवताओ जाणता देखता नथी. एम कयुंछे प्रज्ञापनावृत्तिमा पण एम अभिप्रायछे. तत्त्व तो ज्ञानि गम्यछे. कार्मण शरीर पुद्गलोने अनुत्तर देवो जाणेछे अने देखेछे. पण ग्रैवेयकना देवो जाणता नथी. तेमना अवधिमां ते पुद्गलो अगोचरछे प्रज्ञापनावृत्ति इन्द्रियपद प्रथमोद्देशामां एम जणाव्युंछे.

५३८ शुष्कवाद, विवाद, अने धर्मवाद आ त्रण प्रकारना वाद जाणवा माध्यस्थदृष्टिथी आत्महित माटे धर्मवाद थइ शकेछे. साधुओए धर्मवाद कारण छता करवो. पण शुष्कवाद अने विवाद ए बे करवा नहीं.

५३९ चउदमा गुणस्थानकना चरम समये केवलज्ञानी मुक्ति जतां जे कर्म पुद्गलोने निर्जरेछे ते परित्यक्त कर्म स्वभाव विशिष्ट परमाणु पुद्गलो सर्व लोकने पण स्पर्शेछे. प्रज्ञापनासूत्रवृत्ति इन्द्रियपद प्रथम उद्देशामां कयुंछे.

५४० मनुष्य, पोताना छायापुद्गल प्रतिबिंबने आरीसामां देखेछे.

५४१ आकाशना अष्टमध्यरुचक प्रदेशो समभूतला प्रदेशमां मेरु मध्यमां रह्याछे. धर्मास्तिकाय अने अधर्मास्तिकायना आठ मध्य रुचक प्रदेशोछे ते आकाशना आठ रुचक प्रदेशमां सदा रहेछे. ते बेनुं लोकाकाश तुल्यपणुंछे माटे पोताना प्रदेशोवडे लोकाकाशना प्रदेशोने व्यापीने अविचलपणावडे सर्वदा रहेवापणाथी. तथा जीवना आठ रुचक प्रदेशो तो स्वशरीरना मध्य भागमां सर्वदा रहेछे, केवलि समुद्घात कालमां मेरु मध्यस्थ आकाशना आठ रुचक प्रदेशोमां आत्माना आठ रुचक प्रदेश रहेछे. अन्यदात्वविचला एवेति ते आठ जीवना प्रदेशो जघन्यथी एक आकाश प्रदेशने अवगाहेछे. बेमां, त्रणमां, चारमां, पांचमां, छमां आत्माना रुचकप्रदेशो अवगाहेछे. संकोचविकाश स्वभावपणाथी उत्कर्षथी आठप्रदेशोमां एकेकमां अवगाहनपणाथी अवगाहेछे. पण विशेषके सात प्रदेशमां अवगाहता नथी. ते प्रकारना स्वभावथी. ते आठ जीवना रुचक प्रदेशो कर्मथी लेपायमान थता नथी. सर्वदा निरावरण रहेछे. बाकीना आत्माना प्रदेशो तो कर्मथी लेपायला होयछे. आवर्तमान जलनी पेठे निरंतर उद्वर्तन परिवर्तनपणुं शेष आत्माना प्रदेशोनुंछे. (प्र. सा)

५४२ द्रव्य मन विना भाव मन नथी. असंज्ञीनी पेठे.

५४३ द्रव्यमन तो भावमन विना पण होय. भवस्थ केवलिवत्.

५४४ सर्व एकेन्द्रियादिक असंज्ञी जीवोने द्रव्यमनना अभावथी भाव मन पण नथी. ज्यारे तो भावमन शब्दवडे चैतन्य मात्रनी विवक्षा करायछे त्यारे तो द्रव्यमन विना पण भावमन होय.

५४५ संज्ञिपचेन्द्रियोवडे मनःपर्याप्ति नामकर्मना उदयथी मनयोग्य पुद्गलोने ग्रहण करीने मनरूपे परिणमावेला जे पुद्गलो तेने द्रव्यमन कहेछे. ते मनोद्रव्यने अवलंबी जीव चिंतवनरूप व्यापार करेछे तेने भावमन कहेछे.

आह-नंद यथनचूर्णिकार मणपज्जत्तिनामकम्मो दयतो जोगोमणोदव्वे घेत्तु मणत्तेण परिणामिया दव्वमणो भन्नइ, जीवो पुण मणपरिणामकिरिया वंतो भावमणो किं भणियं होइ, मणदव्वालवणो जीवस्स मणणवावारो भावमण भन्नइत्ति ॥

५४६ काल्सू-मछे. कालथी पण क्षेत्र सूक्ष्मछे क्षेत्रथी पण द्रव्य सूक्ष्म छे तेथी पण भावरूप पर्याय अति सूक्ष्मतमछे

५४७ परिकर्म, सूत्र, पूर्वगत, अनुयोग, अने चूलिका आ पांच भेद दृष्टि-वादनाछे. तेमांथी पूर्वगत नामना द्वितीयभेदमां चतुर्दश पूर्व समायछे.

५४८ जातिस्मरण अने अवधिज्ञानना उत्पादनो हालमां निषेध नथी

५४९ अपर्याप्ता सर्वे जीव ओजाहारी जाणवा.

५५० भाषानुं संस्थान वज्राकारे होयछे.

५५१ परमाधामीओनी करेली वेदना पहेली त्रण नरकोमांछे.

५५२ मुनिराजो उत्कृष्टथी वेहाथनुं अन्तर राखी सुवे. अने पात्रां वीश आंगुल दूर राखी शयन करे.

५५३ मुनियोने त्रीहिपलाल कल्पेछे.

५५४ पन्नवणा सूत्रकार श्री श्यामाचार्य श्री उमास्वातिवाचकना शिष्य जाणवा. श्री वीरात् ३७६ वर्षे स्वर्गे गयाछे. नंदीसूत्र तथा तपागच्छ पट्टावलीमा अधिकारछे.

५५५ अध्यात्मयोगक्रिया चोथागुणस्थानकथी ते चउदमा गुणस्थानक पर्यंत होय. अध्यात्मसारमा.

५५६ वैक्रियशरीरवाळो जीव तथा विग्रहगतिवाळो जीव, अग्निमांथी जतो दाझे नहि.

५५७ अचक्षुदर्शनमा स्वप्नदर्शननो अन्तर्भाव थायछे, एम ठाणांगसूत्र टीकामा कह्युंछे.

५५८ निद्रा अवस्था प्रथमना त्रण गुणस्थानकमाछे. स्वप्नदशा चोथाथी छठागुणस्थानक पर्यंतछे. जाग्रतदशा सातमाथी ते बारमा सुधीछे. उजागरदशाछे ते तेरमा तथा चौदमागुणस्थानकमा जाणवी.

५५९ पांच प्रकारना अन्तराय, हास, रति, अरति, भय, जुगुप्सा, शोक, शोक, काम, मिथ्यात्व, अज्ञान, निद्रा, अविरति, राग, द्वेष ए अष्टादश दोषरहित तीर्थंकरदेव जाणवा.

५६० १ घणुं भोजन करवाथी, २ अति निद्राथी, ३ अतिजागवाथी ४ झाडो (विष्टा) रोकवाथी, ५ पेशाव (मूत्र) रोकवाथी. ६ मार्गमां घणुं गमन करवाथी, ७ प्रतिकूल भोजन करवाथी, ८ इन्द्रियोना काम अत्यंत विकारथी, रोगोनी उत्पत्ति थायछे. मूत्रनिरोधथी चक्षुने हानि थायछे. झाडाना निरोधथी जीवितव्यनो नाश थायछे,

५६१ क्षेत्र अने कालनी अपेक्षाए अवधिज्ञानना असंख्यात भेद छे, द्रव्य अने भावनी अपेक्षाए अवधिज्ञानना अनन्त भेदछे. क्षेत्र अने काल, असंख्यछे तेथी अवधिज्ञानना असंख्य भेद घटे छे. पुद्गल द्रव्य अनंत अने भाव (पर्याय) पण पुद्गलद्रव्यना अनन्तछे माटे अनन्त भेद कह्याछे. (वि)

५६२ देवता अने नारकीओने क्षयोपशमभावे भवप्रत्ययिक अवधिज्ञानछे अने मनुष्य तथा तिर्यंचने गुणप्रत्ययिक अवधिज्ञान होयछे. (विशे)

५६३ अवधिज्ञानी, कालथी जघन्य आवलिकाना असंख्येय भागथी आरंभी समयोत्तर वृद्धिवडे उत्कृष्टथी असंख्य उत्सर्पिणी अवसर्पिणी काल जाणे. (नि. पत्र १७८)

५६४ अवधिज्ञानी ज्यारे ज्यारे उपयोग मूके त्यारे अन्तमुहूर्त पर्यंत रहे अने लब्धिनी अपेक्षाए अवधिनो उत्कृष्ट छासठ सागरोपम काल अधिक जाणवो.

५६५ अवधिज्ञानी क्षेत्र आश्री अने काल विशिष्ट रूपी द्रव्यने जाणे छे. पण अरूपि एवा क्षेत्र अने कालने अवधिज्ञानी, जाणी शकतो नथी कारणके क्षेत्र अने काल अरूपीछे. अवधिज्ञाननो तो रुपि द्रव्य जाणवानो विषयछे. (नि. पत्र १७९)

५६६ विग्रहगतिमां आवता भवनु आयुष्य, उदयमा होयछे. एम समजायछे.

५६७ बकुश, पुलाक अने प्रतिसेवना कुशील छठा, सातमा गुणठाणा सुधी होय. कषायकुशील दशमागुणठाणा सुधी होय, निर्ग्रंथ अगियारमा, बारमागुणस्थानक पर्यंत होय. तेरमा, चौदमा

गुणठाणामां स्नातक होय, छद्मस्थावस्थामां तीर्थंकरने कषाय कुशील चारित्र होयछे.

उत्तराध्ययन अध्ययन. ३४

५६८ कृष्णलेश्याना परिणाम-पंचास्त्रवना सेवनार, मन वचन कायानी गुप्ति नहि पालनार, पट्कायनो नाश करनार, आरंभ सारंभना तीव्र परिणाम सहित, सर्व जीवोने अप्रिय, आभव अने परभवनुं अस्तित्व नहि स्वीकारनार, क्रूरपरिणामवान्, इत्यादि अशुभ कृष्णलेश्याना परिणाम जाणवा.

५६९ नीललेश्याना परिणाम-इर्ष्या करवी. परजीवना अवर्णवाद बोलवा. अत्यंत कदाग्रह करवो. तपरहित अनाचारता. भाव सहित विषयलंपटता. अष्टमदनुं करवुं. शातानुं इच्छवुं. आरंभ करवो. सर्वनुं अहित करवुं. इत्यादि

५७० कापोतलेश्या-वांकुं बोलवुं, कपट करवुं, निजदोष ढांकवापणुं, मिथ्यादृष्टित्व, अनार्यत्व, वाणीथी जीवोने दुभववा. मार्मिक वचननुं बोलवुं, चोरी करवी, अन्यनी संपत्ति देखी स्वयं पाप व्यापार करवो करावको. इत्यादि

५७१ तेजोलेश्याना परिणाम–मानरहितपणु, मायारहितपणु, कुतुहल रहितपणुं, विनयपणु, भावनीवृद्धि, चपलतारहितपणु, इन्द्रियोनु दमवु, धर्मतत्त्वग्रथ स्वाध्यादिकनु करवु. धर्ममांश्रद्धा, पापकृत्यथीभय, मोक्षनी वाञ्छा इत्यादि

५७२ पद्मलेश्या–रागद्वेषनी उपशमता, इन्द्रियोनेदमवी, शुभअध्यवसाय, दयादिना परिणाम, त्रणयोगनी शुभमां प्रवृत्ति, अल्पभाषण करवु, जितेन्द्रियत्व मुक्तिनी वाञ्छा आदि

५७३ शुक्ललेश्याना परिणाम–आर्तरौद्रनो परिहार. धर्मध्यान अने शुक्लध्यानावस्थापणु रागद्वेषनी उपशमता. त्रणगुप्ति अने पच समितिमा रक्तता. जितेन्द्रियत्व. स्वस्वरूपमां दृष्टि इत्यादि.

५७४ जिनकल्पी उपशमश्रेणि तथा क्षपकश्रेणि माडे नहीं अने तद्भवमां मुक्ति जाय नहि.

५७५ नाममगल, स्थापना मगल, द्रव्यमगल, अने भावमगल, आ चार प्रकारनां मगलछे.

५७६ द्रव्यादिकमां नवविध उपचारथी असद्भूत व्यवहार थायछे.
१ द्रव्ये द्रव्योपचार, २ गुणेगुणोपचार ३ पर्यायेपर्यायोपचार.
४ द्रव्येगुणोपचार, ५ द्रव्येपर्यायोपचार, ६ गुणेद्रव्योपचार,
७ पर्यायेद्रव्योपचार ८ गुणेपर्यायोपचार, ९ पर्यायेगुणोपचार.

१ द्रव्येद्रव्योपचार–क्षीरनीर न्यायवत्जीव, पुद्गल साथे मळ्योछे माटे जीवने पुद्गल कहेवुं ते जीव द्रव्यमां पुद्गल द्रव्यनो उपचार.

२ गुणेगुणोपचार–भावलेश्या ते आत्मानो अरूपी गुणछे तेने कृष्णादिक लेश्या कहीए छीए ते कृष्णादि पुद्गलद्रव्यना गुणनो आत्मगुणमां उपचारछे माटे गुणेगुणोपचार जाणवो.

३ पर्यायेपर्यायोपचार–अश्व हस्ति प्रमुख आत्मद्रव्यना असमान जातीय द्रव्यपर्याय तेने स्कंध कहेछे. आत्माना पर्याय उपर पुद्गल द्रव्य जे स्कंध तेनो उपचार कहीए छीए ते पर्यायेपर्यायोपचार जाणवो.

४ द्रव्येगुणोपचार–हुं गौरवर्णछुं एम बोलतां हुं एटले आत्मद्रव्य अने गौरपणुं ते पुद्गलनुं उज्ज्वलतापणुं, आत्मद्रव्यमां पुद्गलना गौरगुणनो उपचार कर्यो माटे द्रव्येगुणोपचार.

५ द्रव्येपर्यायोपचार–हुं गौरछुं एम बोलतां हुं ते आत्मद्रव्य, अने गौर तो पुद्गल द्रव्यनो सामान्य जातीयपर्याय जाणवो.

६ गुणेद्रव्योपचार–यथा दृष्टान्त आ गौर देखायछे. गौरतारूप पुद्गलगुण उपरे आत्मद्रव्यनो उपचार ते गुणे द्रव्योपचार.

७ पर्याये द्रव्योपचार–देहपर्यायने आत्मद्रव्य कहेवुं ते देहरूप पुद्गल पर्यायमां आत्मद्रव्यनो उपचार जाणवो.

८ गुणेपर्यायोपचार—मतिज्ञान ते पचइन्द्रिय अने मनोजन्यछे माटे शरीरज कहीए अत्र मतिज्ञानरूप आत्मगुणमा शरीररूप पुद्गलनो उपचार कर्यो.

९ पर्याये गुणोपचार.—शरीर ते मतिज्ञानरूप गुणजछे अत्र शरीर पर्यायमां मतिज्ञानरूप गुणनो उपचार कर्यो जाणवो.

५७७ श्लोक अध्यात्मसार.

अतो मार्ग प्रवेशाय, व्रतमिथ्यादृशामपि ॥
द्रव्यसम्यक्त्वमारोप्य, ददते धीरबुद्धय ॥ १७ ॥

ते माटे धीरबुद्धिवाळा रत्नत्रयिमार्गमा प्रवेशार्थे मिथ्यादृष्टिवाळाने पण द्रव्यसमकितनो आरोप करीने चारित्र आपेछे

५७८ आर्तध्यान, रौद्रध्यान, धर्मध्यान अने शुक्लध्यान ए ध्याननाचार भेदछे.

५७९ अवधिज्ञानमा क्षेत्राधिकारथी प्रमाणांगुल ग्रहण करायछे. अवधिज्ञानना अधिकारथी उत्सेधांगुल प्रमाण जाणवु एमकेटलाक कहेछे. (वि. प. १८८)

५८० अवधिज्ञानी क्षेत्रथी, अंगुलना असंख्यातमो भाग देखे अतीत अनागत क्षेत्र, क्षेत्र उपचारथी कहेवायछे. (वि)

५८१ अंगुलनो असंख्यातमो भाग देखतो छतो अवधि, कालथी आवलिकानो असंख्यातमो भाग देखे. अंगुल संख्येय भाग मात्र देखतो छतो अवधिज्ञानी, आवलिकानो संख्यातमो भाग देखे. क्षेत्रथी अंगुल देखतो छतो कालथी आवलिकान्तर्भिन्न आवलिकाने देखे. (वि)

५८२ कालथी आवलिकाने देखतो छतो अवधिज्ञानी क्षेत्रथी बे आंगुलथी नव आंगुल देखे. (वि)

५८३ क्षेत्रथी हस्त प्रमाण देखतो छतो अवधिज्ञानी कालथी मुहूर्तांतर्भिन्न मुहूर्त देखे. (वि)

५८४ कालथी दिवसांतर्भिन्न दिवस देखतो छतो क्षेत्रथी गव्यूत विषय वाळुं अवधिज्ञान जाणवुं. (वि)

५८५ योजनक्षेत्र विषयवाळुं अवधिज्ञान कालथी बे दीवसथी ते नव दीवस पर्यंत देखे. (वि)

५८६ कालथी पक्षांतर्भिन्न पक्ष देखे तो छतो क्षेत्रथकी पचीशयोजनने अवधिज्ञानी देखे. (वि)

५८७ क्षेत्रथी भरतक्षेत्र देखता छता कालथकी अर्धमास अवधिज्ञानी देखे. जंबुद्वीप विषयमां साधिक मास जाणवो. मनुष्यलोकमां वर्ष रुचकाख्य बाह्यद्वीपविषयमां अवधिज्ञाननो काल बे वर्षथी नववर्षनो जाणवो. अन्यो तो हजार वर्ष कहेछे. क्षेत्रगत अने कालगतरूपि द्रव्यने अवधिज्ञानी देखे. मचाः क्रोशति इत्यादि न्यायनी पेठे उपचारथी क्षेत्रकालने जाणेछे देखेछे एम जाणवु नतु साक्षात्

५८८ गाथा.

काले चउण्हवुड्ढी, कालो भइयव्वो खेत्तवुड्ढिए,
वुड्ढीए दव्व पज्जव, भइअव्वा खेत्तकालाउ ॥

अवधिगोचर काल वृद्धि थए छते क्षेत्रादिनी वृद्धि चारनी वृद्धि कालथी क्षेत्र सूक्ष्मछे. क्षेत्रथी द्रव्यसूक्ष्मछे. द्रव्यथी भाव सूक्ष्मछे.

५८९ अवधिज्ञानना कालनो समय वृद्धि पामतां क्षेत्रना प्रभूतप्रदेशो वृद्धि पामेछे. क्षेत्रनी वृद्धि थता भाव (पर्याय) नी वृद्धि थायछेज.

५९० कालो भइयव्वो खेत्तवुड्ढीएत्ति अवधिज्ञाननुं क्षेत्र वृद्धि पामतां कालनी भजना. (वधे वा न वधे) अन्यथा क्षेत्रनी वृद्धि थतां कालना नियमवडे समयादि वृद्धि थाय त्यारे तो अंगुल मात्र क्षेत्र वृद्धि पामे छते कालनी असंख्यात उत्सर्पिणी अवसर्पिणियो वृद्धि पामे.

अंगुल सेढीमेत्ते उसप्पिणीउ असंखेज्जत्ति ॥

ते माटे आवलिकावडे बे आंगुलथी नव आंगुल, अवधि कह्युंछे ते आदि सर्व विरुद्ध ठरे. माटे क्षेत्र वृद्धि थतां कालवृद्धिनी भजना. द्रव्य अने पर्यायनी वृद्धि थए छते क्षेत्र अने कालनी भजना जाणवी. द्रव्यनी वृद्धि थतां पर्यायनी अवश्य वृद्धि थायछे. प्रतिद्रव्यमां पर्याय अनंतछे तेमांथी जघन्यथी एकद्रव्यना चार पर्यायलाभ, अवधिज्ञानिने होय.

गाथा विशेषावश्यकभाष्य.

काले पवड्ढमाणे, सव्वे दव्वाउ पवड्ढंति;
खेत्ते कालो भइओ, वड्ढंतिओ दव्वपज्जाया ॥ १ ॥
भयणाए खेत्तकाला, परिवड्ढंतेसु दव्वभावेसु
दव्वे वड्ढइ भावो, भावे दव्वं तु भयणिज्जं ॥ २ ॥
सुहुमोय होइ कालो, तत्तो सुहुमयरं हवइ खेत्तं;
अंगुलसेढीमित्ते, उसप्पिणीउ असंखेज्जा ॥ ३ ॥

५९२ गाथा

काले खित्त दव्वं, भावोय जहुत्तरं सुहुमभेया ॥
थोवा असंखाणंता, सखाइ जमोहिं विसयम्मि ॥१॥

कालथकी क्षेत्र असख्यात गुण, क्षेत्रथकी द्रव्य अनन्त गुण, अने, द्रव्यथी पर्याय असख्यातगुण, वा सख्यातगुण एम अवधिज्ञान विषयमा जाणवु.

५९३ तेया भासादव्वाण, अतरा एत्थ लभइ पट्ठवओ
गुरु लहुआ गुरु लहुयं, तपिय तेणावतिट्ठाइ ॥१॥
गुरु लहु तेया सन्नं, भासासण्णमगुरु च पासेज्जा
आरभे जं दिट्ठ, दट्ठूण पडइ त चेव ॥ २ ॥

तैजस द्रव्यासन्न गुरुलघुने अने भाषाद्रव्यासन्न अगुरुलघुने अवधिज्ञानी आरभमा देखे.

५९४ मिथ्यात्व, अविरति, कषाय अने योगथी कर्मनो बन्ध थायछे, पाच प्रकारनां मिथ्यात्व, बार अव्रत, पचीश कषाय, १५ पन्नर पन्नरयोग ए सत्तावन उत्तरहेतु जाणवा प्रथम गुणस्थानकमां आहारक अने आहारकमिश्रयोग विना १३ तेरयोग सर्व मळी पचावन हेतु प्रथम गुणस्थानकमा.

५९५ द्वितीय सास्वादन गुणस्थानकमां मूल हेतु त्रण अने उत्तरहेतु पच्चास.

६९६ त्रिजा गुणस्थानकमां मूलहेतु त्रण अने उत्तरहेतु तेतालीस जाणवा. अव्रत बार, कषाय एकविश अने योगदश.

५९७ चोथागुणस्थानकमां मूल हेतु त्रण अने उत्तरभेद छेतालीश. बार अव्रत, एकविस कषाय, अने तेरयोग.

५९८ पांचमा देशविरति गुणस्थानकमां अगियार अव्रत, सत्तरकषाय, अगियारयोग. मूल हेतु त्रणछे.

५९९ छठा प्रमत गुणस्थानकमां मूलहेतु वे, उत्तरहेतु छव्विश, तेर कषाय, तेरयोग.

६०० अप्रमत्त सातमा गुणस्थानकमां मूलहेतु वे अने उत्तरहेतु चोविश. तेरकषाय अने अगियारयोग.

६०१ अपूर्वकरण आठमा गुणस्थानकमां मूलहेतु ये अने उत्तरहेतु बाविश. योगनव अने कषायतेर.

६०२ नवमा अनिवृत्ति बादर गुणस्थानकमा मूलहेतु ये अने उत्तरहेतु सोळ तेमा कषाय सात अने योग नव.

सञ्वलनना चार कषाय त्रण वेद ए सात कषायछे.

६०३ नवमा गुणस्थानकमा पुरुषवेद, स्त्रीवेद अने नपुसक ए त्रण वेदनो उदय होयछे. आ सबधो विशेष मनन करी आत्मलक्ष्य राखवो

६०४ दशमा गुणस्थानकमा मूलहेतु ये अने उत्तरहेतु दश तेमा योग नव अने एक सञ्वलननो लोभ.

६०५ अगियारमा उपशम अने बारमा क्षीणमोह गुणस्थानकमा मूल हेतु एक योगना उत्तरभेद नवछे.

६०६ तेरमासयोगी गुणस्थानकमां मूलहेतु एक अने उत्तरहेतु पांच अथवा सात. बे वचनना त्रे मनना अने एक औदारिकयोग. एवं पांचयोग जाणवा. समुद्घातनी अपेक्षाए औदारिकमिश्र अने कार्मण वधे त्यारे सातयोग. चउदमा अयोगी गुणस्थानकमां एकपण कर्मबंध हेतु नथी.

६०७ औदारिक, वैक्रिय, आहारक, तैजस, भापा, श्वासोश्वास, मनोवर्गणा, अने कार्मणवर्गणा ए आठ प्रकारनी वर्गणाछे.

६०८ द्रव्य क्षेत्र काल अने भावथी वर्गणाना चार प्रकारछे तेनुं विशेषावश्यक पत्र १९० थी स्पष्ट स्वरूप दर्शाव्युंछे.

६०९ तैजस अने भाषाद्रव्यना आंतरामां गुरुलघु पर्याय विशिष्ट अने अगुरु लघुपर्याय विशिष्ट पुद्गल द्रव्यछे. तैजस आसन्न गुरुलघु द्रव्यछे, अने भापा आसन्न अगुरुलघु द्रव्यछे.

६१० औदारिक, वैक्रिय, आहारक, अने तैजस द्रव्यो तथा तदाभास अपर सर्व द्रव्यो, वादर अने गुरुलघु स्वभाववाळांछे.

६११ भाषा,–श्वासोश्वास, मन, अने कार्मण वर्गणा तथा परमाणु द्व्यणुकादि तथा आकाशादि अगुरुलघुपर्याय विशिष्टछे. निश्चय नयमत ॥

६१२ जेञ्चु वातिन्हुं फकना तेनु स्वभावथी अधः पतन–थाय ते गुरु द्रव्य, जेम इट आदि. जे स्वभावथी ऊर्ध्वगति स्वभाववालुछे ते लघुद्रव्य, जेम दीपकलिका. अने जेनो ऊर्ध्वगति स्वभाव नथी तेमज अधोगति स्वभाव पण नथी. पण जे स्वभावे तिर्यग्गतिधर्मकछे ते द्रव्य, गुरुलघु, वायु आदिनी पेठे जाणवु. जे वलीऊर्ध्व अध अने तिर्यग्गति स्वभावमाथी एकपण स्वभाववालु नथी. वासर्वत्रजायछे ते गुरु लघु द्रव्य. व्योम, परमाणुआदिछे. इतिव्यावहारिकनयमत

६१३ निश्चयनयमत वडेतो एकाते सर्व वस्तुगुरुस्वभावविशिष्ट नथी, भारे एवी इटपण पर प्रयोगथी उचीजायछे कोइवस्तु एकाते लघुपण नथी अतिलघु वाष्पनुपण करताडनादिथी अधोगमन जोवामा आवेछे. माटे एकाते कोइवस्तुगुरुवालघुनथी जेमाटे आलोकमा औदारिक वर्गणादिक, भूभूधरादिक, बादर वस्तु सर्वगुरु लघुछे. शेपभाषादिव्योमादि अगुरुलघुछे. इतिनिश्चय नयमतम्.

६१४ व्यवहारनयवादी कहेछेके हेनिश्चयवादी? एकांत गुरुवा एकांत-लघु सर्वथा द्रव्य नथी एम तुं कहेछे तेयोग्यनथी. कारणके लघुकर्मि जीवोनुं सौधर्मदेवलोकादिकमां गमन कह्युंछे. भारेकर्मिजीवोनुं सप्तमनरकमां गमन शास्त्रमां कह्युंछे. सर्वसिद्धांतज्ञोएम जाणेछे. प्राय जीवअने पुद्गलो ऊर्ध्वअने अधोगामिछे. उंचाथी नीचा जायछे ते गुरुताविनाकेम घटे. नीचेथी उंचे जायछे ते लघुता विना केम घटे ? माटे गुरु, लघु, गुरुलघु, अगुरुलघु, ए चार प्रकारे वस्तु ने मानवी जोइएः—

गुरुतानिबंधन अधोगमनछे. अयोगोलादिनुं.

लघुतानिबंधन ऊर्ध्वगमन दीपकलिकादिनुंछे.

गुरुलघुत्वसाध्य तिर्यग्गमन, वायुआदिनुंछे.

अगुरुलघुताकारण अवस्थान-स्थिरता, आकाश देवलोकनीछे.

इति व्यवहारनयमत.

६१५ निश्चयनयवादी प्रत्युत्तरआपेछे.

अन्नच्चिय गुरुलहुया, अन्नो दव्वाणिविरिय परिणामो;
अण्णोगइ परिणामो, नावस्सं गुरुलहु निमित्ता॥१॥

अन्न द्रव्योनी गुरुलघुता भिन्नछे, अन्यवीर्य परिणामछे. अने

तेओनो गतिपरिणामपण अन्यछे, गुरुलघुनिमित्तअवश्यनथी शाथीते बतावेछे

गाथा.

परमलहूण मणूणं, जगमणमहोवितथ्थकोहेऊ
ऊर्द्धं धूमाईणं, थूलयरइणंपि किं कज्ज ॥१॥
किंच विमाणाइणं, नाहोगमणं महागुरूणापि
तणुयर देवोहर, खुब्बइ किं महासेल ॥२॥

जेमाटे परमलघुपरमाणुओनुं अधोगमन पण थायछे. त्याअधोगति परिणामनी उत्कटताने त्यजीने अन्य कोइपण हेतुनथी. स्थूलतरबादरत्वथी गुरु द्रव्यधूमादिनु जेऊर्ध्वगमन थायछे त्या ऊर्ध्वगतिपरिणामने छोडी अन्यक्यु प्रयोजनछे? तेमप्रमाणे उत्कटअधोगतिपरिणामवडे परमाणुगतलघुतानु लघन थयु. ऊर्ध्वगति परिणामवडे धूमादिगतगुरुतानु लघन थयु. गतिपरिणाम वडे गुरुलघुतामा अतिक्रमण उपलक्षणथीजाणवु.

स्थिति परिणामनी उत्कटतावडे पण गुरुतानुं अतिक्रमण दर्शावेछे. गुरुताज जो अधोगति निबधन कहेशोतो खेदनीवातछेके आनतआदि देवलोक वगेरे महागुर पदार्थोनु अधोगमन थतु नथी. त्या उत्कृष्टताथी स्थिति परिणामज गुरुतानु अतिक्रमण करीने तेओनी स्थिरता करेछे.

तनुशरीरी महावीर्यधारी देवतामोटा पर्वतने पणउचोउछाळेछे. त्यापणजोगुरुता अधोगतिनु एकातकारणहोयतोउचोपर्वत

नजवोजोइए; पण उंचोउछळेछेमाटे एकांते गुरुता अधोगति कारणनथी. तेमज लघुता एकांत ऊर्ध्वगतिकारणनथी.

तेथकी जणावेछे.

विरियं गुरुलहुयाणं, जहाहियं गइविवज्जयं कुणइ ॥
तहगइ ठिइ परिणामो, गुरुलहुयाओ विलंघेइ ॥१॥

यथोक्त न्यायवडे देवादिगत वीर्य गुरुलघु वस्तुओना गमननो विपर्यय करेछे. देवता पर्वतने उंचो उछाळेछे. बाष्प उंची जती होयछे तोपण करताडनादि वीर्यथी नीची जायछे. ते माटे एकांते अधोगति निबंधन गुरुता नथी. तेमज ऊर्ध्वगति निबंधन लघुता नथी. तो शामाटे अधोगत्यादि सिद्धिअर्थे गुरुलघुआदि चतुष्टय मानवा जोइए ? अर्थात् न मानवा जोइए. माटे आज परिभाषा युक्तिमतीछे. बादरवस्तु गुरुलघुछे. अने शेष सूक्ष्मवस्तु अने अमूर्त सर्ववस्तु अगुरुलघुछे. इति निश्चयनय कथनम्.

६१६ मनोवर्गणाने देखतो छतो अवधिज्ञानी क्षेत्रथी लोकना संख्यातमा भागने देखे. कालथी पल्योपमना संख्यातमा भागने देखे. कर्मवर्गणा द्रव्यने देखतो छतो अवधिज्ञानी क्षेत्रथी लोकना संख्यातमा भागोने देखे. अने कालथी पल्योपमना संख्यात भागोने देखे. (वि)

६१७ चउद्रमा राजलोकने अवधिज्ञानी देखतो छतो कालथी स्तोकोन पल्योपम देखे. कालवृद्धिना सामर्थ्यथी कर्मद्रव्यने अतिक्रमीने तेना उपर ध्रुवादिवर्गणा देखतो क्रमथी परमावधि पामे.(वि)

६१८ जे अवधिज्ञानी तेजस शरीरने देखेछे ते कालथी बे भवथी ते नवभव देखेछे. (वि)

६१९ परमावधौ समुत्पन्ने सति किलान्त र्मुहूर्त्तेनावश्यमेव केवलज्ञान मुत्पद्यते. परमावधिज्ञान उत्पन्न थएछते अन्तर्मुहूर्तमा अवश्य केवलज्ञान उत्पन्न थायछे. (वि)

६२० नारकीओने क्षेत्रथी उत्कृष्ट अवधिज्ञान, योजनप्रमाण होयछे. जघन्यथी एकगाउ होयछे. योजनप्रमाण, रत्नप्रभा पृथ्वीमां अने एकगाउ प्रमाण सातमी नरकमा (वि)

नरकः	पहेली.	बीजी	त्रीजी	चोथी.	पाचमी	छठी	सातमी.
ऊ. गा	४	३॥	३	२॥	२	२	१
ज. गा	३॥	३	२॥	२	१॥	१	०॥

६२१ सौधर्म अने इशानकल्पना देवताओ अवधिज्ञानवडे नीचु प्रथम नरक पर्यंत देखेछे. त्रीजा अने चोथा देवलोकना देवता बीजी नरक सुधी नीचु देखेछे. ब्रह्मलोक अने लांतकलोकना देवता त्रीजी नरक सुधी देखे सातमा अने आठमा देवलोकना देवता चोथी नरक सुधी देखेछे नवमा अने दशमा देवलोकना देवता पाचमी नरक सुधी देखे. अगियारमा अने बारमा देवलोकना देवता, विशुद्धतर बहु पर्याय विशिष्ट पांचमी नरकने

देखे. नवग्रैवेयकना अधस्त्य मध्यम ग्रैवेयक देवताओ छठी नरक सुधी देखे. अने उपरितन ग्रैवेयक देवो सातमी नरकने देखे. अनुत्तरविमानवासी देवताओ संभिन्न अने चारे दिशामां पोताना ज्ञानवडे व्याप्त, कन्याचोलक संस्थान एवो लोकनाडीने अवधिज्ञानवडे देखे. वैमानिकनुं अधोक्षेत्र विषयक अवधिज्ञान कह्युं. तिर्च्छुं अने उंचुं पण गुरुगमथी धारी लेवुं (वि)

६२२ द्रव्यथी परमावधिज्ञानी सर्वरुपि द्रव्यने देखे. क्षेत्रथी परमावधिज्ञानी अलोकमां पण लोकप्रमाण खांडवां देखे. एटलुं सामर्थ्य बताव्युं. कालथी अवधि असंख्यात उत्सर्पिणी अवसर्पिणीने देखे. भावथी अवधिज्ञानीः रुपिद्रव्यगत असंख्यात पर्यायने देखे. चउदराजने देखतो छतो अवधिज्ञानी प्रतिपाती अने अलोकनो एक आकाश प्रदेश देखतो अप्रतिपाति अवधि ज्ञानी जाणवो.

६२३ अवधिज्ञानी परमाणु आदि देखे त्यारे अवश्य बादर द्रव्यने देखे. अने बादर द्रव्य देखतां सूक्ष्मद्रव्य देखे एवो नियम नथी.

६२४ मनःपर्यायज्ञानी मनोद्रव्याणि सूक्ष्माण्यपि पश्यति चिन्तनीयंतु घटादि स्थूलमपिन पश्यति. मनःपर्यवज्ञानी सूक्ष्मपण मनोद्रव्योने जाणेछे. चिन्तनीय घटादि स्थूलछे तोपण तेने देखी शकतो नथी.

६२५ गाथा.

अणुगामिय आही, नेरइयाणं तहेवदेवाणं ॥
अणुगामि अणणुगामी, मीसोय मणुस्स तेरिथ्थे ॥

अनुगामि अवधिज्ञान, नारको अने देवोने होयछे. अनुगामी अननुगामी अने मिश्र ए त्रण प्रकारनु अवधिज्ञानछे ते मनुष्यो अने तिर्यचोनेछे. जघन्यथी अवधिज्ञाननो उपयोग एक समयनो जाणवो

गाथा

६२६ **खित्तस्स अवठाण, तेत्तीसं सागराउ कालेणं;**
दव्वे भिन्नमुहुत्तो, पज्जवलभेय सत्तठा ॥ १ ॥

अनुत्तरदेवो जे क्षेत्रमा जन्म समये रहेछे त्याज भवक्षय पर्यंत रहेछे तेथी अवधि संबंधि एकज क्षेत्रमा तेत्रीस सागरोपम सुधी अवस्थानछे. उपयोगथी अवधिज्ञाननु द्रव्यक्षेत्र आश्री भिन्न मुहूर्त अवस्थानछे भिन्नमुहूर्तमेवावस्थान नपरत' सामर्थ्या भावात् तत्रैव द्रव्येपर्यवाः पर्यायधर्म्मास्तल्लाभे पर्यायात् पर्यायातरच सचरतो अवरेस्तदुपयोगे सप्ताष्टौवा समयान् अवस्थान न परत' ॥ ते द्रव्यमा जे पर्यायछे तेना लाभमा पर्यायथी पर्यायातरमा जनार अवधिना उपयोगमा सात, आठ समयपर्यंत अवस्थान होय ते उपर नहीं. केटलाक तो कहेछे के पर्याय न प्रकारेछे गुण अने पर्याय तत्रसहवर्त्ति गुणछे. शुक्लादि. अने क्रमवर्त्ति पर्यायोछे. नव पुराणादि. तेमा गुणोमां आठ समयपर्यंत, अवधिज्ञानना उपयोगनु अवस्थानछे अने पर्यायोमा सात समय पर्यंत अवधिज्ञानना उपयोगनु अवस्थान

छे. स्थूलद्रव्यछे तेथी त्यां अन्तर्मुहूर्त अवधिज्ञान उपयोगस्थि-तिछे. गुणो तेथी सूक्ष्मछे तेथी तेओमां आठ समय. अने गुण करतां पण पर्याय सूक्ष्मछे तेथी त्यां सात समय पर्यंत अवधिज्ञानना उपयोगनुं अवस्थान कह्युं.

२२७ अवधिज्ञानमां षट्गुणभागनी हानि वृद्धि संभवेछे. तेनुं ध्यान करवुं.

२२८ अवधिज्ञानमां फड्डक होयछे. एकजीवने संख्यात अने असं-ख्यात फड्डक होयछे. फड्डक त्रण प्रकारनाछे. अनुगामिक अननुगामिक,अने अनुगामिक अननुगामिक उभयमिश्र. ए त्रण फड्डक पण वळी त्रण प्रकारे होयछे. प्रतिपाती, अप्रतिपाती अने प्रतिपाती अप्रतिपाति उभयरूपमिश्र, ते मनुष्य अने तिर्यंचना अवधिज्ञानमां होयछे. देव अने नारकमां नथी. प्राय अनुगा-मिक अप्रतिपाति फड्डको, तिव्र विशुद्धि युक्तपणाथी तीव्र कहे-वायछे. अननुगामि प्रतिपाति फड्डको तो अविशुद्धताथी मंद कहेवायछे. मिश्र तो मध्यम कहेवायछे. (वि)

६२९ अपवरक जालकांतरस्थप्रदीपप्रभोपमफड्डकावाधि ज्ञान होय छे. (वि.) अपवरकादिजालकांतरस्थ प्रदीप प्रभा निर्ग मस्थानानीवावधिज्ञानावरणे क्षयोपशमजन्यान्यवधिज्ञान निर्गमस्थानानीहफड्डकान्युच्यन्ते ॥

६३० नवग्रैवेयकमां अभवी तथा भवी मिथ्या दृष्टि देवता छे तेने विभंग ज्ञान होयछे.

६३१ श्रेणिद्वयमा वर्तमान वेदक, अकषायक, एवा केटलाकने अवधिज्ञान उत्पन्न थाय छे. जेओने अवधिज्ञान उत्पन्न थयु नथी एवा मति श्रुत चारित्रवाळाओने प्रथम सातमा गुण स्थानकमां मनःपर्यव ज्ञान उत्पन्न थाय छे तेवा मनःपर्याय ज्ञानियो पण केटलाक पाछळथी अवधि ज्ञानना अंगीकार करनाराओ थायछे. (वि.)

६३२ गाथा

उदय खय खओवसमो, वसम समुथ्था बहुप्पगाराउ
एवं परिणामवसा, लध्धीउ होंति जीवाणं १

उदय, क्षय, क्षयोपशम, उपशमथी थएली बहु प्रकारवाळी लब्धियो, परिणामवशे जीवोने उत्पन्न थायछे. (वि)

६३३ रजुमति अने विपुलमति अभव्य पुरुष अने स्त्रीने पण होंय नहीं. (वि).

६३४ चक्रवर्ति, वासुदेव, बलदेव, प्रतिवासुदेव, ए भव्य होय छे अने अर्ध पुद्गल परावर्तनकालमा मुक्ति जायछे.

६३५ सामायक चारित्रमा कर्म बंधमा मूल हेतु बे. छे, अने उत्तर हेतु छव्वीसछे. तेर योग अने तेर कषाय ॥ छेदोपस्थापनीयनु पण ते प्रमाणे जाणवु. परिहार विशुद्धि चारित्रमा कर्म बंधावाना मूल हेतु बे अने उत्तर हेतु एक्वीस. चार कषाय तेमा स्त्री वेद-विना आठ नोकषाय, अने चार सज्वलनना तेमज योग

नव जाणवा. सूक्ष्म संपराय चारित्रमां मूल हेतु बे अने उत्तर हेतु दश, तेमां एक संज्वलननो लोभ अने नव योग जाणवा. यथाख्यात चारित्रमां मूळ हेतु कर्म बंधनमां एक छे. अने उत्तर हेतु अगियार.

६३६ श्लोक.

यथा प्रकारा यावन्तः संसारावेशहेतवः
तावन्तस्तद्विपर्यासा, निर्वाणावेशहेतवः ॥१॥

जे प्रकारना जे जे संसारना हेतुओछे तेज विपर्यासपणाने पामेला मुक्तिना हेतुओछे. जे जे कर्म बंधना हेतुओछे ते तेज कर्म नाशना हेतुओछे.

६३७ संमति निश्चय समकित प्रगटी शकेछे अने तेना हेतुओछे.

६३८ हे त्रिशलानन्दन वीराधिवीर !!! व्यवहार चारित्र स्वीकारी तमोए तेमां एकांतवास सेव्यो. तेमां निःसंगतानी मुख्यताए ध्यानमां निमग्नताज मुख्य उद्देश संभवे छे.

६३९ अज्ञानिने सहुथी बुरी एकान्त, ज्ञानयुक्त ध्यानीने सहुथी शूरी एकान्त.

६४० ध्यानमां विघ्नकारक, भय अने लज्जानो परिहार कर.

६४१ बहु आलाप अने अयोग्यने उपदेश आपवानी टेव भूल.

६४२ समय अने पात्र विना गुह्य सूक्ष्मतत्त्व प्रकाशीश नहि. !!!

६४३ जीव जीव प्रति भिन्न भिन्न कर्मछे. क्षयोपशम पण भिन्नछे. अनादि कालथी मिथ्यात्व अने समकित, जगत्माछे.

६४४ संघयण, काल, ज्ञान अने मनोबलनी योग्यताथी ध्यान थइ शकेछे.

६४५ ज्ञाननी अनन्त शक्तिछे. ज्ञानि गुरुनो समागम अति दुर्लभछे. अज्ञानी, ज्ञानिने पारखी शकतो नथी.

६४६ धूळना ढगलामाथी खाडना कणिया शोधी काढवाना करतां आ शरीररूपी पुद्गल ढगलामा व्यापी रहेला आत्माने ध्यानोपयोगथी शोधी काढवो ते अति दुर्लभ कार्यछे.

६४७ अज्ञानी जीव जे शरीरना उपर ममत्वभाव राखेछे तेना क-रोड अंशे पण आत्मा उपर राखतो नथी. ज्ञानी आत्मामाज रमणता करे छे

६४८ अप्रति वद्ध विहारथी ज्ञानीने सहज दशानो अनुभव थायछे

६४९ क्रिया शास्त्रछे अने ज्ञान योद्धोछे

हुं आत्मत्वं तु ज्ञानदर्शन चारित्रमयछे. तुं बाह्य द्रव्यपदार्थमां नथी. चतुर्दश गुण स्थानकमां षड् गुण भागनी हानिवृद्धि संभवेछे.

जीवना पांचसो त्रेसठ अने अजीवना पांचसो त्रीस भेद थायछे. षड्द्रव्य, नव तत्त्व, सातनय, सप्तभंगी आदि तत्त्वनुं स्वरूप प्ररूपनार त्रिशला नन्दन सर्वज्ञ श्री वीरप्रभुछे. तेमने त्रिकरणयोगे द्रव्यभावे अनन्तशः वन्दन थाओ.

६५२ योगियोने ध्यानभक्ति प्रतापे धरणेन्द्र अने पद्मावती प्रत्यक्ष थायछे एवा जेना शासन देवताओछे. ते श्री पार्श्वनाथ भगवान्, आत्मानी अनन्तशक्तिना प्रकाश माटे थाओ. सकलविघ्न वृन्दनो क्षय करी परममंगलमां ध्येयरूप निमित्तपणे परिणमो. पिण्डस्थ, पदस्थ, रूपस्थ अने रूपातीत ध्यानथी पार्श्वप्रभुने भेदाभेदपणे ध्यावतां सूर्य प्रकाश विस्तारनी पेठे पदे पदे अनन्तशक्ति प्रताप विकास थाओ अने अनन्त मंगलधामभूत आत्मा थाओ.

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

इतिश्री योगनिष्ठ मुनि महाराजश्री बुद्धिसागरजी
विरचित तत्त्वबिन्दु ग्रन्थ समाप्तः

मुकाम. अमदावाद झवेरी वाडो.
आंबली पोळनो उपाश्रय.
सं. १९६६ मागसर शुदी ५ शुक्रवार.
लि. मुनि. बुद्धिसागर.